

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Sociálních studií a speciální pedagogiky
Studijní program: Sociální práce
Studijní obor Penitenciární péče
(kombinace):

**PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA SE ZAMĚŘENÍM NA TREST
OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ**

**PROBATION AND MEDIATION SERVICE FOCUSED ON
COMMUNITY SERVICE**

Bakalářská práce: 08–FP–KSS–4035

Autor:
Šárka Střelcová, DiS.

Podpis:

Adresa:
Nerudova 998
357 35, Chodov

Vedoucí práce: PhDr. Jan Sochůrek, Ph.D.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
83	9	0	1	51	3 + 1 CD

V Liberci dne 13. 04. 2009

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne: 13. 04. 2009

Šárka Střelcová

Poděkování

Především bych chtěla poděkovat vedoucímu práce panu PhDr. Janu Sochůrkovi, Ph.D. za jeho metodickou pomoc a odborné vedení při tvorbě práce, jeho cenné rady a doporučení. Dále bych ráda poděkovala trestním soudcům Okresního soudu v Sokolově za poskytnutí rozhovorů. Rovněž bych chtěla velmi poděkovat mým rodičům, příteli a bratrovi, kteří mě po celou dobu studia výrazně podporovali.

Název bakalářské práce: Probační a mediační služba se zaměřením na trest obecně prospěšných prací

Název bakalářské práce: Probation and Mediation Service focused on community service

Jméno a příjmení autora: Šárka Střelcová

Akademický rok odevzdávání bakalářské práce: 2009

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Jan Sochůrek, Ph.D.

Resumé:

Bakalářská práce se zabývala činností Probační a mediační služby zaměřené na trest obecně prospěšných prací. Cílem práce bylo charakterizovat specifika ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací v soudním okrese Sokolov. Cíl se podařil naplnit. Práce byla rozdělena na část teoretickou a část praktickou. Teoretická část pojednávala o účelu trestu a trestání, konceptu restorativní justice, činnosti Probační a mediační služby ČR, významu a legislativní úpravě trestu obecně prospěšných prací. Praktická část zjišťovala pomocí strukturovaného rozhovoru s 9 soudci Okresního soudu v Sokolově některé charakteristiky jejich rozhodovacího procesu při ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací. Výsledky ukazovaly problémy v praxi a směřovaly ke konkrétním navrhovaným opatřením. Největším přínosem práce bylo zjištění názorů soudců na význam trestu obecně prospěšných prací a jejich rozhodování v přípravném a vykonávacím řízení.

Klíčová slova: restorativní justice, Probační a mediační služba, probace, mediacce, trest, alternativní trest, trest obecně prospěšných prací

Die Zusammenfassung:

Die Bachelor-Arbeit beschäftigte sich mit der Tätigkeit der Probezeit und Vermittlungsdienste, die auf die Bestrafung der gemeinnützigen Arbeit ist. Das Ziel dieser Arbeit war die Charakterisierung der Besonderheiten des Satzes und die Einführung von gemeinnütziger Arbeit im Gerichtsbezirk Sokolov. Das Ziel hat sich erfüllt. Die Arbeit wurde in einem theoretischen Teil und praktischen Teil aufgeteilt. Der theoretische Teil behandelt den Zweck der Strafe und Bestrafung, das Konzept der opferorientierten Justiz, die Tätigkeiten der Probezeit und Vermittlungsdienste in der Tschechischen Republik, der Bedeutung der Gesetzgebung und Bestrafung von der

gemeinnützigen Arbeit. Der praktische Teil hat einige Charakteristiken des Entscheidungsprozess des Richters bei der Strafverhängung und der Vollzug der gemeinnützigen Arbeit entdeckt. Es wurde mit neun Richtern am Amtsgericht Sokolov gesprochen. Die Ergebnisse haben die Probleme in der Praxis angezogen und haben die Maßnahmen beantragt. Der größte Beitrag der Arbeit war die Entdeckung der Meinungen des Richters nach der Bedeutung der gemeinnützigen Arbeiten und ihre Entscheidung im Vorverfahren und im Vollstreckungsverfahren.

Die Schlüsselwörter: die opferorientierte Justiz, die Probezeit und Vermittlungsdienste, die Bewährung, die Mediation, die Strafe, die alternative Strafe, die gemeinnützige Arbeit

Summary:

The bachelor thesis treats the function of the Probation and Mediation Service focused on community service. The purpose of this thesis was to describe special characteristics of sentencing and execution of punishment in the jurisdiction of the Sokolov region. The goal was fulfilled. The thesis was divided into a theoretical and a practical part. The aim of the theoretical part was to characterize the purpose of punishment and punishing, the concept of restorative justice, the activities of the Probation and Mediation Service of the Czech Republic, the significance and legislative adjustment of community service punishment. The goal of the practical part was to find out, by means of a structured interview with nine judges of the District Court of Sokolov, some features of their decision-making process during sentencing and execution of community service. The results showed the practical problems and aimed at concrete proposals of measures. The greatest contribution of this thesis was to find out the judges' opinions on the significance of the community service punishment and their decision-making in the preliminary and execution procedure.

Keywords: restorative justice, Probation and Mediation Service, probation, mediation, punishment, alternative punishment, community service

OBSAH

ÚVOD.....	8
I. TEORETICKÁ ČÁST	10
1 POJETÍ TRESTU A TRESTÁNÍ.....	10
1.1 ÚČEL TRESTÁNÍ.....	10
1.2 POJEM A ÚČEL TRESTU	11
1.3 PENOLOGICKÉ, PSYCHOLOGICKÉ A PEDAGOGICKÉ ASPEKTY TRESTU A TRESTÁNÍ	12
2 KONCEPCE RESTORATIVNÍ JUSTICE	14
2.1 TRESTNÝ ČIN Z POHLEDU RESTORATIVNÍ JUSTICE A TRADIČNÍHO TRESTNÍHO PRÁVA	14
2.2 RESTORATIVNÍ JUSTICE V ČESKÉ REPUBLICE	16
3 PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY	17
3.1 HISTORIE VZNIKU PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY ČR	17
3.2 POSLÁNÍ A CÍLE PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY ČR.....	19
3.3 SOCIÁLNÍ PRÁCE V RÁMCÍ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY ČR	20
3.3.1 <i>Nástroje používané probačními pracovníky při práci s klienty</i>	21
3.3.2 <i>Zásady a principy činnosti probačních pracovníků</i>	21
3.4 OBLASTI ČINNOSTI PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY ČR.....	22
3.4.1 <i>Přípravné řízení a řízení před soudem</i>	22
3.4.2 <i>Vykonávací řízení</i>	24
3.5 PŘÍNOS PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY ČR.....	28
4 TREST OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ.....	29
4.1 VÝZNAM TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ.....	29
4.2 PEDAGOGICKO PSYCHOLOGICKÉ ASPEKTY UKLÁDÁNÍ TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ.....	32
4.3 PRÁVNÍ ÚPRAVA TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ	35
4.3.1 <i>Právní úprava trestu dle trestního zákona</i>	35
4.3.2 <i>Právní úprava trestu dle trestního řádu</i>	39
4.4 ÚLOHA PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY PŘI VÝKONU TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ.....	39
4.4.1 <i>Činnosti Probační a mediační služby v přípravném řízení</i>	40
4.4.2 <i>Činnosti Probační a mediační služby ve vykonávacím řízení</i>	42
4.5 ÚLOHA POSKYTOVATELŮ PŘI VÝKONU TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ.....	44
4.6 TREST OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ DE LEGE FERENDA	45
II. EMPIRICKÁ ČÁST	48
5 METODOLOGIE	48
5.1 CÍL PRŮZKUMU A STANOVENÍ PRŮZKUMNÉ OTÁZKY	48
5.2 PŘEDPOKLADY PRŮZKUMU	49
5.3 POUŽITÉ METODY	49
6 VLASTNÍ ANALÝZA.....	51
6.1 DEMOGRAFICKÁ ANALÝZA OKRESU SOKOLOV.....	51
6.2 ČINNOST STŘEDISKA PMS SOKOLOV V RÁMCÍ TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ	52
6.3 ROZHOVOR.....	58
6.3.1 <i>Popis zkoumaného vzorku</i>	58
6.3.2 <i>Organizace průzkumného šetření</i>	58
6.3.3 <i>Interpretace rozhovorů</i>	58
6.4 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ PRŮZKUMU A NÁVRH OPATŘENÍ.....	73
7 ZÁVĚR	77
8 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	79
9 SEZNAM PŘÍLOH	83

ÚVOD

Bakalářská práce se zabývá činností Probační a mediační služby ČR (dále jen PMS) se zaměřením na trest obecně prospěšných prací (dále jen OPP). Probační a mediační služba ČR zahájila svou činnost roku 2001 z důvodu potřeby zajišťování alternativního řešení trestních věcí, jelikož 20. století znamenalo hledání nových forem zacházení s pachateli trestných činů a bylo potřeba výkony trestních sankcí zabezpečovat institucionálně. V současné době je PMS stabilní organizací na poli trestní justice. Nejčastěji ukládanou alternativní sankcí se stal trest OPP, pomocí kterého se snižuje zatížení vězeňského systému a zároveň je jeho výkonem naplněn účel trestu. Trest OPP je považován za nejproblematictější agendu PMS, jelikož je do jeho realizace zapojeno mnoho subjektů (soud, PMS, poškozený, pachatel, společnost, obce, neziskové organizace). Je proto důležité, aby mezi všemi subjekty fungovala dobrá spolupráce.

Téma bakalářské práce je autorce blízké, jelikož pracuje jako probační asistentka ve středisku PMS Sokolov na oddělení obecně prospěšných prací. V rámci své činnosti autorka každodenně řeší problematiku ukládání a výkonu trestu OPP v soudním okrese Sokolov a spolupracuje se všemi zainteresovanými subjekty.

Cílem bakalářské práce je charakterizovat specifika ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací v soudním okrese Sokolov. Teoretická východiska práce jsou podkladem pro provedený průzkum, tímto je dosažen cíl práce.

Teoretická část práce je členěna do čtyř kapitol. V první kapitole je krátce pojednáno o účelu trestu a trestání, zejména o jejich penologických, psychologických a pedagogických aspektech. Následující kapitola popisuje koncepci restorativní justice, jejíž prvky se hojně uplatňují při alternativním řešení trestních věcí a tedy rovněž ve všech činnostech Probační a mediační služby. Jsou zde vysvětleny principy restorativní justice a stručně popsán její vývoj v České republice. Třetí kapitola podává informace o PMS a je jednou ze stěžejních kapitol celé práce. V této kapitole je nastíněn historický vývoj PMS, její poslání a cíle. Jelikož práce v rámci PMS představují kromě jiného kombinaci oborů trestního práva a sociální práce, jsou zde popsány také metody sociální práce uplatňované v činnostech PMS. Pro ucelený přehled o poskytovaných službách PMS byl do třetí kapitoly zařazen přehled činností PMS v přípravném řízení a v řízení vykonávacím. Největší agendu PMS představuje realizace trestu OPP, který je vymezen

ve čtvrté kapitole. Trest OPP je zde charakterizován z různých hledisek a je druhou stěžejní kapitolou práce. Pro pochopení zavedení alternativního trestu OPP do našeho právního systému a jeho výhod ve srovnání s trestem odnětí svobody je v této kapitole uveden význam trestu OPP. Z hlediska účinnosti trestu OPP je důležité, aby byl ukládán vhodným osobám, v opačném případě hrozí riziko nesplnění účelu trestu. Proto v kapitole pojednávající o trestu OPP jsou uvedeny pedagogicko psychologické aspekty jeho ukládání, jakému pachateli je vhodné trest uložit, komu se nedoporučuje jej ukládat. Následující část kapitoly o trestu OPP tvoří právní úprava trestu OPP z hlediska trestního zákona a trestního řádu. Pro pochopení celé realizace trestu OPP je v této části popsán rovněž způsob zajištění ukládání a výkonu trestu (PMS, obce a neziskové organizace). V závěru této kapitoly je krátce nastíněno, jakým směrem se trest OPP ubírá v nové právní úpravě.

Teoretická část je koncipována tak, aby byla východiskem pro část empirickou. Cílem empirické části je specifikovat některé charakteristiky rozhodovacího procesu soudce v rámci ukládání a výkonu trestu OPP, zjistit, jak soudci Okresního soudu v Sokolově hodnotí význam trestu OPP a na základě toho stanovit, jaký vliv mají tyto skutečnosti na efektivitu trestu OPP v okrese Sokolov. K cíli průzkumu se dospěje pomocí jednotlivých metod. K pochopení struktury obyvatelstva daného regionu a z toho pramenících kriminogenních faktorů je použita demografická analýza okresu Sokolov. Další metodou je analýza spisové dokumentace střediska PMS Sokolov, která pomáhá pochopit některé charakteristiky trestu OPP v okrese Sokolov. Nejdůležitější metodou průzkumu je strukturovaný rozhovor se soudci Okresního soudu v Sokolově, kteří se přímo podílejí na ukládání a výkonu trestu OPP v soudním okrese Sokolov. Výsledky průzkumu poslouží pracovníkům PMS Sokolov ke zlepšení spolupráce mezi PMS Sokolov a Okresním soudem v Sokolově.

I. Teoretická část

1 Pojetí trestu a trestání

Každá lidská společnost buduje způsoby reagující na situace, kdy dojde k nedodržování či porušování základních norem a hodnot. Způsoby trestání, názory na tresty a způsoby zacházení s pachateli trestné činnosti se odvíjí od kulturní a ekonomické úrovně společnosti a od postoje k občanským právům a svobodám.¹

Významné místo ve způsobu reagování společnosti na spáchaný trestný čin zaujímá systém sankcí, který je představován trestním právem. Trestní právo označuje nejzávažnější sociálně deviantní chování, určuje sankce a stanovuje pravidla jejich aplikace. Trestní právo obsahuje nejdůležitější hodnoty společnosti chráněné státem, při jejichž porušení se naplňuje skutková podstata trestného činu a následuje trest.²

1.1 Účel trestání

V odborné literatuře se rozděluje účel trestání na tři nejznámější teorie, kterými jsou teorie absolutní, relativní a smíšené.

Absolutní teorie jsou někdy nazývané jako teorie taliační, které s ukládáním trestů nespojují jiné účely (kromě potrestání samotného). Trest v tomto pojetí značí spravedlivou odplatu za trestný čin. Teorie absolutní hlásají, že se trestá, protože bylo spácháno zlo. Trest není namířen zejména proti pachateli, ale má účel sám o sobě. Cílem je spíše potrestání zločinu než náprava pachatele. Trest by měl být úměrný povaze provinění. Tyto teorie jsou spojovány s názory Immanuela Kanta a George Wilhelma Friedricha Hegela³

Teorie relativní již s trestem spojují pro společnost užitečné cíle. V těchto teoriích je možné hledat první preventivní aktivity spojené s ukládáním trestů, jelikož jsou založeny na myšlence, že se trestá proto, aby nebylo páchano zlo a společnost byla ochráněna před důsledky páchaného zla. Zásady relativních teorií prosazoval

---

¹ ČERNÍKOVÁ, V. Pojetí trestu a trestání a sociální kontrola kriminality. In KUČTA, J., et al. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 184.

² ČERNÍKOVÁ, V. Historie trestu a trestání. In ČERNÍKOVÁ, V., et al. *Sociální ochrana: Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 24.

³ ČERNÍKOVÁ, V. Pojetí trestu a trestání a sociální kontrola kriminality. In KUČTA, J., et al. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 185.

kriminalista Paul Johann Anselm von Feuerbach, Ferenc Liszt, Cesare Lombroso či Enrico Ferri.⁴

Smíšené teorie se snaží spojit východiska odplatné a účelové funkce trestu. Tyto teorie zdůrazňují, že trest má předcházet trestným činům prostřednictvím generální prevence, která se zaměřuje na potenciální pachatele, ale současně má působit pomocí speciální prevence na pachatele trestného činu, o němž se rozhoduje. Ze smíšené teorie vychází v českém trestním právu účel trestu.⁵

1.2 Pojem a účel trestu

Pojem trest lze vymezit z různých hledisek. V nejobecnějším smyslu slova trest, vedle odměny, představuje jeden ze základních výchovných prostředků. V sociálním kontextu je trest využíván jako důležitý obranný mechanismus před chováním a jednáním porušujícím zavedené sociální konvence, pravidla či normy, tedy i delikventním jednáním.⁶ V pedagogickém pojetí je trest chápán jako forma negativního působení, záměrně navozený následek nesplněního či špatně splněného úkolu.⁷ V trestním právu lze trest definovat jako právní následek trestného činu, který představuje jeden z prostředků dosažení účelu trestního zákona.⁸

V nejstarších společnostech trest sloužil zejména k zastrašení potenciálních pachatelů a ke kompenzaci zločinu trestem. V popředí byla myšlenka odplaty poškozeným. Tresty v té době byly kruté a nepřiměřené deliktu. Později se ovšem ukázalo, že kruté tresty rozsah kriminality neovlivňují. Dlouhé a nepřiměřené tresty vyvolávaly bezvýchodnost, zoufalství a odpor ke společnosti a krutost zločinů narůstala. Za účinný trest je považován takový, který je neodvratitelný, včasný a přiměřený z hlediska delikventa a veřejného mínění.⁹

---

⁴ ČERNÍKOVÁ, V. Historie trestu a trestání. In ČERNÍKOVÁ, V., et al. *Sociální ochrana: Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 25.

⁵ ČERNÍKOVÁ, V. Pojetí trestu a trestání a sociální kontrola kriminality. In KUČTA, J., et al. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 187.

⁶ SOCHŮREK, J. *Úvod do penologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, s. 11.

⁷ PRŮCHA, J. In SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie: 1. díl: Úvod do trestu a trestání*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, s. 18.

⁸ NAVRÁTILOVÁ, J. Pojem a účel trestu. In JELÍNEK, J., et al. *Trestní právo hmotné: Obecná část: Zvláštní část*. 2. vyd. Praha: Linde, 2006, s. 336.

⁹ HAVLÍKOVÁ, H. *Psychologie práva*. 1. vyd. Ostrava: Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, 2001, s. 101.

Účel trestu lze spatřovat v kontrole zločinnosti, ochraně společnosti před trestnými činy, zábraně páchaní další trestné činnosti, výchově pachatelů v řádné občany, jejich nápravě a zároveň ve výchovném působení na ostatní členy společnosti. Trest by měl ale vždy zůstat pouze prostředkem, kterým se společnost brání proti páchaní trestných činů.¹⁰ Trest by měl být pro pachatele neúměrným rizikem z hlediska vysoké pravděpodobnosti jeho dopadení a neodvratnosti jeho odsouzení, měl by být pro pachatele citelný, až na výjimky jistý a měl by následovat co nejdříve po provinění.¹¹ Před výběrem trestu zajišťujícího splnění účelu by se měly důsledně zjistit všechny skutečnosti předcházející spáchanému trestnému činu, poznat podmínky a příčiny jeho spáchání a zaměřit by se také mělo na morální, psychické a sociální charakteristiky pachatele aj.¹²

1.3 Penologické, psychologické a pedagogické aspekty trestu a trestání¹³

Nauka zabývající se trestem, trestáním a jejich účinky se nazývá penologie (odvozeno od latinského slova *poena* – náhrada za spáchaný trestný čin, odplata, pokuta). V užším slova smyslu penologie značí vědu o výkonu trestů, ochranných opatření a jejich účincích. V širším slova smyslu je penologie vymezována jako věda o výkonu trestů, ochranných opatření a alternativních způsobech řešení trestních věcí a jejich účincích.¹⁴

Penologie se z hlediska zkoumání různých charakteristik trestání a samotného trestu zaměřuje na trestně právní kategorie, výchovně vzdělávací, sociálně psychologické a psychologicko pedagogické aspekty.

Z hlediska trestně právního je dle penologie při rozhodování a výroku o vině a trestu důležité analyzovat trest v několika aspektech. Hodnotí se *kvalitativní a kvantitativní stránka trestu*. Kvalitativní stránka sleduje skutkovou podstatu trestného činu a všechny okolnosti jeho spáchání, zejména zákonnost uloženého trestu,

---

¹⁰ ČERNÍKOVÁ, V. Pojetí trestu a trestání a sociální kontrola kriminality. In KUČHTA, J., et al. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 188.

¹¹ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie: 1. díl: Úvod do trestu a trestání*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, s. 18.

¹² ČERNÍKOVÁ, V. Pojetí trestu a trestání a sociální kontrola kriminality. In KUČHTA, J., et al. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 187.

¹³ Není-li určeno jinak, citováno z: SEDLÁČEK, V. Teorie trestu jako penologické a trestně-právní kategorie. In ČERNÍKOVÁ, V., SEDLÁČEK, V. *Základy penologie pro policisty*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 2002, s. 49-55.

¹⁴ ČERNÍKOVÁ, V. Penologie, vymezení pojmu. In ČERNÍKOVÁ, V., SEDLÁČEK, V. *Základy penologie pro policisty*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 2002, s. 7.

respektování preventivně ochranné funkce trestu a adekvátnost uloženého trestu vzhledem ke spáchanému činu. V penologické teorii je přiměřenost trestu úměrná jeho efektivitě. Kvantitativní stránka trestu představuje délku trestu odrážející závažnost trestného činu. Délka trestu by měla odpovídat povaze a nebezpečnosti trestného činu.

Z penologického hlediska je důležité poznat také *morální profil pachatele*, který je stanoven mírou morálního odsouzení jeho kriminálního chování.¹⁵ Neméně důležité je poznání *osobnostních a psychických vlastností pachatele*, které jsou ovšem během soudního procesu obtížně definovatelné.

Při zkoumání **výchovně vzdělávacích aspektů trestu a trestání** je důležité zaměřit se na obecnou teorii výchovy, dle které by měl být trest posledním prostředkem nápravy používaný při selhání všech výchovných vlivů a prostředků. Trest z hlediska teorie výchovy představuje destruktivní a demotivující kategorii a záleží na mnoha okolnostech. Efektivitu trestu ovlivňuje vhodnost uloženého trestu v souvislosti se spáchaným trestným činem, přiměřenost, včasnost a spravedlivost trestu. Je velmi podstatné, zda odsouzený přijme trest jako spravedlivý, zda je přesvědčen o své vině a ochoten spolupodílet se na výchovném procesu. Důležité jsou rovněž podmínky, ve kterých je trest vykonáván a zda jsou dodrženy zásady a metody výchovy.

Sociálně psychologické aspekty trestu a trestání vychází z přesvědčení, že psychický vývoj jedince je uvnitř socializačního procesu ovlivněn cílevědomou výchovou a vzděláváním. Pokud by trest představoval zastrašující funkci, byl by dopad takového trestu na psychiku jedince výraznější. Dopady trestu na psychiku jedince ovšem nejsou viditelné, jak je tomu u výsledků výchovy či resocializace, a proto jsou velmi nebezpečné pro jeho duševní život a mohou vést až k sociální patologii.

Jelikož kořeny trestního chování lze spatřovat v socializačních modelech v dětství a mládí, je cílem penologie proniknout k těmto kořenům a vhodnými způsoby je změnit. Z tohoto důvodu se také efektivita trestu posuzuje obtížně. Je důležité důkladně poznat osobnost odsouzeného a jeho minulost. Pro skutečnou efektivitu trestu je důležitá vhodná práce s odsouzeným.

---

¹⁵ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie: 1. díl: Úvod do trestu a trestání*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, s. 39.

2 Koncepce restorativní justice

Pojem restorativní justice pochází z anglického slova restore – obnovit, navrátit do původního stavu. Myšlenka nové formy trestní spravedlnosti (restorativní justice) se zrodila v 80. letech 20. století v USA, později se rozšířila do západní Evropy. Ideu o vytvoření restorativní justice zapříčinily zejména krize trestní justice, krize vězeňství a trestu odnětí svobody, které se projevovaly rostoucími společenskými náklady na boj s kriminalitou, přeplněností věznic aj. Ve společnosti narůstalo přesvědčení o bezvýchodnosti pojetí trestní spravedlnosti a utvářely se pochybnosti o možnosti řešit stávající systém. Za této situace se vytvářely názory, že tradiční trestní politika již vyčerpala své možnosti a již není schopna zabránit růstu kriminality a řešit rostoucí problémy trestní justice (zejména malá ochrana obětí, velká zatíženost soudů, nízká účinnost trestů atd). Postupně byly prosazovány názory týkající se omezování pravomocí státu při řešení trestních věcí, projevovala se snaha o posilování významu lidských a občanských práv, což směřovalo k posílení vlivu přímých účastníků (pachatelů a obětí) při řešení konfliktů i s jejich následky.¹⁶

Howard Zehr definuje restorativní justici jako „proces, jenž v maximální možné míře zapojuje všechny, kterých se daná trestná činnost dotkla. Restorativní justice usiluje o maximální možnou míru uzdravení a obnovu trestným činem narušených vztahů a za tímto účelem účastníkům umožňuje společně identifikovat způsobené újmy a vzniklé potřeby a od nich se odvíjející povinnosti a závazky.“¹⁷

2.1 Trestný čin z pohledu restorativní justice a tradičního trestního práva

Restorativní justice se v pohledu chápání trestného činu odlišuje od tradičního trestního práva tím, že jej chápe jako sociální konflikt mezi obětí trestného činu a pachatelem. V trestním procesu se z hlediska restorativní justice zohledňují zájmy a potřeby oběti a dalších dotčených subjektů (zejména společenství, ve kterém se oběť a obviněný pohybují) a vyžaduje se aktivní role obviněného s kladením důrazu na odstranění konfliktu mezi nimi. Usiluje se také o obnovení trestným činem narušeného

---

¹⁶ KARABEC, Z. Koncept restorativní justice. In KARABEC, Z., et. al. *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 7.

¹⁷ ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*. Přel. L. Hasmanová, L. Ouředníčková. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, s. 26.

či ohroženého systému chráněných hodnot a sociálních vztahů. Toto nové pojetí odpovědnosti za řešení problému kriminality již tedy není pouze v rukou státu, ale také spadá do kompetence těch, kterých se bezprostředně týká.¹⁸

Dle restorativní justice by měl pachatel za to, co způsobil trestným činem, převzít kromě formální (trestněprávní) odpovědnosti rovněž odpovědnost osobní. Pachatel by si měl uvědomit svou vinu, porozumět svému jednání v individuálních i sociálních souvislostech a uvědomit si důsledky z jeho jednání plynoucí (trestněprávní i faktické). Oproti formálním trestněprávním postupům přináší obnovující justice pachateli rovněž možnost zbavit se nálepky „kriminálního“, čímž se z pasivního objektu trestního řízení stává motivovaný subjekt.¹⁹

V tradičním modelu **odplatné** (trestající, retributivní) **justice** je primární obětí trestného činu stát, na jehož ochranu, respektive ochranu společnosti, kterou reprezentuje, se soustřeďují všechny prostředky. Konkrétní oběti trestného činu je přisuzováno spíše pasivní postavení. Oběti dostávají omezené informace o tom, v jakém stadiu trestního řízení se nachází, často se nedomohou ani odškodnění. Oběti při uplatňování svých práv často neobdrží takovou pomoc, jakou by potřebovaly. Obvinění si často neuvědomí důsledky svého jednání a zpravidla je průběh řízení ani uložený trest dostatečně nemotivuje k životu bez konfliktu se zákonem.²⁰

Retributivní a restorativní justici ovšem nelze označovat za anonyma. Tyto dva přístupy mají hodně společného, když v obecném slova smyslu oba usilují o urovnání stavu. Každý z těchto přístupů ovšem navrhuje jiné prostředky, jak toho dosáhnout. Retributivní justice usiluje o nápravu vzniklé situace újmou a omezením pachatele. Restorativní justice má ovšem za to, že k nápravě lze dospět uznáním újmy a potřeb poškozeného za předpokladu aktivní podpory pachatele k převzetí odpovědnosti za své jednání (nahrazení vzniklé škody a řešení příčin stojících za jeho jednáním).²¹

Restorativní justice ani justici retributivní nenahrazuje. Oba systémy existují ve společnosti vedle sebe a navzájem se doplňují. Upuštěním od klasických principů trestní

---

¹⁸ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2002, s. 9.

¹⁹ VĚTROVEC, V., et. al. *Zákon o mediaci a probaci*. Praha: Eurolex Bohemia s.r.o., 2002, s. 16 -17.

²⁰ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2002, s. 8 – 9.

²¹ ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*. Přel. L. Hasmanová, L. Ouředníčková. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, s. 39.

spravedlnosti by mohlo dojít k přílišnému uvolnění klasických zásad trestního práva, což by mohlo způsobit problémy v možnosti zneužití práva jednotlivcem.²²

2.2 Restorativní justice v České republice

Do roku 1990 se v československé justici málo hledaly možnosti postupů a řešení vhodných pro pachatele, poškozeného a jejich nejbližší sociální okolí. Po roce 1989 se situace změnila. V důsledku publikování prací, které hledaly nové cesty a informovaly o zahraničních zkušenostech, se otevřel prostor pro legislativní změny.²³

Česká republika, jako ostatní evropské demokratické země, postupně zavedla do své trestní justice možnost ukládání alternativních trestů a odklonů v trestním řízení. Do české justice postupem času pronikaly prvky restorativní justice, které byly zaváděny do právní úpravy. Novelami v letech 1993 a 1995 se objevily v trestním řízení možnosti nových mediačních postupů v rámci narovnání (§ 309–314 trestního řádu) a podmíněného zastavení trestního stíhání (§ 307 trestního řádu). Oba instituty nabízejí pachateli, aby s obětí svého činu řešil způsob náhrady vzniklé škody a uzavřel s ní dohodu.²⁴

Od roku 1995 bylo dle trestního zákona umožněno ukládat trest obecně prospěšných prací a od roku 1998 vedle podmíněného upuštění od potrestání a podmíněného odsouzení rovněž dohled probačního úředníka. Proto, aby mohly být uvedené alternativní postupy a sankce ukládány a vykonávány, bylo nutné vytvořit personální a institucionální podmínky. Učiněno tak bylo zákonem č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a zákonem č. 218/2003 Sb. o Odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže.²⁵

---

²² KARABEC, Z. Koncept restorativní justice. In KARABEC, Z., et. al. *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 7.

²³ VÁLKOVÁ, H., ŠÁMAL, P., SOTOLÁŘ, A. Restorativní justice a česká reforma trestního práva mládeže. In KARABEC, Z., et. al. *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 17.

²⁴ KARABEC, Z. Koncept restorativní justice. In KARABEC, Z., et. al. *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 13.

²⁵ VÁLKOVÁ, H., ŠÁMAL, P., SOTOLÁŘ, A. Restorativní justice a česká reforma trestního práva mládeže. In KARABEC, Z., et. al. *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 18.

3 Probační a mediační služba České republiky

Probační a mediační služba v České republice byla vytvořena na základě zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, jenž nabyl účinnosti dne 1. 1. 2001. Probační a mediační služba je organizační složkou státu a spadá pod resort Ministerstva spravedlnosti, které jí utváří podmínky k řádnému výkonu probace a mediace a vykonává nad ní dohled. V čele PMS stojí ředitel jmenovaný a odvolávaný ministrem spravedlnosti. Zaměstnanci PMS při výkonu své činnosti působí na pozicích probačního úředníka a probačního asistenta.²⁶

Ředitelství PMS má sídlo v hlavním městě Praze a jednotlivá střediska působí v soudních okresech, kterých je 76. Celkový počet středisek, včetně nových poboček, je v současné době 78. Ředitelství PMS zajišťuje činnost služby po stránce hospodářské, materiální, finanční, personální, organizační a současně řídí a organizuje odbornou činnost. Úkolem středisek PMS je zajišťování probačních a mediačních činností ve vztahu k příslušným policejním orgánům, státním zastupitelstvím a soudům.²⁷

3.1 Historie vzniku Probační a mediační služby ČR²⁸

Vzniku Probační a mediační služby v České republice předcházely aktivity přispívající k rozvoji nových způsobů a forem práce s pachateli trestných činů, které se rozvíjely již koncem 60. let 20. století a byly zaměřeny především na odstraňování příčin porušování právních norem. V letech 1968 až 1971 pracovalo experimentální středisko postpenitenciární péče (vytvořeno Národním výborem hl. města Prahy ve spolupráci s Výzkumným ústavem kriminologickým) na projektu *Výzkum faktorů recidivy*. Projekt si kladl za cíl ověřit v podmínkách velkého města účinné metody práce se sociálně nepřizpůsobivými občany, včetně jedinců propuštěných z výkonu trestu. Těmito aktivitami začaly vznikat nové profese sociálních kurátorů. Rovněž v českém vězeňství se zřizovala místa sociálních pracovníků, kteří pomáhali odsouzeným

---

²⁶ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 196.

²⁷ Roční zpráva o činnosti a hospodaření Probační a mediační služby České Republiky za rok 2006 zpracovaná v souladu se § 21 zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech. Praha: Ředitelství PMS, 2007. Interní materiál Probační a mediační služby.

²⁸ Nemá-li uvedeno jinak, bylo čerpáno z: DOUBRAVOVÁ, D., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., ŠTERN, P., Počátky a souvislosti vzniku probace a mediace v České republice. In ŠTERN, P., et. al. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2001, s. 1-4, A2.

připravovat podmínky pro případné podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a pomáhali jim udržovat kontakt s rodinou.

Kvůli tehdejší politické situaci komunistického Československa nemohly být rozvíjeny nadějně projekty a systémová opatření zavádějící nové trendy v oblasti zacházení s pachateli trestných činů inspirované zkušenostmi ze zahraničí (např. vznik PMS). Rok 1989 změnil politický a společenský systém v české společnosti a objevily se nové aktivity, které přispěly k formování probace a mediace v České republice.

Od roku 1991 probíhal v Praze a posléze i v jiných městech experiment *Mimosoudní alternativa pro delikventní mládež*, který se inspiroval zkušenostmi sociálních pracovníků ze západních zemí, zejména ze sousedního Rakouska, kde se začalo koncem 80. let 20. století využívat tzv. odklonů v trestním řízení. V tomto projektu se poprvé uplatnily prvky mediace mezi poškozeným a obviněným v řešení sporu za účasti třetí osoby, tzv. mediátora. Pachatel se tak aktivně zapojil do odstranění následků vzniklých trestným činem a prostor byl rovněž dán poškozenému, jemuž bylo umožněno ovlivnit proces vlastního odškodnění. V souvislosti s tímto experimentem se začaly zavádět do legislativy zásadní změny směřující k rozšíření druhů trestů nespojených s odnětím svobody. Jednalo se o odklony v trestním řízení (narovnání, podmíněné zastavení trestního stíhání) a o trestní sankce (trest obecně prospěšných prací, podmíněné odsouzení s dohledem a podmíněné upuštění s dohledem).

Podobu PMS výrazně ovlivnila sociální práce inspirovaná novými dostupnými informacemi a atmosférou společnosti. Sociální práce hledala způsoby práce s pachateli trestných činů a rovněž teorie, metody a vhodné řešení trestné činnosti. Úkolem sociálního pracovníka jako prostředníka v konfliktu norem a vnitřních pravidel pachatelů s normami a pravidly společnosti bylo najít přijatelné řešení pro obě strany.

V roce 1994 vláda přijala program prevence kriminality a usnesení č. 341 zavazovalo ministra spravedlnosti zřídit místa probačních úředníků. Toto usnesení bylo dne 1. 1. 1996 zrealizováno a na většině okresních a některých krajských soudech vznikla místa probačních úředníků. Ovšem pouze některá místa probačních pracovníků byla obsazována kvalifikovaně vzdělanými lidmi z oboru sociální práce. Většinou úkoly spojené s probačními činnostmi měli na starosti pracovníci odborného aparátu soudů a vyšší soudní úředníci, kteří se zaměřovali především na realizaci

administrativně technického výkonu trestu OPP a na formální kontrolu chování obviněných v institutech spojených s uložením zkušební doby.

Kumulování funkcí, nedostatek prostoru pro probační a mediační aktivity, absence kvalifikačních požadavků na výkon této funkce a pochybnosti soudců a státních zástupců o užitečnosti alternativních trestů a opatření vedly k rozhodnutí Ministerstva spravedlnosti ČR k upravení zákonným způsobem organizační i personální struktury probace a mediace. Byl vytvořen a přijat zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě. K popsanému rozhodnutí ovšem přispěly kromě nedostatků rovněž i první pozitivní zkušenosti. Hlavním důvodem pro zřízení PMS bylo snížení počtu uvězněných osob, účinné předcházení či omezování rizika opakování kriminality, motivace pachatele k nápravě škody, zohlednění při řešení trestné činnosti potřeby a zájmy obětí a ochrana společnosti před kriminalitou. Za tímto účelem měly být uplatňovány tzv. komunitní sankce.²⁹

3.2 Poslání a cíle Probační a mediační služby ČR

Probační a mediační službu lze chápat jako sociální práci v justici. Posláním sociální práce je vést dialog mezi normami společnosti a lidmi jsoícími s těmito normami v konfliktu. Smyslem popsaného dialogu je nalezení přijatelného řešení pro společnost i jednotlivce. Probační a mediační služba je určena k tomu, aby veřejnosti poskytovala specifický druh služeb, jehož adresáty (klienty) jsou obvinění a poškození v trestních věcech.³⁰

Posláním služby je zajistit účinný výkon alternativních trestů, nalézt účinné reakce na spáchaný trestný čin a tím přispívat k naplňování trestní spravedlnosti. Děje se tak za pomoci probace a mediace, kdy se služba podílí na řešení sporů mezi obviněným a poškozeným a urovnání konfliktního stavu. Probační a mediační služba usiluje o prevenci a snižování rizik způsobených opakovanou trestnou činností.³¹

---

²⁹ ROZUM, J., Činnost probační a mediační služby z pohledu restorativní justice. In KARABEC, Z., et. al. *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 29.

³⁰ Úvodní studie k pilotnímu projektu Modelových pracovišť „Justiční mediační a probační služby“. In *Bulletin pro sociální prevenci a sociální pedagogiku*. Praha: Éthum, 1998, č. 18, s. 22.

³¹ KROFTOVÁ, A., OUŘEDNÍČKOVÁ, L. Sociální práce v rámci probační a mediační služby. In MATOUŠEK, O., et. al. *Sociální práce v praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 286.

Na poli trestní spravedlnosti PMS usiluje o naplnění 3 cílů:

- **integrací obviněného** se PMS snaží začlenit pachatele do běžného života společnosti bez porušování jejích norem a zákonů a obnovit respekt pachatele k právnímu stavu společnosti,
- **participaci poškozeného**, který by měl více spolupracovat na řešení následků trestné činnosti a více se zapojit do procesu odškodnění. Účast poškozeného v procesu odškodnění je velmi důležitá, neboť pomocí ní může dojít k rychlému řešení následků trestného činu, k obnovení pocitu bezpečí a důvěry poškozeného k právnímu systému,
- **ochranu společnosti** pojímanou jako prevenci před další kriminalitou. Za prostředky, pomocí kterých se společnost chrání, jsou považována účinná řešení konfliktních situací spojená s trestným činem a efektivní zajištění uložených alternativních trestů a opatření.³²

3.3 Sociální práce v rámci Probační a mediační služby ČR

Principy činnosti PMS úzce souvisí s uplatňovanými metodami práce. Činnost probačních pracovníků vyžaduje interdisciplinární přístup k řešení konfliktů založený na propojení znalostí z oblasti společenských věd a práva.³³

Probační pracovníky nelze považovat pouze za sociální pracovníky, přestože se v metodách jejich práce objevují prvky psychologického, pedagogického a sociálního poradenství a pomoci. Smyslem práce probačního pracovníka je kromě kontroly chování pachatele zvláštní péče o něj a pomoc v jeho problémech, aby byly posíleny jeho schopnosti ve způsobu života bez porušení zákona a pozitivně změněn jeho vztah k prostředí, ve kterém žije, či nalezeno nové, vhodné prostředí, které by jej neovlivňovalo k další trestné činnosti.³⁴

---

³² MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 197.

³³ Úvodní studie k pilotnímu projektu Modelových pracovišť „Justiční mediační a probační služby“. In *Bulletin pro sociální prevenci a sociální pedagogiku*. Praha: Éthum, 1998, č. 18, s. 23.

³⁴ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2002, s. 25.

3.3.1 Nástroje používané probačními pracovníky při práci s klienty

Nástroje využívané probačními pracovníky při práci s klienty lze dělit na dvě skupiny – aktivní a pasivní nástroje, jejichž pojmenování pramení z míry aktivity a zapojování klienta v rámci jejich uplatnění.

Aktivní nástroje vyžadují určitou míru spolupráce klienta a jejich předpokladem je osobní kontakt s klientem a proces vzájemné komunikace. Pomocí aktivních nástrojů se klient zapojí a spolupracuje při řešení trestní věci za současného zohlednění jeho specifických potřeb a možností. Hlavním aktivním nástrojem je profesionální rozhovor s klientem.³⁵ Při této metodě se uplatňují východiska sociální práce, prvky psychologického vedení a znalosti příslušných právních předpisů. Jedná se o dialogickou metodu řešení konfliktů, která je postavena na různých technikách (např. aktivní naslouchání, konstruktivní dotazování, reflektování, zplnomocňování k zodpovědnosti aj.). Využití uvedených technik vyžaduje specifickou přípravu a soustavný dlouhotrvající trénink.³⁶

Pasivní nástroje jsou založeny pouze na aktivitě pracovníka a nevyžadují klientovu účast. Proto se využívají spíše při práci s obviněným či odsouzeným klientem než při práci s klientem poškozeným. Z důvodu jednostrannosti pasivních nástrojů musí být klient o jejich použití vyrozuměn a poučen o možnosti jejich využití. Pasivním nástrojem může být například vedení spisové dokumentace, získávání informací o osobě klienta z rejstříku trestů, centrální evidence obyvatel, centrální evidence vězňů či jiných zdrojů. Pasivní nástroje mají povahu dohledové a kontrolní činnosti, proto se používají především ve vykonávacím řízení. V předrozsudkové fázi řízení se z hlediska dobrovolnosti klienta využívají především nástroje aktivní.³⁷

3.3.2 Zásady a principy činnosti probačních pracovníků

Při práci s klienty jsou pracovníci služby vázáni dodržováním určitých zásad a principů. Především by měl pracovník dbát důstojného jednání s klienty, respektovat jejich autonomii a jeho způsob práce by neměl být v rozporu se základními lidskými

---

³⁵ DOUBRAVOVÁ, D., et. al. Nástroje pracovníků probační a mediační služby. In ŠTERN, P., et. al. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2001, s. 1, D4.

³⁶ Úvodní studie k pilotnímu projektu Modelových pracovišť „Justiční mediační a probační služby“. In *Bulletin pro sociální prevenci a sociální pedagogiku*. Praha: Éthum, 1998, č. 18, s. 23.

³⁷ DOUBRAVOVÁ, D., et. al. Nástroje pracovníků probační a mediační služby. In ŠTERN, P., et. al. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2001, s. 1-2, D4.

právy a svobodami či se neměl rozcházet s příslušnými zákony. Pracovník by měl dále zajistit dostatečnou informovanost orgánů činných v trestním řízení o průběhu práce s klienty a klienta by měl srozumitelnou formou informovat o systému a prostředí, ve kterém se vyskytl vlivem trestného činu. Postup, který pracovník při práci s klienty užívá, by měl přizpůsobit k individuálním potřebám každého klienta, k jeho zájmům a k okolnosti případu. Důležitou součástí práce je motivování klientů, snaha o aktivní přístup poškozených a pachatelů při řešení následků trestné činnosti.³⁸

3.4 Oblasti činnosti Probační a mediační služby ČR

Podle standardů metodického postupu PMS schváleného ministrem spravedlnosti v březnu roku 2004 se činnosti PMS člení na stadium před rozhodnutím (přípravné řízení a řízení před soudem), probaci, obecně prospěšné práce a paroli.³⁹

Z hlediska praktického postupu a profesionálních zásad PMS hraje důležitou roli skutečnost, zda již bylo ve věci státním zástupcem či soudem rozhodnuto (především z hlediska zapojení obviněného do kontaktu s PMS – dobrovolnost, nedobrovolnost). Z tohoto důvodu je činnost PMS rozlišována jako stadium před rozhodnutím (přípravné řízení a řízení před soudem – klient vstupuje do spolupráce s PMS dobrovolně) a stadium po rozhodnutí (vykonávací řízení – nedobrovolná spolupráce klienta s PMS).⁴⁰

3.4.1 Přípravné řízení a řízení před soudem

Efektivita činnosti Probační a mediační služby v přípravném řízení a řízení před soudem je podmíněna fungující spoluprací s orgány činnými v trestním řízení – státními zástupci, soudci a orgány policie.⁴¹

Spolupráce státních zástupců a pracovníků PMS je v přípravném řízení důležitá zejména pro uplatňování alternativních postupů a ukládání alternativních trestů v průběhu trestního řízení. Součinnost státních zástupců s Probační a mediační službou je upravena Pokynem obecné povahy č. 5/2001 Nejvyšší státní zástupkyně

---

³⁸ KROFTOVÁ, A., OUŘEDNÍČKOVÁ, L. Sociální práce v rámci probační a mediační služby. In MATOUŠEK, O., et. al. *Sociální práce v praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 286 – 287.

³⁹ Tamtéž, s. 289.

⁴⁰ DOUBRAVOVÁ, D., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., ŠTERN, P. Oblasti činnosti Probační a mediační služby. In ŠTERN, P., et. al. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2001, s. 1, D3.

⁴¹ KROFTOVÁ, A., OUŘEDNÍČKOVÁ, L. Sociální práce v rámci probační a mediační služby. In MATOUŠEK, O., et. al. *Sociální práce v praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 291.

ze dne 1. 1. 2002. Dle pokynu by měla být činnost probačních úředníků ve vhodných případech zahájena již v raných fázích trestního řízení.⁴²

Probační a mediační služba v rámci přípravného řízení a řízení před soudem:

- zajišťuje mediaci, jejímž smyslem je zprostředkovat jednání mezi obviněným a poškozeným za účelem řešení a zmírnění následků vzniklých spácháním trestného činu, a to formou osobního setkání či zprostředkovaně přes třetí osobu (mediátora). Dohoda, kterou mezi sebou strany uzavřou, je jedním z podkladů pro rozhodnutí státního zástupce a soudce v projednávané věci.
- vytváří podklady k tomu, aby mohl být uplatněn některý z alternativních způsobů trestního řízení (tzv. odklony, diverze – narovnání, podmíněné zastavení trestního stíhání) či mohl být uložen trest nespojený s odnětím svobody (např. napomáhá k vytvoření podmínek pro uložení trestu obecně prospěšných prací),
- zajišťuje výkon dohledu v případě uložení náhrady vazby dohledem,
- pracuje jen se souhlasem obviněného (platí stále presumpce neviny),
- snaží se do procesu zapojit rovněž poškozeného,
- v případě trestné činnosti dětí mladších 15 let a mladistvých činností směřuje k uplatnění některého z alternativních způsobů řízení (odklonů) či k možnosti uložení výchovného, ochranného nebo trestního opatření.⁴³

Probační a mediační služba zpracovává pro účely trestního řízení písemné podklady v podobě tzv. zprávy soudní pomoci (probační zpráva před rozhodnutím) tvořené na základě kontaktu s obviněným a poškozeným. Zpráva soudní pomoci obsahuje informace o sociální situaci obviněného, okolnostech, které ho přivedly do sporu se zákonem, jeho postoji k řešení způsobených škod, ale také o postoji poškozeného, jeho zájmech a potřebách v rámci kompenzování způsobených škod. Tyto informace jsou součástí trestního spisu, pokud nebude moci být uplatněna některá z forem odklonu, mohou být užitečné státnímu zástupci pro návrh trestu a soudci při rozhodování o uložení konkrétního trestu.⁴⁴

---

⁴² ROZUM, J., et. al. *Vybrané problémy sankční politiky: Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativy: Institut zabezpečovací detence*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2005, s. 55.

⁴³ KROFTOVÁ, A., OUŘEDNÍČKOVÁ, L. Sociální práce v rámci probační a mediační služby. In MATOUŠEK, O., et. al. *Sociální práce v praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 289-290.

⁴⁴ ROZUM, J., et. al. *Vybrané problémy sankční politiky: Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativy: Institut zabezpečovací detence*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2005, s. 56.

3.4.2 Vykonávací řízení

Rámec činností prováděných PMS ve vykonávacím řízení se odvíjí od pravomocného rozhodnutí soudu či státního zastupitelství a veškeré činnosti jsou pracovníky PMS vykonávány za účelem zajištění úspěšné a efektivní realizace rozhodnutí soudce či státního zástupce.⁴⁵

Ve vykonávacím řízení PMS působí v rámci výkonu alternativních trestů. Jedná se zejména o kontrolu a realizaci trestů spojených s probačním dohledem a zajištění a kontrolu výkonu trestu obecně prospěšných prací. Dále PMS zajišťuje institut podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody s dohledem (tzv. paroli).⁴⁶

Ve vykonávacím řízení lze uplatňovat také mediační činnost, pokud tato povede k urovnání vztahů narušených trestným činem. Platí ovšem, že samotná mediace je mimosoudním procesem a její výsledek může mít vliv na rozhodování soudu v trestním řízení před vynesením rozhodnutí. Mediace posiluje odpovědnost oběti trestného činu i pachatele k hledání řešení trestní věci. Mediace je zcela dobrovolná, oběť či pachatel mají vždy na výběr, zda chtějí mediaci při řešení svého konfliktu využít či nikoli.⁴⁷

Úkolem PMS ve vykonávacím řízení je také realizace trestních opatření nespojených s odnětím svobody u mladistvých (např. trestní opatření obecně prospěšných prací, dohled probačního úředníka). Pozornost je věnována taktéž dětem mladším 15 let, kdy PMS zajišťuje výkon dohledu.

3.4.2.1 Charakteristika alternativních trestů

Alternativními tresty lze v nejobecnějším případě označit všechny tresty nespojené s bezprostředním odnětím svobody. Fakticky je ovšem možné mezi ně zařadit převážně *tresty vykonávané ve společenství* (tzv. komunitní sankce). V České republice jsou jimi trest OPP a podmíněné odsouzení doplněné přiměřenými povinnostmi či přiměřenými omezeními. Dalšími tresty nespojenými s bezprostředním odnětím svobody jsou *tresty s probačními prvky*. Do těchto trestů se řadí zejména podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem. Dále do kategorie alternativních trestů

---

⁴⁵ DOUBRAVOVÁ, D., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., ŠTERN, P. Oblasti činnosti Probační a mediační služby. In ŠTERN, P., et. al. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2001, s. 4, D3.

⁴⁶ ROZUM, J., et. al. *Vybrané problémy sankční politiky: Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativy: Institut zabezpečovací detence*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2005, s. 57-58

⁴⁷ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2002, s. 21-22.

spadá peněžitý trest, propadnutí majetku, propadnutí věci a zákaz pobytu. Spíše výjimečně se k alternativním trestům řadí zákaz činnosti či trest vyhoštění.⁴⁸

Uložení alternativního trestu představuje projev důvěry vůči pachateli, která je zapříčiněna převažujícími pozitivními vlastnostmi pachatele, jeho dosažené úrovně sociální odpovědnosti promítající se v postoji ke spáchanému trestnému činu (uvědomuje si vinu, doznává se k činu) a v postoji k následkům trestu za spáchaný čin.⁴⁹

Alternativní trest nesmí zahrnovat žádnou ztrátu osobní svobody a nesmí být na něj pohlíženo jako na zmírnění či vylepšení podmínek výkonu trestu odnětí svobody. Z tohoto důvodu je kladen velký důraz na délku trvání alternativního trestu, která by měla být úměrná spáchanému trestnému činu a trestu odnětí svobody, jenž by byl za tento čin uložen. Při ukládání alternativního trestu by měly být zkoumány reálné předpoklady odsouzeného vyhovět podmínkám uloženého trestu.⁵⁰

3.4.2.2 Probace

Výraz probace pochází z latinského slova *probare*, což znamená zkoušet, ověřovat za předpokladu, že jedinec dostane možnost dokázat, že když mu bude dána druhá šance, bude se chovat sociálně vhodným způsobem. Probace znamená nový způsob zacházení s pachateli trestných činů.⁵¹

Probace slučuje dva základní prvky (dohled a kontrolu) odvozené od autority soudního rozhodnutí. Represivní složka těchto prvků je současně spojena se složkou podpůrnou a motivační.⁵² Dohled představuje pomocné činnosti vykonávané orgánem odpovědným za výkon sankce, jehož cílem je ponechání pachatele ve společnosti za současného zajištění plnění uložených podmínek. Kontrola se týká činností omezujících se na zjištění plnění uložených podmínek s cílem zajistit jejich dodržování využitím (případně hrozbou využití) postupů dostupných v případě jejich nedodržení.⁵³

---

⁴⁸ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2002, s. 16.

⁴⁹ ČERNÍKOVÁ, V. Hledání nových přístupů reakce společnosti na trestnou činnost. In ČERNÍKOVÁ, V., SEDLÁČEK, V. *Základy penologie pro policisty*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 2002, s. 123.

⁵⁰ ZEŽULOVÁ, J. Alternativní tresty. In KUČTA, J., et al. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 214.

⁵¹ ROŽUM, J., et. al. *Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000, s. 9.

⁵² DOUBRAVOVÁ, D., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., ŠTERN, P. Oblasti činnosti Probační a mediační služby. In ŠTERN, P., et. al. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2001, s. 5, D3.

⁵³ ZEŽULOVÁ, J. Alternativní tresty. In KUČTA, J., et al. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 217.

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě definuje probaci v § 2 odst. 1 jako organizaci a výkon dohledu nad obviněným, obžalovaným či odsouzeným, dále kontrolu výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Probace rovněž poskytuje individuální pomoc obviněnému a působí na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a mohlo tímto dojít k obnově narušených právních i společenských vztahů.

Probace je zákonnou metodou potrestání pachatele využívající trestně politická a sociálně pedagogická kritéria k výkonu dohledu a pomoci. Vychází z diferencovaného a individuálního přístupu k odsouzenému a možností a potřeb jeho sociální adaptace, čímž je zajišťována též ochrana společnosti. Probační služba prostřednictvím dohledu a pomoci překračuje rámec trestního práva a posouvá probaci do sféry společenské humanitární solidarity s pachateli, kteří se potýkají s problémy. Cílem výchovného vedení probace je, aby se pachatel za své aktivní účasti napravil a vedl řádný život.⁵⁴

Probační a mediační služba se při práci s odsouzenými v rámci probace věnuje převážně otázkám jejich motivace a vedení při řešení následků trestného činu, dále podporuje a rozvíjí schopnosti odsouzených žít v souladu s normami společnosti. Z tohoto důvodu PMS intenzivně pracuje s poškozenými, kterým může zprostředkovat sociální služby pomáhající při vyrovnávání se s obtížnou psychickou nebo sociální situací způsobenou trestným činem. Tyto činnosti PMS by měly u poškozených přispět k obnově pocitu bezpečí a důvěry k systému spravedlnosti.⁵⁵

V rámci probace má Probační a mediační služba za úkol zajistit efektivní výkon uložených alternativních trestů a opatření za současného vyslovení dohledu. Dohled může být uložen v rámci rozhodnutí o podmíněném trestu, podmíněném upuštění od potrestání, podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody nebo jako součást rozhodnutí o náhradě vazby dohledem. Dohled spočívá v pravidelném osobním kontaktu odsouzeného s úředníkem PMS na střediscích v místě jeho bydliště, ale úředník má právo navštívit svého klienta i doma. Dohled probačního úředníka v sobě

---

⁵⁴ ROZUM, J., et. al. *Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000, s. 7.

⁵⁵ DOUBRAVOVÁ, D., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., ŠTERN, P. Oblasti činnosti Probační a mediační služby. In ŠTERN, P., et. al. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2001, s. 5, D3.

zahrnuje podporu a pomoc odsouzenému k vedení řádného života a zároveň i kontrolu dodržování podmínek uložených soudem nebo státním zástupcem.⁵⁶

3.4.2.3 Parole

Parole je označována za specifickou formu probace.⁵⁷ Pojem *parole* pochází z francouzštiny a označuje „slovo, výpověď“. V souvislosti s propuštěním odsouzeného z věznice se tímto výrazem rozumí podmíněné propuštění na (čestné) slovo, resp. na slib odsouzeného, že se bude řádně chovat.⁵⁸ Odsouzenému je umožněno vykonat zbytek trestu mimo věznici na základě soudem stanoveného dohledu probačního pracovníka či bez stanovení dohledu. Kromě dohledu mohou být propuštěnému uloženy další podmínky (zdržet se návštěv restauračních zařízení, zákaz konzumace alkoholu, aj.).

Odsouzený má již ve věznici možnost v rámci své přípravy na podmíněné propuštění požádat o spolupráci probačního úředníka. Smyslem práce probačního pracovníka je, aby ještě v době před rozhodnutím soudu o podmíněném propuštění byly shromážděny a vyhodnoceny všechny důležité informace sloužící k rozpoznání rizik a potřeb odsouzeného v souvislosti s jeho návratem na svobodu.⁵⁹ Informace o sociální situaci odsouzeného pracovník získává prostřednictvím individuálních konzultací s odsouzeným, se sociálním okolím odsouzeného, s pracovníky věznice a dalšími osobami. Podklady pro rozhodnutí by měly obsahovat doporučení opatření minimalizující opakování trestné činnosti jedince, přispívající k ochraně společnosti a napomáhající integraci odsouzeného do života společnosti. Měly by být zohledněny potřeby poškozených a posílen pocit bezpečí v komunitě, kde žijí.⁶⁰

Po provedení analýzy možných rizik opětovného spáchání trestného činu probační pracovník zasílá soudu své stanovisko k podmíněnému propuštění odsouzeného, ve kterém se vyjádří k případným specifickým potřebám odsouzeného (např. k potřebě léčby závislosti), uvede své doporučení či nedoporučení podmíněného

---

⁵⁶ KROFTOVÁ, A., OUŘEDNÍČKOVÁ, L. Sociální práce v rámci probační a mediační služby. In MATOUŠEK, O., et. al. *Sociální práce v praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 292-294.

⁵⁷ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2002, s. 25.

⁵⁸ *Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody – PAROLE* [online]. 2004 [cit. 2008-12-29]. Dostupný z WWW: <http://www.pmscr.cz/scripts/index.php?id_nad=35>.

⁵⁹ *tamtéž*

⁶⁰ KROFTOVÁ, A., OUŘEDNÍČKOVÁ, L. Sociální práce v rámci probační a mediační služby. In MATOUŠEK, O., et. al. *Sociální práce v praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 296.

propuštění odsouzeného, případně navrhne stanovení podmínek podmíněného propuštění (např. uložení dohledu nad podmíněně propuštěným).⁶¹

3.5 *Přínos Probační a mediační služby ČR*

Probační a mediační služba ČR zásadním způsobem napomáhá k efektivnímu řešení věcí projednávaných soudy. V činnostech PMS lze spatřovat přínos především ve zrychleném, zefektivněném a zjednodušeném trestním řízení a ve snížení zatíženosti soudů, v aktivizaci účastníků soudního řízení při alternativním řešení sporu, posílení individualizace přístupu k obviněnému (odsouzenému) a poškozenému za účelem zvýšení účinnosti trestní sankce. Přínosná je činnost PMS rovněž v úspoře finančních prostředků vynakládaných v klasickém soudním řízení na provoz vězeňských zařízení.⁶²

Veškeré aktivity probačních pracovníků se soustřeďují na pochopení sociálního pozadí trestné činnosti jedince, na zkoumání jeho osobnosti, hodnot, rodinných a jiných vazeb v jeho sociálním prostředí. Těmito činnostmi PMS klientovi poskytuje podporu a psychosociální pomoc a tím chrání společnost před recidivou jeho trestné činnosti.⁶³

Probační a mediační služba rovněž pomáhá obětem trestných činů, které jsou často ve svých právech opomíjeny, může svými činnostmi přispět k náhradě škody jim způsobené trestnou činností. Zejména je služba prospěšná v případech, kdy je pachateli stanovena povinnost nahradit škodu, ale také, kdy soud o náhradě škody nerozhodnul a s nárokem odkázal poškozeného na civilní řízení. V tomto případě může PMS motivovat pachatele k náhradě škody, být nápomocna ve zprostředkování kontaktu s poškozeným a pomoci při uzavření dohody o náhradě škody.⁶⁴

Probační a mediační služba svými činnostmi vystihuje současný trend v přístupu k trestání, který je ve znamení 3 D, což představuje dekriminalizaci drobných trestných činů, depenalizaci čili hledání účinných sankcí bez omezování svobodného života pachatele a diverzi neboli odklon od klasického soudního řízení formou mimosoudní.⁶⁵

---

⁶¹ Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody – *PAROLE* [online]. 2004 [cit. 2008-12-29]. Dostupný z WWW: <http://www.pmscr.cz/scripts/index.php?id_nad=35>.

⁶² Mediační a probační služba v ČR. In *Bulletin pro sociální prevenci a sociální pedagogiku*. Praha: Éthum, 1998, č. 18, s. 13.

⁶³ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2002, s. 25.

⁶⁴ ROZUM, J., et. al. *Vybrané problémy sankční politiky: Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativy: Institut zabezpečovací detence*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2005, s. 58.

⁶⁵ ČERNÍKOVÁ, V. *Alternativní tresty*. In ČERNÍKOVÁ, V., et al. *Sociální ochrana: Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 182.

4 Trest obecně prospěšných prací⁶⁶

Obecně prospěšné práce jsou považovány za jednu z hlavních alternativ trestu odnětí svobody. Ze všech alternativních trestů je tento trest jako jeden z mála ukládán ve velké míře a výrazně přispívá ke snížení počtu ukládaných krátkodobých trestů odnětí svobody (od 3 do 6 či 12 měsíců). Jako samostatný druh trestu byl do českého práva trest OPP zaveden novelou trestního zákona provedenou zákonem č. 152/1995 Sb. s účinností od 1. 1. 1996. Trest OPP představuje jednu z forem zacházení s pachateli méně závažných trestných činů, na které není potřeba působit trestem odnětí svobody, ale zároveň nepostačuje uložení pouze peněžitého trestu.⁶⁷

Trest OPP se začíná stále více uplatňovat na úkor trestu odnětí svobody. Přelom nastal v roce 2002, kdy v důsledku novely trestního zákona a trestního řádu bylo umožněno trest OPP ukládat jako alternativu k jiným trestům (nejen k trestu odnětí svobody) a nebylo možno nepodmíněný trest ukládat trestním příkazem.⁶⁸ Od roku 2004 se tento druh sankce ukládá také mladistvým pachatelům jako trestní opatření, což se rovněž projevuje v zatížení věznic, pakliže toto trestní opatření není vykonáno.

4.1 Význam trestu obecně prospěšných prací

Hlavní přednosti alternativní sankce spojené s výkonem práce pro společnost jsou podle zahraničních zkušeností spatřovány v uvolnění místa ve věznicích pro těžší zločince a ve snížení nákladů na výkon trestu, přestože se připomíná, že i administrativní činnosti spojené s organizací a kontrolou prací pro společnost vyžadují prostředky z daní občanů. Smysl ukládání trestu OPP je spatřován rovněž ve větším zapojení veřejnosti do procesu převýchovy a resocializace pachatelů, ve zvyšujícím se zájmu občanů o způsoby zacházení s pachateli a ve vytváření pocitu odpovědnosti za činnost trestní justice ve veřejnosti.⁶⁹

---

⁶⁶ Bakalářská práce se zabývá pouze trestem OPP, nikoliv trestním opatřením OPP, které se ukládá mladistvému pachateli a liší v samotném přístupu k odsouzenému a výměře počtu hodin – mladistvým je ukládán v rozsahu 50 – 200 hodin.

⁶⁷ ZEŽULOVÁ, J. Alternativní tresty. In KUCHTA, J., et al. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 238.

⁶⁸ BARBOŘÍK, M. Trest obecně prospěšných prací – aktuální problémy a jejich řešení. *Trestní právo*. 2006, roč. XI, č. 5, s. 4 a 6.

⁶⁹ ROZUM, J., et. al. *Vybrané problémy sankční politiky: Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativy: Institut zabezpečovací detence*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2005, s. 13.

Obecně je cílem alternativních sankcí, aby se oddálily zkušenosti jedince s vězeňským prostředím, eliminovaly se nežádoucí vlivy výkonu trestu odnětí svobody a vyzkoušely se mírnější prostředky ovlivňující chování pachatelů.⁷⁰

Trest OPP byl zaveden do českého právního řádu proto, aby nahradil ukládání zejména krátkodobých trestů odnětí svobody. Význam krátkodobých trestů odnětí svobody je totiž často kritizován za to, že neposkytuje dostatek času k převýchově pachatele, ale na druhou stranu představuje značný prostor k tomu, aby na odsouzeného škodlivě působily vlivy vězeňského prostředí. Nežádoucí účinky výkonu trestu odnětí svobody lze spatřovat např. v devastujícím vlivu vězeňského prostředí na osobnost odsouzeného, v přerušení pozitivních sociálních vazeb s původním prostředím (rodinou), v přerušení pracovních aktivit a vztahů či ve ztíženém uplatnění v životě na svobodě po propuštění.⁷¹ Vězeňské prostředí chudé na vhodné pozitivní podněty působí na snižování hodnoty sama sebe a nestimuluje odsouzeného ke změně chování a přijetí odpovědnosti za svůj způsob života. Tím se zmenšuje rozsah sociálního fungování odsouzeného a pak se velmi obtížně realizují výchovné a sociální intervenční zásahy.⁷²

Aby byl pro jedince výkon trestu odnětí svobody snesitelnější, musí se adaptovat na život vězeňské subkultury, především přijmout subkulturní normy a pravidla odlišné od obecně platných a osvojit si nové, výhodnější vzorce chování. Adaptace na podmínky vězení a život v něm, která snižuje pravděpodobnost úspěšné reintegrace pachatele zpět do normální společnosti, se označuje pojmem prizonizace.⁷³ Úspěšná sociální reintegrace je způsobena rovněž stigmatizací puncem kriminálního.⁷⁴

Navíc odstrašující účinky krátkodobých trestů mohou být kontraproduktivní, jelikož mohou představovat pro potenciální pachatele přijatelné riziko. Pokud by se ve věznicích vykonávalo mnoho krátkodobých trestů, zvyšovaly by se náklady na vězeňský systém.⁷⁵ Pobyt odsouzených ve vězení je finanční zátěž pro celou společnost, jelikož z nedostatku příležitostí nemá každý odsouzený možnost ve věznici pracovat.

---

⁷⁰ ČERNÍKOVÁ, V. K problematice alternativních sankcí. *České vězeňství*. 1995, roč. III, č. 1, s. 27.

⁷¹ ROZUM, J., et. al. *Vybrané problémy sankční politiky: Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativy: Institut zabezpečovací detence*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2005, s. 12.

⁷² ČERNÍKOVÁ, V. K problematice alternativních sankcí. *České vězeňství*. 1995, roč. III, č. 1, s. 26.

⁷³ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie: III. díl: Negativní jevy ve vězení*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, s. 10.

⁷⁴ ČERNÍKOVÁ, V. K problematice alternativních sankcí. *České vězeňství*. 1995, roč. III, č. 1, s. 26.

⁷⁵ ROZUM, J., et. al. *Vybrané problémy sankční politiky: Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativy: Institut zabezpečovací detence*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2005, s. 11–12

Další problém se zaměstnáním přichází po propuštění odsouzeného z výkonu trestu, jelikož nedostatek praxe a záznam v rejstříku trestů ztěžují zaměstnání.⁷⁶

Oproti těmto negativům uložení trestu OPP dává odsouzenému jakousi šanci, umožňuje mu vykonat trest bez negativních stránek, které přináší trest odnětí svobody, odsouzený neztrácí kontakt se svým okolím a může pracovat. Pokud bude trest vykonán v prostředí, kde bude mít pachatel možnost poznat a napravit důsledky svého chování, trest s velkou pravděpodobností povede k nápravě pachatele a plní svůj účel. Trest OPP podporuje pocit zodpovědnosti jedince za vlastní chování a život.⁷⁷ Při vhodném vedení úředníků Probační a mediační služby pak alternativní trest poskytuje méně narušeným pachatelům další příležitost řešit své problémy způsobem dávajícím šanci uspokojivého začlenění do společnosti při zachování rodinných a společenských vztahů.⁷⁸ Navíc výhodou vykonaného trestu OPP je okamžité zahlazení odsouzení a odsouzený se může zapojit zpět do běžného občanského života nepoznamenán trestní minulostí.⁷⁹ U výkonu trestu odnětí svobody účinky zahlazení přicházejí až po znatelně delší době.

Existují ovšem argumenty proti ukládání alternativních trestů. Hlavní argument proti alternativním trestům je, že díky své mírnosti neodstrašují jedince od páchání trestných činů a nemají obecný preventivní účinek. Dále jsou sankce nespojené s odnětím svobody kritizované za to, že pachatele neučiní neschopným dopouštět se trestných činů a dostatečně nedemonstrují míru, do jaké společnost odsuzuje trestný čin.⁸⁰ Rovněž výchovná funkce trestu OPP a naplnění jeho účelu je závislá na určitých podmínkách vykonávání (dostatek vhodných pracovních příležitostí, možnost dohledu probačního pracovníka).⁸¹ Nedostatky ukládaného trestu OPP se spatřují zejména v problematice výkonu tohoto druhu trestu, kdy obce nejsou často schopny odsouzeným přidělit práci.⁸²

---

⁷⁶ BARBOŘÍK, M. Trest obecně prospěšných prací – aktuální problémy a jejich řešení. *Trestní právo*. 2006, roč. XI, č. 5, s. 6.

⁷⁷ Tamtéž, s. 6.

⁷⁸ KRATOCHVÍL, V., SOTOLÁŘ, A., ZEŽULOVÁ, J. Základy trestního práva hmotného. In SOTOLÁŘ, A., et al. *Právní rámec alternativního řešení trestních věcí: díl první*. Praha: Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti České republiky, 2001, s. 193.

⁷⁹ TALANDOVÁ, J. Obecně prospěšné práce. In HORÁČEK, J., POKORNÁ, L.. *Vedení obce v praxi: metodická příručka pro starostu menší obce*. Praha: Raabe, 2007, s. 5/E 1.1.

⁸⁰ ZVEKIC, U., HARRIS, V. *Probace – poznatky ze zahraničí: prosazování probace na mezinárodní úrovni*. Přel. J. Válková. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002, s. 19 – 21.

⁸¹ ČERNÍKOVÁ, V. Hledání nových přístupů reakce společnosti na trestnou činnost. In ČERNÍKOVÁ, V., SEDLÁČEK, V. *Základy penologie pro policisty*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 2002, s. 133.

⁸² HÁKOVÁ, L., KOTULAN, P., ROZUM, J. Několik poznámek k trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*. 2005, roč. X, č. 4, s. 10.

4.2 Pedagogicko psychologické aspekty ukládání trestu obecně prospěšných prací

Ukládání alternativních trestů se odráží od poznání osobnostní charakteristiky pachatele. Je důležité poznat vlastnosti a osobnost pachatele, znalost jeho postoje ke spáchanému činu, jeho míru nesení zodpovědnosti za spáchaný čin a jeho snahu napravit či zmírnit následky trestného činu. Soud by měl při ukládání trestu OPP přihlédnout k závažnosti trestného činu, trestnímu rejstříku pachatele (zda se jedná o recidivistu), jaký byl rozsah způsobené škody oběti, jaká je jeho možnost přispět k odškodnění oběti.⁸³

Při rozhodování o uložení trestu by měl soud rovněž u každého jedince zjišťovat, jaký výchovný vliv může trest OPP na dotyčného mít. Výchovná funkce trestů je v našem právním řádu obsažena v trestním zákoně v § 23. Účelem jakéhokoli trestu je ochránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchaní trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tímto působit výchovně i na ostatní členy společnosti.⁸⁴

Aby trest OPP splnil svůj účel, měl by se ukládat především pachatelům dosud bezúhonným či s menší mírou zavinění. Soud by měl při ukládání trestu rovněž přihlédnout ke zdravotní způsobilosti pachatele, jelikož ta má bezprostřední vliv na možnost trest OPP vykonat. Trest OPP by neměl být uložen, pokud je pachatel zdravotně nezpůsobilý k soustavnému výkonu práce. Soud by měl kromě tělesné způsobilosti přihlédnout také k duševnímu stavu pachatele.⁸⁵

K naplnění účelu trestu OPP je zapotřebí, aby odsouzený chápal jeho smysl, ztotožnil se s uloženým trestem a byl ochoten jej vykonat, aniž by výkonu samotných prací bránila nějaká překážka na straně jeho fyzického či duševního zdravotního stavu a jeho osobnosti.

Závislost na nealkoholových drogách může výrazně ovlivnit výkon trestu OPP. Mezi kriminálními toxikomany se často objevují jedinci s nižším intelektem a poruchami osobnosti ve smyslu psychopatie, jejichž sociální vývoj se vyznačuje

---

⁸³ ČERNÍKOVÁ, V. K problematice alternativních sankcí. *České vězeňství*. 1995, roč. III, č. 1, s. 27.

⁸⁴ ČERNÍKOVÁ, V. Výchovná funkce trestu odnětí svobody. In ČERNÍKOVÁ, V., et al. *Sociální ochrana: Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 143.

⁸⁵ SOTOLÁŘ, A., PŮRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2002, s. 319 – 323.

značnou poruchovostí, např. toulky. U této skupiny lidí by mohl být výkon trestu OPP ohrožen především jejich životním stylem. Jedinec závislý na nealkoholových drogách se vyznačuje jako neodpovědný, nestálý a motivačním vzorcem u něj je vyhledávání příjemných stavů a vyhýbání se stavům nepříjemným. Postupně se u jedince objevuje ztráta hodnotových sociálních vazeb, životních cílů a degradace osobnosti.⁸⁶

Další problémovou skupinou jsou lidé nadměrně požívající alkohol či lidé na něm závislí. Dlouhodobý nepříznivý vliv alkoholu na organismus jedince (obzvláště na jeho centrální nervový systém) může zapříčinit různé psychické poruchy. Při alkoholovém abstinenčním syndromu vznikajícím neposkytnutím či snížením potřebné dávky se u jedince vyskytuje úzkost, neklid, deprese, malátnost, třes, bolest hlavy, někdy záchvaty křečí a halucinace. Pokud se jedná o alkoholový abstinenční syndrom s deliriem, můžou se u jedince objevit poruchy vědomí, bludy. Při dlouhodobém užívání alkoholu se vyskytují rovněž alkoholové psychózy a halucinózy, amnestické alkoholové poruchy a demence. Jelikož je centrální nervová soustava dlouhodobým užíváním alkoholu poškozena, může docházet k úbytku inteligence a poruchám paměti. Závislost na alkoholu tedy postupně vede k zhoršení pracovní výkonnosti, u dotyčného se objevuje horší koncentrace pozornosti, pracuje nepřesně a s chybami, nepodává dobrý výkon. Takovýto jedinec není schopen dodržovat pravidelnou docházku do zaměstnání.⁸⁷ Uvedené naznačuje, že jedinec by se k výkonu trestu OPP pravidelně nedostavoval, neodváděl by práce v požadované kvalitě organizace a při samotných pracích by hrozilo riziko úrazu. Navíc, pokud by se dotyčný dostavil k výkonu trestu OPP pod vlivem alkoholu, organizace by jej nezaměstnala. Tento stav by měl za následek nesplnění účelu trestu a pravděpodobnou přeměnu trestu OPP v trest nepodmíněný.

Problémy při výkonu trestu OPP se mohou vyskytovat i u jiných skupin odsouzených. Problém budou mít například lidé s nižší úrovní rozumových schopností, poruchou intelektu či poruchou osobnosti, případně jiných forem psychických poruch. Tato skupina pachatelů by nemusela ani význam trestu OPP chápat, tudíž by se uložení trestu minulo účinkem a účel trestu by se nenaplnil.

---

⁸⁶ NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D., HÁJEK, S. *Psychologie v právu: Úvod do forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1997, s. 62 – 63.

⁸⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. 3. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 292 – 293.

Zejména jedinci s disociální poruchou osobnosti neuznávají obecně platné normy, neřídí se jimi a ani se nepřizpůsobí běžným sociálním požadavkům. Tito lidé mají slabě rozvinuté svědomí, tudíž neprožívají pocit viny a mají tendence své chování stále omlouvat. Tito jedinci dále nejsou schopni plánovat, přežívají ze dne na den, jsou nestálí, často mění místo pobytu, nejsou schopni sociální adaptace a systematické práce, mají období, kdy nepracují vůbec. Vyskytuje se u nich časté kriminální chování, často nejsou schopni žít na svobodě bez konfliktů se zákonem.⁸⁸ Z toho vyplývá, že by samotný výkon trestu OPP představoval v praxi problémy, jelikož by jedinec neuměl vyhovět požadavkům trestu. Navíc by se takovýto člověk s výkonem trestu neztotožnil a nebyl ochoten podílet se na výchovném procesu trestu, neuznal by svoji vinu.

Podobný problém by představovalo uložení trestu OPP jedinci s emočně nestabilní poruchou osobnosti vyznačující se neschopností ovládat své jednání, neukázněností, neschopností plnit běžné požadavky, nezodpovědností. Tito jedinci mají v sociálních vztazích konflikty, pokud je někdo kritizuje či od nich něco vyžaduje, nedovednou systematicky pracovat.⁸⁹

Oproti výše uvedeným skupinám existují skupiny pachatelů, kterým by bylo na druhou stranu nevhodné ukládat trest odnětí svobody, jelikož by nenaplnil účel trestu. Účelnější by u těchto skupin lidí bylo působit na něj jiným (alternativním) trestem, např. trestem OPP. Z forenzně psychologického hlediska do uvedené skupiny patří pachatelé trestných činů spáchaných neúmyslně ale z nedbalosti, zejména se jedná o pachatele náhodných deliktů, výrazně situačně podmíněných. Psychika těchto pachatelů v době spáchání trestného činu, především kognitivní procesy, mohly být ovlivněny únavou, afektem, vnitřním napětím nebo jimi být ovlivněny nemusely a jejich delikt způsobila nešťastná shoda okolností při nevhodné organizaci činnosti. Na tuto skupinu pachatelů by se měla co nejvíce vztahovat depenalizace, jelikož nežádoucí účinky trestu odnětí svobody by negovaly účel trestu.⁹⁰

---

⁸⁸ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pracovníky policie a vězeňské služby: 2. díl*. 1. vyd. Liberec: TUL, 2003, s. 49 - 50, 55.

⁸⁹ tamtéž, s. 51 – 52.

⁹⁰ NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D., HÁJEK, S. *Psychologie v právu: Úvod do forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1997, s. 44.

4.3 Právní úprava trestu obecně prospěšných prací

Z ustanovení § 27 trestního zákona vyplývá, že na trest OPP se po trestu odnětí svobody pohlíží jako na druhý nejpřísnější. Obsah trestu OPP a podmínky jeho uložení stanovuje § 45 a § 45a z. č. 140/1961 Sb., trestního zákona.. Samotný výkon trestu OPP se řídí § 335 až § 340 b z. č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

V trestním zákoně, trestním řádu a zákoně o PMS, které regulují výkon trestu OPP, ovšem není obsaženo mnoho podrobných ustanovení pro realizaci tohoto trestu. V současné době neexistuje samostatný zákon upravující výkon trestu OPP, což v praxi způsobuje určité problémy a otázky v oblasti právního vakua.⁹¹

Někdy je poukazováno na to, že trest OPP je formou nucené práce. Uložení trestu OPP ovšem není v rozporu s konvencemi o zákazu nucené práce. Podle definice Mezinárodní organizace práce jde sice o nucenou práci ve všech případech, kdy se pro ni občan nerozhodl dobrovolně a její výkon je vyžadován pod hrozbou jakékoliv sankce. Ovšem Mezinárodní konvence OSN o občanských a politických právech uvádí, že zákaz vyžadování povinné práce nelze vztahovat na osoby, které jsou uvězněny na základě zákona, a ani na osoby, které jsou podmíněně odsouzeny nebo podmíněně propuštěny z výkonu trestu odnětí svobody.⁹²

4.3.1 Právní úprava trestu dle trestního zákona

Dle naší právní úpravy je možné trest OPP uložit v rozmezí od 50 do 400 hodin a tato hranice nesmí být překročena ani v případě, kdy soud ukládá další trest stejného druhu.⁹³ Trestní zákon v § 45 uvádí, že trest je možné uložit pachateli, kterého odsuzuje za trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí pět let. Soud při ukládání trestu OPP musí brát v úvahu, zda povaha spáchaného trestného činu a možnost nápravy pachatele předpokládá, že není potřeba k dosažení účelu trestu uložit jiný trest (do roku 2002 bylo v trestním zákoně uvedeno místo jiného trestu trest odnětí svobody).⁹⁴ Někteří autoři⁹⁵ upozorňují, že vymezení okruhu trestných činů, za něž je

---

⁹¹ PŘESLIČKOVÁ, H., GAJDOŠ, R., KRUTINA, M. *Obecně prospěšné práce a další instituty restorativní justice*. 1. vyd. Praha: Český helsinský výbor, 2003, s. 24.

⁹² ZEŽULOVÁ, J. Alternativní tresty. In KUČHTA, J., et al. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 224.

⁹³ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2002, s. 319 – 323.

⁹⁴ ZEŽULOVÁ, J. Alternativní tresty. In KUČHTA, J., et al. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 238.

⁹⁵ JELÍNEK, J., SOVÁK, Z. *Trestní zákon a trestní řád*. 14. vyd. Praha: Linde, 2000, s. 61.

možné trest OPP uložit, je příliš široké, jelikož zahrnuje takové skutkové podstaty, u kterých by uložení tohoto trestu nemělo přicházet v úvahu (př. vydírání, ozbrojený útok na veřejného činitele, obchodování se ženami aj.).

Uložení trestu OPP není podmíněno souhlasem pachatele. Soud by měl ovšem při ukládání trestu OPP přihlídnout ke stanovisku pachatele k možnosti uložení trestu. Zakotvení souhlasu pachatele s uložením trestu OPP je doporučováno Radou Evropy v dokumentu *Evropská pravidla v oblasti společenských sankcí a opatření* ze dne 17. 1. 1992. Souhlas pachatele je žádoucí z hlediska penitenciárního, pokud jde o pozitivní motivaci k výkonu trestu OPP a o dosažení očekávaných resocializačních efektů tohoto trestu. Negativní stanovisko pachatele k tomuto druhu trestu by nemělo být od počátku překážkou v jeho výkonu. Pokud by se pachatel stavěl negativně k trestu OPP, jeho uložení by bylo pouze formalitou, po které by následovala přeměna trestu OPP v trest nepodmíněný, což by účel trestu nesplnilo.⁹⁶

Aby trest OPP splnil svůj účel, může soud pachateli současně s uloženým trestem stanovit přiměřená omezení a přiměřené povinnosti vedoucí k vedení řádného života, zejména náhradu škody způsobené trestným činem. I přesto, že soud pachateli omezení či povinnosti nestanoví, je součástí výkonu trestu OPP rovněž sledování chování odsouzeného v běžném občanském životě.⁹⁷

Dle trestního zákona může být trest OPP uložen jako samostatný či vedle jiného trestu, kterým ovšem nesmí být trest odnětí svobody.⁹⁸ Jelikož § 45 odst. 2 trestního řádu výslovně nestanovuje, o jaký trest odnětí svobody se jedná, někteří autoři⁹⁹ uvádějí, že trest OPP nelze uložit ani vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody ani vedle trestu podmíněně odloženého. Jiní autoři¹⁰⁰ se domnívají, že trest OPP vedle trestu podmíněně odloženého ukládat může, jelikož podmíněné odsouzení je rovněž alternativou k nepodmíněnému trestu odnětí svobody a spojení těchto dvou alternativ by mohlo vést k dosažení účelu trestu.

---

⁹⁶ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2002, s. 318.

⁹⁷ SOTOLÁŘ, A. Nad judikaturou k obecně prospěšným pracím. *Soudní rozhledy*. 2001, roč. VII, č. 1, s. 438.

⁹⁸ Dle novely trestního zákona se nesmí trest OPP uložit ani vedle trestu domácího vězení.

⁹⁹ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2002, s. 319.

¹⁰⁰ KRATOCHVÍL, V. et. al. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1996, s. 275..

Podstatou trestu OPP je povinnost výkonu určité soudem stanovené práce ve stanoveném rozsahu. Tyto práce musí odsouzený vykonat osobně, bezplatně a ve svém volném čase. Základní podmínkou ukládaných prací je obecná prospěšnost, vytvoření užitečného výsledku sloužícímu širšímu okruhu lidí. Práce nesmí sloužit k výdělečným účelům. Proto lze práce provádět pouze ve prospěch obcí, státních nebo jiných obecně prospěšných institucí zabývajících se vědou, vzděláváním, kulturou, školstvím aj.¹⁰¹ Úkoly uložené odsouzeným musí být smysluplné a musí rozvíjet schopnosti pachatele.¹⁰² Těmito pracemi má pachatel možnost odčinit své chování. Sama práce navíc představuje významný výchovný prvek, jelikož představuje příležitost, aby se pachatel aktivně přičinil o svou výchovu.¹⁰³

Odsouzený má na výkon prací poskytnutý určitý časový prostor. Trestní zákon v § 45a odst. 3 uvádí, že uložený trest musí být v plné výši vykonán nejpozději do 1 roku od doby, kdy byl výkon tohoto trestu nařízen, přičemž do této doby se nezapočítává doba, po kterou odsouzenému bránil ve výkonu trestu OPP zdravotní stav či jiné zákonné překážky, zdržoval se v cizině nebo byl ve výkonu vazby či trestu odnětí svobody. Stanovenou dobou pro výkon trestu OPP se ovšem nerozumí doba 1 roku, nýbrž doba, která je stanovena s odsouzeným při projednání podmínek v konkrétní organizaci. Doba 1 roku je maximální doba a užije se tehdy, pokud nebyl vymezen kratší časový úsek.¹⁰⁴

V praxi vyvstávají určité problémy, od jaké doby počítat lhůtu pro výkon trestu OPP. Praxe soudů v České republice se v určování počátku lhůty pro výkon trestu (tedy nařízení trestu) značně liší. Některé soudy počítají lhůtu pro výkon trestu OPP od data vydání usnesení o nařízení trestu OPP soudem, některé od data převzetí usnesení odsouzeným a některé od doručení fikcí. Pracovní skupina OPP (poradní orgán ředitele PMS) se s právníkem PMS shoduje na tom, že počátkem lhůty pro výkon trestu OPP by mělo být datum vydání usnesení o nařízení trestu OPP soudem.¹⁰⁵

---

¹⁰¹ KRATOCHVÍL, V., SOTOLÁŘ, A., ZEŽULOVÁ, J. Základy trestního práva hmotného. In SOTOLÁŘ, A., et al. *Právní rámec alternativního řešení trestních věcí: díl první*. Praha: Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti České republiky, 2001, s. 201.

¹⁰² ZEŽULOVÁ, J. Alternativní tresty. In KUČHTA, J., et al. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 219.

¹⁰³ BARBOŘÍK, M. Trest obecně prospěšných prací – aktuální problémy a jejich řešení. *Trestní právo*. 2006, roč. XI, č. 5, s. 5.

¹⁰⁴ NAVRÁTILOVÁ, J. Druhy trestů. In JELÍNEK, J. et al. *Trestní právo hmotné: obecná část: zvláštní část*. 2. vyd. Praha: Linde, 2006, s. 361.

¹⁰⁵ Zápis ze setkání pracovní skupiny OPP ze dne 8. – 9. 10. 2007, Spr. 281/2007. Interní materiál Probační a mediační služby.

Odsouzený má během výkonu trestu (od právní moci odsuzujícího rozsudku do skončení výkonu trestu OPP) vést řádný život. Pokud odsouzený řádný život nevede či ve stanovené době zaviněně nevykoná uložený trest, soud mu trest OPP přemění v trest nepodmíněný. Každé, byť i započaté, dvě hodiny nevykonaného trestu OPP se přemění na jeden den odnětí svobody.¹⁰⁶

V praxi jsou důvody pro přeměnu trestu různě interpretovány a přístup soudu k navrženým přeměnám nejednotný. Dle stanoviska Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tz 16/2003 vyplývá, že za vedení řádného života se kromě splnění pracovních povinností v rámci uloženého trestu OPP považuje také vedení takového způsobu života, který lze označit za řádný, tj. dodržování právního řádu, plnění povinností vůči státu a společnosti (vyživovací povinnosti, nedopouštění se přestupků, trestných činů aj.).¹⁰⁷

Zaviněné nevykonání trestu znamená, že odsouzený vůbec s výkonem trestu nezačal či odmítnul pokračovat po předchozím částečném výkonu, aniž mu v tom něco bránilo. Jedná se tedy o odmítání provádět uložené práce či vyhýbání se zahájení pracovní činnosti a oddalování výkonu trestu tak, že je zřejmé, že k němu nemůže dojít ve stanovené lhůtě. Nevykonávání trestů musí být zaviněné. Zaviněné nevykonávání trestu nelze spatřovat v onemocnění či úrazu odsouzeného či v překážkách znamenajících nemožnost trest řádně a včas vykonat (např. obec nepřidělovala práci).¹⁰⁸

U odsouzených je velkou motivací výkonu trestu OPP fakt, že pokud trest řádně odpracují, je jim vymazán z rejstříku trestů a jeho uložení se neobjeví na výpise.¹⁰⁹ Z praxe vyplývá, že tato skutečnost je motivací především u prvopachatelů, pachatelů se stabilním rodinným zázemím či pachatelů s pracovními návyky, pro něž je při hledání stálého zaměstnání důležité nemít v rejstříku trestů záznam.

---

¹⁰⁶ KRATOCHVÍL, V., SOTOLÁŘ, A., ZEŽULOVÁ, J. Základy trestního práva hmotného. In SOTOLÁŘ, A., et al. *Právní rámec alternativního řešení trestních věcí: díl první*. Praha: Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti České republiky, 2001, s. 202.

¹⁰⁷ Zápis ze setkání pracovní skupiny OPP ze dne 8. – 9. 10. 2007, Spr. 281/2007. Interní materiál Probační a mediační služby.

¹⁰⁸ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2002, s. 326 – 327.

¹⁰⁹ BARBOŘÍK, M. Trest obecně prospěšných prací – aktuální problémy a jejich řešení. *Trestní právo*. 2006, roč. XI, č. 5, s. 6.

4.3.2 Právní úprava trestu dle trestního řádu

Trest OPP odsouzený vykonává v obvodu okresního soudu, ve kterém bydlí, bez ohledu na to, který soud vydal rozhodnutí o uložení trestu OPP. Pouze se souhlasem odsouzeného může být trest vykonáván i mimo tento obvod.¹¹⁰ Trest OPP může soud uložit trestním příkazem nebo rozsudkem. Dle § 336 trestního řádu o druhu a místě výkonu trestu rozhoduje příslušný okresní soud, který zároveň uloží odsouzenému dostavit se do 14 dnů od oznámení tohoto rozhodnutí (usnesení) k projednání konkrétních podmínek do organizace, kde má trest vykonávat.

Na žádost odsouzeného může soud povolit odklad či přerušení výkonu trestu OPP. Za tímto účelem musí odsouzený předložit soudu skutečnost, že v důsledku přechodného zhoršení zdravotního stavu není schopen vykonávat trest OPP. Soud rovněž povolí odklad či přerušení výkonu trestu OPP u těhotné ženy či matky novorozeného dítěte.¹¹¹ Soud také může rozhodnout o upuštění od výkonu trestu OPP, pokud odsouzený není dlouhodobě schopen trest vykonat v důsledku zhoršení zdravotního stavu, které je vyvoláno především závažnou nevyléčitelnou chorobou, úrazem či nemocí zanechávající trvalé poškození organismu. Zdravotní stav se objasňuje lékařskými zprávami, případně znalcem.¹¹²

Předseda senátu dle § 340b trestního řádu rozhoduje ve veřejném zasedání o přeměně trestu v trest odnětí svobody, a to na návrh probačního pracovníka, obce či instituce, u které měl být trest OPP vykonán, nebo bez takového návrhu.

4.4 Úloha Probační a mediační služby při výkonu trestu obecně prospěšných prací

Před přijetím zákona o Probační a mediační službě byl výkon trestu OPP řízen Metodickým návodem pro okresní a obecní úřady k zajištění výkonu trestu OPP vydaným Ministerstvem spravedlnosti po dohodě s Ministerstvem vnitra

---

¹¹⁰ KRATOCHVÍL, V., SOTOLÁŘ, A., ZEŽULOVÁ, J. Základy trestního práva hmotného. In SOTOLÁŘ, A., et al. *Právní rámec alternativního řešení trestních věcí: díl první*. Praha: Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti České republiky, 2001, s. 203.

¹¹¹ TŮMOVÁ, J. Problematika trestního vykonávacího řízení z pohledu praxe. *Trestní právo*. 2007, roč. XII, č. 6, s. 14.

¹¹² SOTOLÁŘ, A., PŮRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2002, s. 325.

dne 22. 1. 1996. Tehdy byl realizací trestu OPP pověřen pouze jeden pracovník okresního soudu vykonávající i jiné funkce vyššího soudního úředníka.¹¹³

Roku 2004 byly Ministerstvem spravedlnosti schváleny Metodické postupy v rámci zajištění možnosti ukládání a výkonu trestu OPP (dále jen metodické postupy), dle kterých se výkon trestu začal realizovat na střediscích PMS.¹¹⁴ Přestože se všechna střediska PMS v České republice snaží být při realizaci výkonu trestu OPP jednotná, v realizaci různých úkonů se od sebe odlišují. Tato nejednost pramení z nejednotnosti soudů v České republice při ukládání a realizaci výkonu trestu OPP.

Probační a mediační služba představuje nejdůležitějšího prostředníka mezi organizacemi zajišťujícími výkon trestu OPP, soudem a odsouzeným. PMS zajišťuje výkon trestu OPP po organizační stránce.¹¹⁵

Dle metodických postupů v oblasti zajištění možností a ukládání výkonu trestu obecně prospěšných prací se činnost PMS dělí do dvou částí. Část první upravuje postup střediska PMS v rámci trestního řízení ve fázi před pravomocným rozhodnutím soudu, část druhá popisuje činnost střediska po pravomocném rozhodnutí soudu.¹¹⁶

Záměrem PMS je, aby probační činnosti navazovaly plynule na práci služby v přípravném řízení a rozhodování o uložení alternativního trestu by vycházelo z podkladů poskytnutých pracovníky PMS. Tento postup by umožnil kvalitnější rozhodování soudů o alternativních sankcích a opatřeních a jejich efektivnější výkon.¹¹⁷

4.4.1 Činnosti Probační a mediační služby v přípravném řízení

Z penitenciárního hlediska je důležité zjišťovat stanovisko pachatele k možnosti uložení trestu OPP. Je nutné zajistit, aby byl uložený trest OPP (jako výchovný prostředek) a výkon vybrané práce na odsouzeného účinný z důvodu jeho dobrovolně přijaté resocializace a následného řádného života. Pozitivní účinky smysluplné práce na resocializaci pachatelů jsou známé zejména z důvodu osvojení určité pracovní

---

¹¹³ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2002, s. 326, 327, 329.

¹¹⁴ KROFTOVÁ, A., OUŘEDNÍČKOVÁ, L. Sociální práce v rámci probační a mediační služby. In MATOUŠEK, O., et. al. *Sociální práce v praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 289.

¹¹⁵ TALANDOVÁ, J. Obecně prospěšné práce. In HORÁČEK, J., POKORNÁ, L. *Vedení obce v praxi: metodická příručka pro starostu menší obce*. Praha: Raabe, 2007, s. 10-11/E 1.1.

¹¹⁶ Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění možností ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací (OPP). Praha: Probační a mediační služba, 2003. Interní materiál Probační a mediační služby

¹¹⁷ HÁKOVÁ, L., KOTULAN, P., ROZUM, J. Několik poznámek k trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*. 2005, roč. X, č. 4, s. 11.

disciplíny, pracovních návyků, vytvoření denního režimu atd. K tomuto je ovšem zapotřebí pozitivní motivace dané osoby.¹¹⁸

Z uvedeného důvodu může probační pracovník v přípravném řízení provést předjednání uložení trestu OPP s klientem, jehož podstatou je klienta stručně seznámit s podmínkami uložení trestu OPP a s následným průběhem jeho výkonu. Rovněž je úkolem probačního pracovníka zjistit motivaci obviněného tento druh trestu vykonat, jeho zdravotní stav, dosaženou kvalifikaci, časové možnosti pro výkon trestu OPP aj. Ze zjištěných údajů se vytváří zpráva před rozhodnutím či jiné materiály následně předložené státnímu zástupci či soudu. Ve zprávě by se rovněž měly objevit informace, zda je klient ochoten podrobit se v rámci výkonu trestu OPP případným uloženým přiměřeným povinnostem či omezením.¹¹⁹

Vypracováním stanoviska PMS k uložení trestu OPP lze předejít jeho ukládání nevhodným pachatelům a zároveň ke zvýšení pravděpodobnosti vykonání tohoto trestu. Hlavní důvod velkého počtu nevykonaných trestů OPP a následných přeměn v trest odnětí svobody je spatřován v absenci spolupráce PMS a soudu před uložením trestu. Soudy často před uložením tohoto trestu nemají dostatek informací k osobě obviněného, zejména při uložení trestu OPP trestním příkazem (to je dnes ve většině případů). Soud tedy před uložením trestu OPP často nezná stanovisko obviněného k možnosti uložení tohoto trestu, jeho motivaci trest vykonávat či jeho zdravotní stav. Tato skutečnost má poté za následek opětovné narůstání počtu odsouzených ve věznicích.¹²⁰

V České republice se v praxi předjednávání uložení trestu OPP uplatňuje v malém rozsahu. Pouze 28 středisek zjišťuje stanovisko obviněného k uložení trestu OPP. V těchto střediscích se ovšem liší počet případů, kdy je PMS soudem pověřena k předjednání uložení trestu OPP. Přitom z výzkumů vyplývá, že předjednání uložení trestu OPP má zásadní vliv na jeho vykonatelnost.¹²¹

V rámci přípravného řízení probační pracovník s klientem dojednává další možnosti spolupráce v oblasti probačních a mediačních činností. Současně s navázáním

---

¹¹⁸ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2002, s. 330.

¹¹⁹ HÁKOVÁ, L., KOTULAN, P., ROZUM, J. Několik poznámek k trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*. 2005, roč. X, č. 4, s. 11.

¹²⁰ BARBORÍK, M. Trest obecně prospěšných prací – aktuální problémy a jejich řešení. *Trestní právo*. 2006, roč. XI, č. 5, s. 9.

¹²¹ Zpráva o praxi jednotlivých soudních okresů při uplatňování alternativního trestu obecně prospěšných prací ze dne 10.9.2007. Interní materiál Probační a mediační služby

kontaktu s obviněným klientem kontaktuje probační pracovník rovněž poškozeného klienta, kterému nabízí možnost spolupráce při řešení následků trestného činu a informuje ho o možnostech alternativních způsobů řešení trestného činu.¹²²

4.4.2 Činnosti Probační a mediační služby ve výkonovacím řízení

Z penitenciárního hlediska musí tento druh alternativního trestu působit na odsouzeného pozitivně v tom smyslu, aby vedl řádný život. Z tohoto důvodu se předpokládá pozitivní motivace odsouzeného, která je nejlépe uskutečnitelná při projednání podmínek tohoto trestu mezi obviněným a probačním pracovníkem. Proto po právní moci rozhodnutí o uložení trestu OPP ještě před jeho nařízením (vydáním usnesení soudu) PMS s odsouzeným pracuje a projednává s ním všechny možnosti výkonu trestu OPP (místo, druh vykonávaných prací, zdravotní stav odsouzeného, jeho časové možnosti aj.). O tomto projednání podmínek sepíše probační pracovník záznam, který slouží jako podklad soudu pro vydání usnesení o nařízení výkonu trestu OPP.¹²³

Trest OPP vyžaduje, aby byl odsouzený během jeho výkonu podroben institucionalizované kontrole zaměřené především na výkon samotných prací a také na vedení řádného života či plnění stanovených povinností. Tato kontrola je svěřena rovněž pracovníkům PMS. Doporučuje se, aby kontrola výkonu trestu OPP byla založena na osobním kontaktu s odsouzeným a pokud možno na jeho dobrovolném podávání informací o jeho výkonu trestu OPP a celkovém způsobu života. Probační pracovník může namátkově či po dohodě s odsouzeným kontrolovat i jiné důležité skutečnosti vážící se k výkonu trestu OPP (např. životní situace odsouzeného, zdroje obživy, plnění povinností stanovených soudem), a to prostřednictvím rodiny, přátel, sociálního okolí odsouzeného, poškozeného.¹²⁴

Pokud klient porušuje podmínky výkonu trestu OPP, je probační pracovník oprávněn upozornit jej na možné důsledky jeho chování.¹²⁵ Za tímto účelem probační

---

¹²² Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění možností ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací (OPP). Praha: Probační a mediační služba, 2003. Interní materiál Probační a mediační služby

¹²³ BARBOŘÍK, M. Trest obecně prospěšných prací – aktuální problémy a jejich řešení. *Trestní právo*. 2006, roč. XI, č. 5, s. 8.

¹²⁴ SOTOLÁŘ, A. Nad judikaturou k obecně prospěšným pracím. *Soudní rozhledy*. 2001, roč. VII, č. 1, s. 440.

¹²⁵ SOTOLÁŘ, A., PŮRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2002, s. 333.

pracovník iniciuje s klientem osobní schůzku a zjišťuje důvody porušení podmínek výkonu trestu OPP.¹²⁶

Vedle samotného dohledu nad výkonem trestu OPP pracovníci PMS vykonávají poradensko výchovnou činnost spojenou s poskytováním potřebné pomoci odsouzenému při řešení jeho životních problémů. Probační pracovníci klientům pomáhají rovněž s vedením řádného života, vytvářením potřebného sociálního zázemí a výběrem vhodných pracovních činností.¹²⁷ Důležité je, aby probační pracovník získal důvěru klienta v tom, že mu může pomoci v jeho problémech. Je třeba se zajímat o rodinné, sociální, pracovní a zdravotní poměry odsouzeného, aby se dle těchto okolností mohla najít vhodná práce v rámci výkonu trestu OPP.¹²⁸

V průběhu výkonu trestu OPP je rovněž v kompetenci PMS navrhnout soudu vydání různých rozhodnutí (např. návrh na upuštění od výkonu trestu OPP, návrh na přeměnu trestu OPP v trest nepodmíněný aj.). Po vykonání trestu OPP odsouzeným PMS zasílá soudu závěrečnou zprávu o výkonu trestu OPP, ve které jej informuje o průběhu prací a spokojenosti zadavatele práce s prací odsouzeného.¹²⁹ Po obdržení závěrečné zprávy podává soud žádost o výmaz z rejstříku trestů.

Nedílnou součástí činnosti PMS ve vykonávacím řízení je taktéž průběžná spolupráce s poškozeným klientem. PMS dohlíží, jak odsouzený dodržuje přiměřené povinnosti a přiměřená omezení (zejména náhradu škody). Při úvodním rozhovoru s odsouzeným má probační pracovník povinnost zjistit jeho postoj k náhradě škody a jeho aktuální finanční možnosti. Pracovník zároveň odsouzeného poučí o tom, že o jeho možnostech a projednaném způsobu náhrady škody písemně vyrozumí poškozeného. Probační pracovník následně zašle poškozenému dopis, ve kterém je informován o zahájení spolupráce s odsouzeným a způsobu náhrady škody způsobené mu trestným činem. Poškozený je vyzván, aby kontaktoval středisko PMS v případě, že ze strany odsouzeného nedojde k dodržení příslibených pravidel.¹³⁰ Pokud mají obě strany zájem, může PMS mezi nimi zprostředkovat jednání o náhradě způsobené škody

---

¹²⁶ Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění možností ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací (OPP). Praha: Probační a mediační služba, 2003. Interní materiál Probační a mediační služby

¹²⁷ SOTOLÁŘ, A. Nad judikaturou k obecně prospěšným pracím. *Soudní rozhledy*. 2001, roč. VII, č. 1, s. 440.

¹²⁸ SOTOLÁŘ, A., PŮRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2002, s. 332.

¹²⁹ BARBORÍK, M. Trest obecně prospěšných prací – aktuální problémy a jejich řešení. *Trestní právo*. 2006, roč. XI, č. 5, s. 9.

¹³⁰ Metodické doporučení pro práci s poškozeným v rámci kontroly průběhu výkonu trestu OPP, spr. 1471/2005. Interní materiál Probační a mediační služby.

(mediaci). Rolí mediátora je pověřen jiný pracovník střediska, který následně předá zprávu o výsledku mediace pracovníkovi zajišťujícímu výkon trestu OPP.¹³¹

4.5 Úloha poskytovatelů při výkonu trestu obecně prospěšných prací

Poskytovatelem pro výkon trestu OPP se může stát dle § 45 odst. 3 trestního zákona obec, státní či jiná obecně prospěšná instituce. Pokud mají tyto subjekty zájem stát se poskytovatelem, musí písemně požádat příslušný okresní soud o přidělení určitého počtu odsouzených, u kterých specifikují své požadavky (např. trestná činnost, dovednosti aj.). Za tímto účelem předá poskytovateli středisko PMS jednoduchý formulář. Okresní soud za spolupráce PMS dle těchto požadavků vybere vhodného odsouzeného, kterému nařídí výkon trestu OPP usnesením do dané organizace.¹³² Středisko PMS ve spolupráci a po dohodě s místně příslušným soudem průběžně mapuje situaci v regionu, jež se týká stávajících a nových možností výkonu trestu OPP u státních a nestátních organizací a společně s tímto soudem vede aktuální evidenci požadavků na vykonání trestu OPP.¹³³

Poskytovatelé zajišťují samotný výkon trestu OPP a jsou příjemci práce odsouzených. Výhodou realizace trestu OPP pro poskytovatele jsou bezplatně vykonané práce v jejich prospěch, které se nezdaňují ani nevyžadují složitou administrativu. Na druhou stranu se od poskytovatelů vyžaduje bezpečné zajištění pracovního prostředí, plánování, zadávání práce odsouzenému, poskytnutí odpovídajících pracovních nástrojů a ochranných prostředků a nakonec evidování práce do harmonogramu prací. Před zahájením výkonu trestu OPP musí poskytovatel proškolit odsouzeného z hlediska bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a o tomto sepsat záznam a rovněž sepsat dohodu o realizaci trestu OPP, ve které se stanoví přesný den zahájení výkonu trestu OPP a předpokládaný datum ukončení trestu OPP. Pokud odsouzený v plném rozsahu trest vykoná, zašle poskytovatel příslušnému středisku PMS písemnou zprávu, která obsahuje datum ukončení trestu OPP a harmonogram prací. Tímto krokem povinnosti organizace končí. Organizacím se doporučuje minimálně 3 roky schraňovat veškerou dokumentaci týkající se výkonu trestu OPP odsouzeným. Archivace může být

---

¹³¹ Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění možností ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací (OPP). Praha: Probační a mediační služba, 2003. Interní materiál Probační a mediační služby.

¹³² PŘESLIČKOVÁ, H., GAJDOŠ, R., KRUTINA, M. *Obecně prospěšné práce a další instituty restorativní justice*. 1. vyd. Praha: Český helsinský výbor, 2003, s. 24 a 26.

¹³³ Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění možností ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací (OPP). Praha: Probační a mediační služba, 2003. Interní materiál Probační a mediační služby

užitečná v případě, že by v budoucnu vyšla najevo škoda, která vznikla v souvislosti s výkonem trestu OPP, a organizace by měla prokázat, že škodu nezavinila.¹³⁴

Při výskytu problémů ve výkonu trestu OPP u odsouzeného se poskytovatelům nedoporučuje přebírat zodpovědnost za odsouzeného, případně jej obesílat či řešit jeho absence. Je důležité, aby PMS poskytovatelům vysvětlila, že za výkon trestu OPP si odpovídají odsouzení sami.¹³⁵ Pakliže má organizace s odsouzeným problémy (nevhodné chování odsouzeného, zpronevěra svěřených pracovních pomůcek), ohlásí tuto skutečnost příslušnému středisku PMS, které učiní potřebné kroky k nápravě chování odsouzeného. Jelikož v organizacích často nepracují zaměstnanci mající zkušenosti se zacházením s odsouzenými, je třeba se při řešení problematických situací obracet vždy na pracovníky PMS. Na pracovníky PMS se může organizace obracet s jakýmkoli dotazem či nejasností, která se při výkonu trestu OPP může vyskytnout.¹³⁶

Od realizace trestu OPP se předpokládá, že náklady spojené se zabezpečením trestu nebudou převyšovat zisk z práce zadarmo. Často se ovšem v praxi stává, že náklady zisk převyšují. Tento problém se vyskytuje především u organizací, ve kterých trest OPP vykonávají rizikové skupiny odsouzených vyžadující neustálý dozor či odsouzení s handicapem potřebující zvláštní pracovní pomůcky.¹³⁷

4.6 Trest obecně prospěšných prací de lege ferenda

Dne 27. 1. 2009 došlo prezidentem ČR ke schválení nového trestního zákoníku, který se v důsledku svých změn dotkne rovněž ukládání a výkonu trestu OPP. Nový trestní zákoník bude v účinnosti ode dne 1. 1. 2010.¹³⁸

Nová právní úprava (zákon č. 40/2009, Sb. trestní zákoník – nový trestní zákoník) vymezuje podmínky ukládání trestu OPP odlišně od stávající úpravy. Dle nového trestního zákoníku § 14 se trestné činy dělí na přečiny a zločiny. Za přečiny jsou považovány všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Podmínky

---

¹³⁴ PŘESLIČKOVÁ, H., GAJDOŠ, R., KRUTINA, M. *Obecně prospěšné práce a další instituty restorativní justice*. 1. vyd. Praha: Český helsinský výbor, 2003, s. 23-27.

¹³⁵ TALANDOVÁ, J. *Obecně prospěšné práce*. In HORÁČEK, J., POKORNÁ, L. *Vedení obce v praxi: metodická příručka pro starostu menší obce*. Praha: Raabe, 2007, s. 10/E 1.1.

¹³⁶ PŘESLIČKOVÁ, H., GAJDOŠ, R., KRUTINA, M. *Obecně prospěšné práce a další instituty restorativní justice*. 1. vyd. Praha: Český helsinský výbor, 2003, s. 26.

¹³⁷ Tamtéž, s. 23.

¹³⁸ *Prezident České republiky schválil nový trestní zákoník* [online]. 2009 [cit. 2009-03-02]. Dostupný z WWW: <<http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=2375&page=2&d=298192>>.

ukládání trestu OPP jsou v novém trestním zákoníku uvedené v § 62, podle kterého bude moci být uložen trest OPP pouze za přečiny. Trest OPP soud zpravidla neuloží pachateli, kterému v posledních třech letech byl tento druh trestu přeměněn v trest odnětí svobody. Tato formulace ovšem nevylučuje, aby v případech, ve kterých je to odůvodněno změnou postoje pachatele, byl znovu trest obecně prospěšných prací uložen.¹³⁹

Výměru trestu OPP určuje § 63 nového trestního zákoníku, který uvádí snížení maximální možné výměry trestu OPP, nově bude trest ukládán v rozmezí 50-300 hodin. Trest OPP musí být vykonán do doby nejdéle 1 roku od nařízení výkonu trestu soudem. Zákonodárci se při výměře trestu OPP nechali inspirovat zahraničními právními úpravami, kdy ve většině zemí je výměra trestu OPP stanovena v průměru na 300 hodin.¹⁴⁰ Dle § 65 odst. 1 nového trestního zákona se do této doby nezapočítává doba, po kterou odsouzený nemohl obecně prospěšné práce vykonávat pro zdravotní nebo zákonné překážky, byl ve vazbě či vykonával trest odnětí svobody. Zákon tedy nově nezohledňuje odcestování odsouzeného během výkonu trestu OPP do zahraničí.

Ustanovení nového trestního zákoníku upravující vlastní výkon trestu OPP bylo navrženo tak, aby byl výkon efektivnější. Nový trestní zákoník v § 65 odst. 2 sděluje, že pokud odsouzený v době od odsouzení do skončení výkonu trestu OPP nevede řádný život, vyhýbá se nástupu výkonu trestu, bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu obecně prospěšných prací či jinak maří výkon tohoto trestu nebo zaviněně nevykonává ve stanovené době uložený trest, může mu soud trest OPP přeměnit, a to i během doby stanovené pro jeho výkon. Dle nové právní úpravy se každá i jen započatá jedna hodina nevykonaného trestu OPP počítá za jeden den odnětí svobody.

Pro případ mírnějšího porušení výkonu trestu OPP se umožňuje, aby soud nepřistoupil k přeměně tohoto trestu v nepodmíněný trest odnětí svobody, ale zpřísnil podmínky jeho dalšího výkonu za účelem úspěšného dokončení výkonu tohoto trestu.¹⁴¹ Dle § 65 odst. 3 nového trestního zákoníku může soud odsouzenému prodloužit dobu

---

¹³⁹ *Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku* [online]. [2009] [cit. 2009-03-02]. Dostupný z WWW: <<http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>>.

¹⁴⁰ ŽATECKÁ, E., FRYŠTÁK, M. Trest obecně prospěšných prací z pohledu nového trestního zákoníku a případných změn dalších souvisejících předpisů. *Trestní právo*. 2007, roč. XII, č. 9, s. 6.

¹⁴¹ *Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku* [online]. [2009] [cit. 2009-03-02]. Dostupný z WWW: <<http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>>.

pro výkon trestu OPP až o šest měsíců, i když odsouzený zavinil příčinu k přeměně trestu. Zároveň nad ním soud může stanovit dohled či dosud neuložená přiměřená omezení či přiměřené povinnosti.

Z penologického hlediska je důležité udělení souhlasu pachatele s uložením trestu OPP. Jedná se o jakýsi motivační faktor k tomu, že odsouzený uložený trest OPP skutečně vykoná. Má se za to, že pokud by odsouzený trest OPP vykonat nechtěl, souhlas by ani neudělil.¹⁴² Do nové právní úpravy se myšlenka souhlasu pachatele s uloženým trestem OPP nepodařila prosadit. Dle novely trestního řádu (zákon č. 41/2009, Sb. o trestním řízení soudním) § 314e odst. 3 ovšem může být trest OPP uložen trestním příkazem pouze po předchozím vyžádání zprávy probačního úředníka obsahující zjištění o možnostech výkonu trestu OPP, o zdravotní způsobilosti obviněného, včetně stanoviska obviněného k uložení trestu OPP. Trest OPP bude ukládán s přihlédnutím ke zprávě PMS. Zdá se, že tato myšlenka jde správným směrem z hlediska vyšší efektivnosti trestu OPP. Zjištění stanoviska výkonu trestu OPP eliminuje počet nevhodně uložených trestů OPP, a to zejména osobám nemotivovaným, se zdravotním handicapem aj.

---

¹⁴² ŽATECKÁ, E., FRYŠTÁK, M. Trest obecně prospěšných prací z pohledu nového trestního zákoníku a případných změn dalších souvisejících předpisů. *Trestní právo*. 2007, roč. XII, č. 9, s. 7.

II. Empirická část

5 Metodologie

Pro realizaci průzkumu byla zvolena jeho kvalitativní forma, která umožní získat podrobnější a hlubší informace o zkoumaném jevu.

5.1 *Cíl průzkumu a stanovení průzkumné otázky*

Cílem práce je charakterizovat specifika ukládání a výkonu trestu OPP v soudním okrese Sokolov. Pro průzkumnou část byl zvolen hlavní cíl, k němuž se váží dílčí cíle, pomocí kterých se k hlavnímu cíli průzkumu dospěje.

Hlavní cíl:

Specifikovat některé charakteristiky rozhodovacího procesu soudce v rámci ukládání a výkonu trestu OPP, zjistit, jak soudci Okresního soudu v Sokolově hodnotí význam trestu OPP a na základě toho stanovit, jaký vliv mají tyto skutečnosti na efektivitu trestu OPP v okrese Sokolov.

Dílčí cíle:

DC 1: Zmapovat názor soudců na význam trestu obecně prospěšných prací.

K tomuto cíli se váží tyto průzkumné otázky:

- Průzkumná otázka č. 1: Zjistit, jak soudci hodnotí trest OPP z hlediska jeho působení na odsouzeného.
- Průzkumná otázka č. 2: Prozkoumat, jak soudci hodnotí trest OPP z hlediska jeho prospěšnosti pro společnost.

DC 2: Zjistit okolnosti rozhodovacího procesu soudce při ukládání trestu OPP.

K tomuto cíli se váží tyto průzkumné otázky:

- Průzkumná otázka č. 1: Objevit skutečnosti mající vliv na rozhodnutí soudce o uložení trestu OPP.
- Průzkumná otázka č. 2: Stanovit postoj soudce ke službám PMS před uložním trestu OPP?

DC 3: Rozkrýt faktory ovlivňující rozhodování soudce v rámci vykonávacího řízení v trestu OPP.

K tomuto cíli se váží tyto průzkumné otázky:

- Průzkumná otázka č. 1: Zjistit, za jakých okolností soud přistupuje k přeměně trestu OPP v trest odnětí svobody.
- Průzkumná otázka č. 2: Prozkoumat, zda je činnost PMS pro rozhodování soudce ve vykonávacím řízení prospěšná.

5.2 Předpoklady průzkumu

a) Lze předpokládat, že soudci Okresního soudu v Sokolově při ukládání trestu OPP trestním příkazem neobstarávají dostatek informací k osobě obviněného.

b) Lze předpokládat, že soudci Okresního soudu v Sokolově spatřují určitý význam v ukládání trestu OPP z hlediska působení na odsouzeného.

5.3 Použité metody

V průzkumné části práce zjišťuje postoje soudců Okresního soudu v Sokolově, kteří přímo ovlivňují svými výroky efektivitu trestu OPP v daném okresu, jelikož velmi závisí na rozhodnutí, jakému jedinci je trest OPP ukládán a jak je postupováno v rámci vykonávacího řízení. Pro realizaci průzkumu byla zvolena jeho kvalitativní forma, pomocí které průzkumník lépe porozumí jevům, které zkoumá.¹⁴³

Průzkumná část byla realizována podle kvalitativní strategie měření dat a za hlavní metodu bylo zvoleno kvalitativní dotazování spadající do stěžejních metod sběru dat v kvalitativním výzkumu. Technikou použitou ke sběru dat byl určen strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami sestavený z řady předem formulovaných otázek, které respondentovi umožňují svobodné vyjádření svých názorů. Strukturovaný rozhovor se využívá v případech, kdy je nutné minimalizovat variaci otázek, které jsou kladené respondentovi. Tímto se reguluje pravděpodobnost, že se získaná data budou mezi jednotlivými rozhovory lišit.¹⁴⁴ Pro strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami byla

---

¹⁴³ HENDL, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum, 1999, str. 16.

¹⁴⁴ tamtéž, s. 98 a 111.

použita řada otázek. Pokud získaná informace nebyla dostačující, byly respondentům pokládány doplňující otázky.

V průzkumu je rovněž použita demografická analýza, která blíže popíše situaci v okrese Sokolov, co se vybraných demografických ukazatelů obyvatelstva týče. Pomocí této analýzy je možné určit složení obyvatelstva daného okresu a tím lépe pochopit příčinu kriminality.

Za další metodu průzkumu byla zvolena metoda studia a analýzy dokumentů. Jedná se o spisový materiál střediska PMS Sokolov. Tato doplňková metoda dokresluje určité skutečnosti a pomáhá pochopit souvislosti při ukládání a výkonu trestu OPP v okrese Sokolov.

6 Vlastní analýza

6.1 Demografická analýza okresu Sokolov

Svou rozlohou 754 km² patří bývalý okres Sokolov (dále jen okres Sokolov) k nejmenším v republice, přičemž na jeho území žije skoro 100 000 obyvatel.¹⁴⁵ Okres Sokolov územně spadá do Karlovarského kraje spolu s bývalými okresy Karlovy Vary a Cheb. Okres Sokolov je charakteristický oproti zbylým dvěma tím, že má jednak nejmenší rozlohu a na druhé straně nejhustší osídlení. Zejména kvůli lomové činnosti, důlní činnosti, průmyslu a nedostatku pracovních sil se v okrese vybudovaly velké panelové sídlištní celky, do kterých se postupně stěhovali lidé z celého Československa. Následkem této situace se vytvořila velice složitá skladba obyvatelstva, kdy původní, spíše německé obyvatelstvo, opustilo republiku po roce 1945. V současné době je od důlní činnosti postupně ustupováno, lomy a doly jsou uzavírány a lidé propuštěni z práce. Pouze za pomoci industriální sítě a schopnosti podnikatelů operativně měnit výrobu nedošlo k výraznému nárůstu nezaměstnanosti.¹⁴⁶ Přesto je nezaměstnanost v okrese Sokolov vysoká.

Na počátku 90. let byla v okrese Sokolov, jako v celé České republice, nezaměstnanost velmi nízká. Míra registrované nezaměstnanosti ČR se v období 1993-1997 ustálila v rozmezí 3-4 %, od roku 1999 se však neustále zvyšuje.¹⁴⁷ K 31. 1. 2009 míra registrované nezaměstnanosti okresu Sokolov činila 9,91 %. K témuž datu evidoval Úřad práce v Sokolově celkem 5 159 osob, což je o 625 osob více než ke konci předchozího měsíce.¹⁴⁸

Sokolovsko zaujímá svébytnou pozici v regionu kromě struktury zaměstnanosti rovněž ve struktuře vzdělanosti obyvatelstva. Vzdělanostní struktura mužů a žen starších 15 let je na Sokolovsku v porovnání s celou Českou republikou charakteristická výraznějším podílem osob v nižších vzdělanostních kategoriích (žen a mužů se základním vzděláním a středoškoláků bez maturity) a naopak nižším podílem osob

---

¹⁴⁵ *Charakteristika Sokolovska*. [online]. [2008] [cit. 2009-03-23]. Dostupný z <http://www.volny.cz/hsrs/Charakteristika%20okresu.htm>

¹⁴⁶ *Koncepce prevence kriminality Karlovarského kraje na léta 2009 – 2011* [online]. 2008 [cit. 2009-03-23]. Dostupný z http://www.kr-karlovarsky.cz/NR/rdonlyres/20F25BE1-991B-42F8-822D-776979D1EBBB/0/soc_koncepcePK20092011.doc

¹⁴⁷ *tamtéž*

¹⁴⁸ *Komentář ke statistickým ukazatelům*. [online]. [2009] [cit. 2009-03-23]. Dostupný z http://portal.mpsv.cz/sz/local/so_info/stat/mira/komentar_1_2009.doc

s maturitou a vyšším vzděláním. V populaci starší 15 let na Sokolovsku nemá maturitu 67,5 % mužů a 65,1 % žen, přičemž pouze se základním vzděláním je třetina žen a 22 % mužů.¹⁴⁹

Na věkové struktuře sokolovského okresu je možné pozorovat intenzivní proces stárnutí populace, podíl dětí do 15 let v populaci se snižuje, přičemž vzrůstá podíl osob nad 64 let. Podíl dětské složky je ovšem ve srovnání s celorepublikovým průměrem vyšší, podíl seniorů naopak nižší a zastoupení osob v produktivním věku nyní představuje 72 % populace.¹⁵⁰

6.2 Činnost střediska PMS Sokolov v rámci trestu obecně prospěšných prací

Struktura obyvatelstva a průmyslový charakter celého okresu Sokolov je hlavním kriminogenním faktorem, což se odráží ve vysokém nápadu trestné činnosti a jejím charakteru. Okresní ředitelství Policie ČR v Sokolově zaujímá první místo v počtu stíhaných osob v Karlovarském kraji a rovněž má nejvyšší objasněnost trestných činů v kraji.¹⁵¹

V okrese Sokolov se páchá především majetková trestná činnost. Často se vyskytují také trestné činy zanedbání povinné výživy, maření výkonu úředního rozhodnutí, sprejství aj.¹⁵² Druh trestné činnosti, kromě jiného, ovlivňuje sankci, která je soudem za trestný čin uložena. Dle trestního zákona za uvedené trestné činy lze uložit alternativní trest OPP a tím se zvětšuje zatíženost střediska PMS Sokolov.

Středisko PMS v Sokolově bylo, obdobně jako v jiných městech České republiky, zřízeno ke dni 1. 1. 2001, jelikož rostla potřeba institucionálně zajišťovat výkon alternativních sankcí. V době vzniku působili na středisku dva probační pracovníci. V současné době pracují na středisku Sokolov 4 probační úředníci a dva asistenti. Středisko PMS Sokolov je rozděleno na tři oddělení, jedná se o oddělení probačních a mediačních činností pro dospělé (3 pracovníci), probačních a mediačních činností pro mládež (1 pracovník) a oddělení obecně prospěšných prací (2 pracovníci).

---

¹⁴⁹ ANALÝZA: Sokolov v demografické a socioekonomické perspektivě [online]. 2006 [cit. 2009-03-23]. Dostupný z http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=316.

¹⁵⁰ tamtéž

¹⁵¹ Koncepce prevence kriminality Karlovarského kraje na léta 2009 – 2011 [online]. 2008 [cit. 2009-03-23]. Dostupný z http://www.kr-karlovarsky.cz/NR/rdonlyres/20F25BE1-991B-42F8-822D-776979D1EBBB/0/soc_koncepcePK20092011.doc

¹⁵² tamtéž

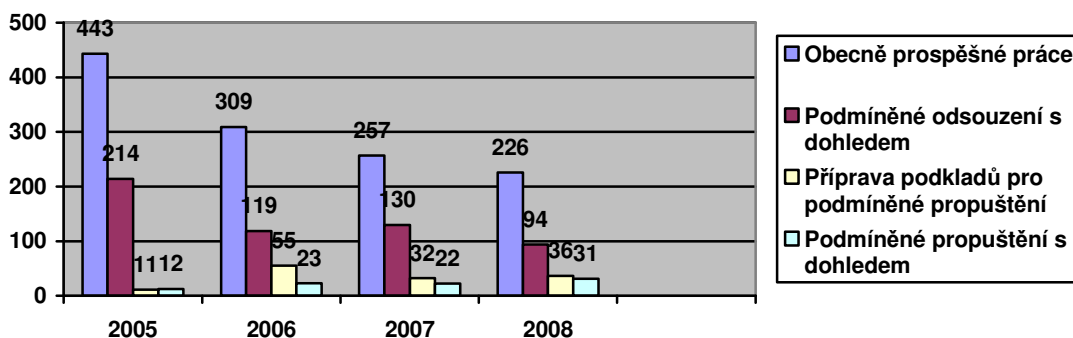
Středisko PMS Sokolov na úseku trestních věcí úzce spolupracuje s Okresním soudem v Sokolově, ve kterém v současnosti na oddělení trestních věcí pracuje 9 soudců, jedna vyšší soudní úřednice, dvě tajemnice a tři vedoucí trestní kanceláře. V rámci výkonu trestu OPP středisko rovněž spolupracuje s 25 obcemi (v okrese Sokolov je 38 obcí) a 8 neziskovými organizacemi. V posledních čtyřech letech se síť poskytovatelů zmenšila. Důvodem pro nepřijímání odsouzených k trestu OPP je nespolehlivost odsouzených či nemožnost personálně zajistit výkon trestu OPP na obci. Většinou obce nemají vyčleněného pracovníka, který by zajišťoval pouze realizaci trestu OPP, proto výkon trestu OPP v obci zabezpečuje pracovník obce nad rámec svých pracovních povinností.

Vzhledem k tomu, že je do realizace trestu OPP zapojeno velké množství subjektů, představuje trest OPP nejproblematictější oblast činnosti PMS. Je proto z hlediska efektivity ukládaných trestů OPP (splnění účelu trestu) nezbytné, aby všechny uvedené subjekty byly ve vzájemné fungující spolupráci.

V přípravném řízení není středisko PMS Sokolov Okresním soudem v Sokolově pověřováno k zjišťování stanoviska obviněného k možnosti uložení trestu OPP. Činnost střediska se v této agendě soustředí prozatím pouze na vykonávací řízení.

V počtu nově evidovaných případů na středisku PMS Sokolov **ve vykonávacím řízení každoročně agenda OPP převažuje nad ostatními agendami** (podmíněné odsouzení s dohledem, podmíněné propuštění s dohledem, příprava podkladů pro podmíněné propuštění).

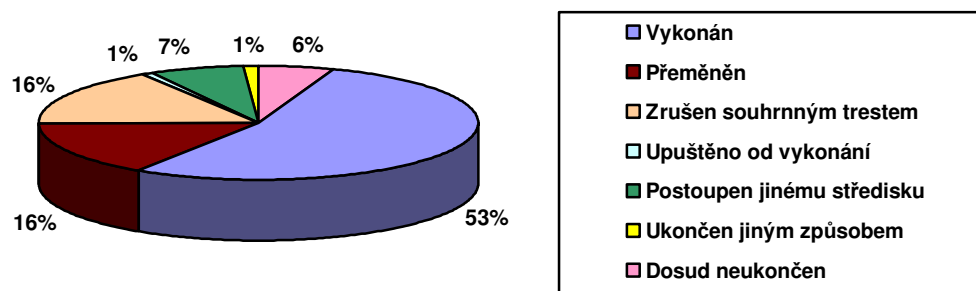
Graf č. 1: Počet evidovaných dospělých klientů v jednotlivých činnostech střediska PMS Sokolov ve výkonávacím řízení v letech 2005 – 2008

Uvedený graf dokazuje, že počtu nově evidovaných případů ve výkonávacím řízení každoročně dominuje trest OPP. Za poslední 4 roky bylo nejvíce nově evidovaných případů u tohoto druhu trestu roku 2005 (443), zatímco nejméně případů v roce 2008 (226). U trestu OPP lze pozorovat mírný úpadek nově přijatých případů. Po agendě OPP je druhou největší agendou, co se počtu nově přijatých případů týká, agenda podmíněného odsouzení s dohledem, u které je rovněž patrný postupný sestup. Činnosti spojené s přípravou podkladů pro podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody převažují nad agendou podmíněného propuštění s dohledem.

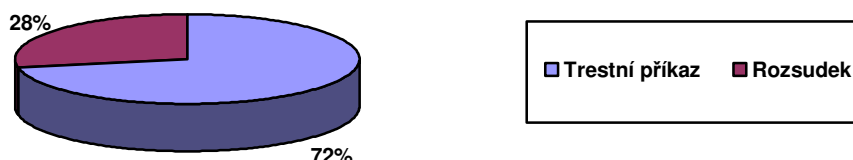
Trest OPP je z hlediska jeho vykonatelnosti na středisku PMS Sokolov průměrný. Následující graf ukazuje, jakým způsobem byly ukončeny tresty OPP uložené dospělým pachatelům, které byly evidovány na středisku PMS Sokolov v roce 2006. Rok 2006 byl použit záměrně, jelikož v současné době je většina spisů již ukončena. Dalším faktorem pro výběr tohoto roku bylo, že v roce 2006 se stalo řízení bez řidičského oprávnění trestným činem, tudíž lze druhy trestných činů, které byly v té době ukládány, ztotožnit s trestnými činy ukládanými v současné době. Navíc v roce 2006 byla skladba soudců na Okresním soudě v Sokolově prakticky totožná se současnou skladbou. Pouze jeden trestní soudce byl nahrazen jiným. Z těchto důvodů mohou být závěry z roku 2006 podobné se současností.

Graf č. 2: Způsoby ukončení trestů OPP evidovaných v roce 2006 na středisku PMS Sokolov

V roce 2006 bylo na středisku PMS Sokolov nově evidováno celkem 309 trestů OPP uložených dospělým pachatelům. Z uvedeného grafu je patrné, že ve většině případů byl trest OPP vykonán (53 %), jednalo se o 166 spisů. V trest odnětí svobody bylo přeměněno 16 % (48) z evidovaných spisů. Je otázkou, zda dosud 17 neukončených spisů (6 %) a 21 spisů (7 %) postoupených k realizaci jinému středisku PMS by mělo vliv na nárůst vykonatelnosti či přeměny trestu OPP v trest nepodmíněný. Rozhodnuto o ukončení trestu OPP může být ovšem i jiným způsobem. Jak graf ukazuje, v 16 % evidovaných případů (50) je trest OPP zrušen a uložen souhrnný trest, jedná se tedy o opakovanou trestnou činnost. V 1 % případů byl trest OPP ukončen jiným způsobem – 1x úmrtí klienta, 1x promlčení trestu, 2x trest zrušen Nejvyšším soudem ČR (podána stížnost pro porušení zákona při přesažení nejvyšší možné výměry trestu OPP 400 hodin při současném uložení více trestů OPP). Ze spisů evidovaných na PMS Sokolov v roce 2006 bylo Okresním soudem v Sokolově upuštěno od výkonu trestu OPP v 1 % případů (3 spisy).

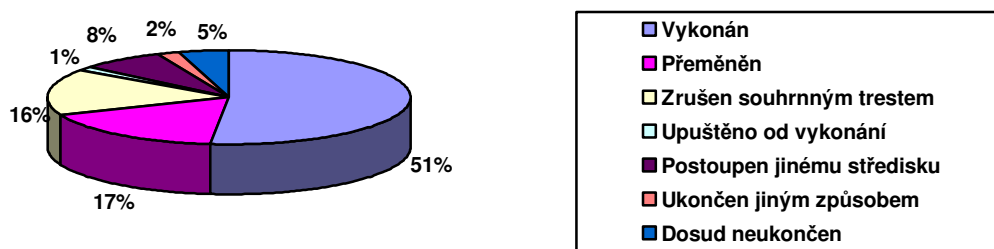
Graf č. 3: Porovnání uložených trestů OPP trestním příkazem a rozsudkem u všech evidovaných případů na středisku PMS Sokolov v roce 2006.

Graf ukazuje, že ze všech nově evidovaných případů na středisku PMS Sokolov v roce 2006 bylo nejvíce rozhodováno trestním příkazem v počtu 222 spisů (72 %). Zatímco rozsudkem bylo rozhodováno ve 28 % (87) z celkového počtu evidovaných případů.

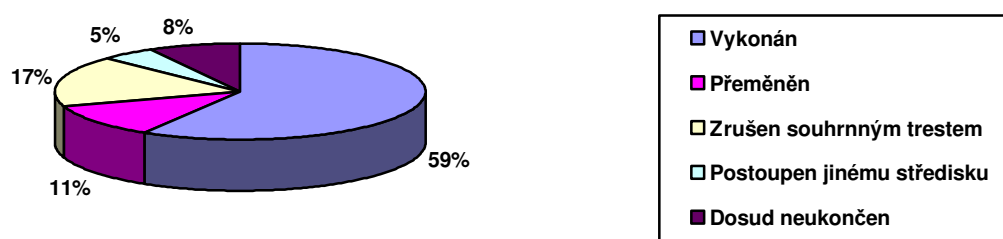
Pokud je trest OPP uložen rozsudkem, jsou v praxi menší problémy s jeho vykonatelností. Následující grafy porovnávají způsoby ukončení trestů OPP evidovaných na středisku PMS Sokolov v roce 2006 podle formy rozhodnutí (trestní příkaz či rozsudek).

Graf č. 4: Znázornění způsobu ukončení trestů OPP evidovaných na středisku PMS Sokolov v roce 2006 uložených trestním příkazem.

Graf ukazuje, že pokud byl trest OPP v roce 2006 uložen trestním příkazem, došlo k jeho vykonání v 51 % případů (115). Z celkového počtu nově evidovaných spisů OPP došlo k přeměně trestu OPP v trest nepodmíněný v 17 % případů (38). V 16 % případů (35) byl trest pro opakovanou trestnou činnost zrušen souhrnným trestem. V roce 2006 byl trest OPP uložený trestním příkazem postoupen k realizaci jinému středisku PMS v 8 % případů (17).

Graf č. 5: Znázornění způsobů ukončení trestů OPP evidovaných na středisku PMS Sokolov v roce 2006 uložených rozsudkem.

Graf ukazuje, že pokud byl trest OPP v roce 2006 uložen rozsudkem, došlo k jeho vykonání v 59 % případů (51). Z celkového počtu nově evidovaných spisů OPP byl trest OPP přeměněn v trest odnětí svobody v 11 % případů (10). V 17 % případů byl trest OPP zrušen souhrnným trestem (15). V roce 2006 byl trest OPP uložený rozsudkem postoupen k realizaci jinému středisku PMS v 5 % případů (4).

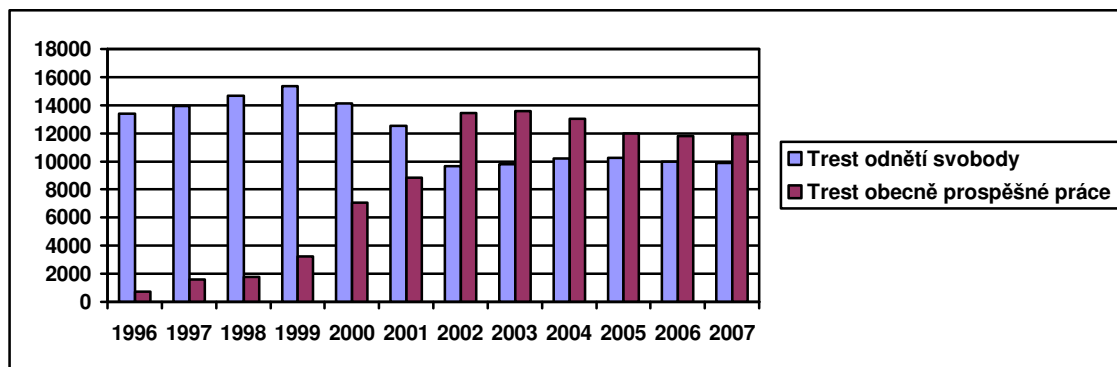
Z uvedených grafů je patrné, že pokud je trest OPP ukládán rozsudkem, je jeho vykonatelnost vyšší než v případě uložení trestním příkazem (rozdíl 8 %). Rovněž trest uložený rozsudkem je přeměňován v menším procentu případů než trest ukládáný

trestním příkazem (rozdíl 6 %). Vliv na vykonatelnost trestu OPP může mít oddálení jeho výkonu, pakliže je trest OPP postoupen k realizaci jinému středisku. Pokud je trest ukládán rozsudkem, hrozí menší riziko postoupení spisu jinému středisku PMS (rozdíl 3 %) a nedochází k ukončení případu zrušením trestu OPP Nejvyšším soudem ČR a k upuštění od výkonu trestu OPP. U případů uložených trestním příkazem byl trest OPP celkem 4x (2 % případů) ukončen jiným způsobem, což znamená, že výkon trestu OPP nebyl pachateli za jeho trestný čin vůbec uložen a jiný trest nenásledoval.

Pokud je ovšem trest OPP vhodně uložen, snižuje se počet ukládaných trestů odnětí svobody a zmírňuje se zatížení věznic. Pakliže je trest OPP ukládán nevhodným osobám, ztrácí svůj význam, což se díky ukládání krátkodobých trestů odnětí svobody odráží opět v zatížení vězeňského systému. Následující grafu ukazuje vývoj ukládání trestu OPP oproti trestu odnětí svobody v České republice v letech 1996–2007.

Graf č. 6: Srovnání počtu dospělých osob pravomocně odsouzených k nepodmíněnému trestu odnětí svobody a k trestu obecně prospěšných prací v letech 1996–2007

Zdroj: Ročenky kriminality Ministerstva spravedlnosti ČR.

Graf dokládá, že trest OPP je častěji ukládán než trest odnětí svobody od roku 2002. Nejvíce trestů OPP bylo uloženo dospělým pachatelům v roce 2003 (13 592). Oproti tomu nejvíce trestů odnětí svobody bylo uloženo v roce 1999 (15 340). Z grafu je rovněž patrné, že od roku 2002 se počet ukládaných trestů odnětí svobody výrazně nemění. Ovšem v počtu ukládaných trestů OPP můžeme vidět od roku 2005 mírný útlum oproti rokům 2002–2004.

6.3 Rozhovor

6.3.1 Popis zkoumaného vzorku

Výběr zkoumaného vzorku nebyl náhodný, jelikož záměrem průzkumu bylo zjistit potřebné informace od osob, které přímo rozhodují o tom, komu bude trest OPP uložen a jak bude realizován výkon trestu v okrese Sokolov. Z tohoto důvodu cílovou skupinu a tedy základní soubor tvořili všichni soudci Okresního soudu v Sokolově, kteří ukládají trest OPP dospělým pachatelům a rozhodují o něm v rámci vykonávacího řízení. Jednalo se celkem o devět respondentů. Velikost vzorku je dostatečná, jelikož se jedná o všechny soudce Okresního soudu Sokolov, tedy o všechny osoby, které trest OPP ukládají a řídí jeho výkon, tudíž pomocí tohoto vzorku je možné splnit hlavní cíl průzkumu. Výzkumný vzorek tvořilo 7 mužů a 2 ženy, věkové rozpětí bylo od 33 let do 61 let, délka soudní praxe byla v rozmezí 3-36 let.

6.3.2 Organizace průzkumného šetření

Průzkumné šetření probíhalo v březnu 2009. Všechny rozhovory se uskutečnily přímo v kancelářích soudců v prostorách Okresního soudu v Sokolově. Rozhovory probíhaly v různé dny, jelikož se tazatel přizpůsobil časovým možnostem respondentů.

V únoru byli kontaktováni vybraní respondenti k průzkumnému šetření. Všichni oslovení osobní setkání přijali a rozhovor poskytli. Respondenti byli při osobním setkání ujištěni, že získané informace budou využity pouze pro účely bakalářské práce. Pro zachování anonymity oslovených respondentů nebudou uváděna jejich jména ani jiné údaje, pomocí nichž by se dal jednotlivý respondent identifikovat. Rozhovory byly zaznamenávány co nejpřesnějším zápisem. Získané informace byly důsledně zachyceny a posléze vyhodnoceny.

6.3.3 Interpretace rozhovorů

Interpretace rozhovorů je rozdělena do tří částí korespondujících se stanovenými dílčími cíli průzkumu. Každý dílčí cíl si kladl dvě průzkumné otázky, které byly zodpovězeny, a tím se došlo ke stanovenému dílčímu cíli.

Dílčí cíl 1: Zmapovat názor soudců na význam trestu OPP.

Dílčí cíl č. 1 se zodpovídal průzkumnými otázkami, jak soudci hodnotí trest OPP z hlediska jeho působení na odsouzeného a jak hodnotí trest OPP z hlediska jeho prospěšnosti pro společnost.

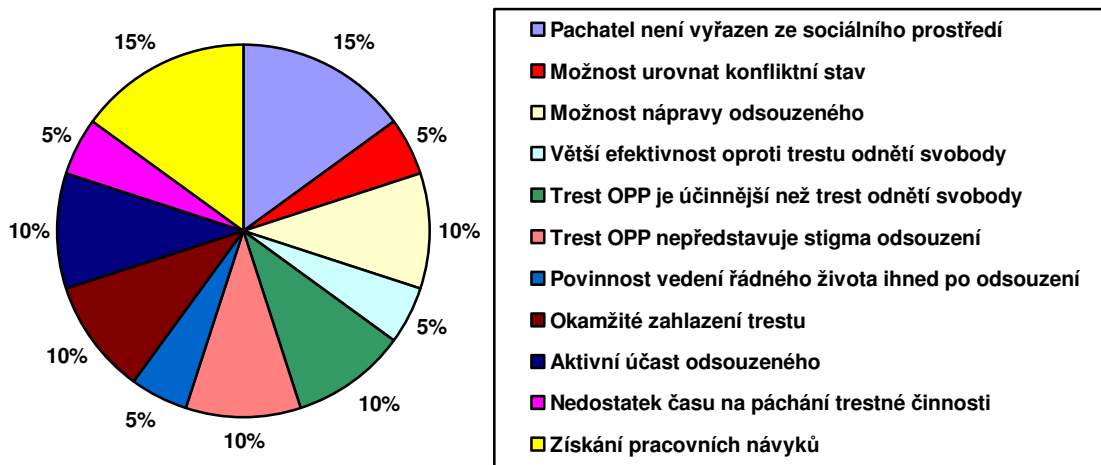
▪ Význam trestu OPP z hlediska působení na odsouzeného

Jelikož se při uložení trestu OPP předpokládá, že má soudce dostatek poznatků o různých účinných přístupech výchovného ovlivňování jedince a také dostatek znalostí o efektivitě výkonu různých druhů trestů, byly soudcům položeny otázky, **jaký význam přisuzují trestu OPP z hlediska jeho působení na odsouzeného a jaký je dle jejich názoru výchovný efekt trestu OPP na odsouzeného**. Význam trestu OPP z hlediska jeho působení na odsouzeného byl zjišťován pomocí tazatelských otázek č. 1 a 2.

Většina respondentů hodnotila význam trestu OPP z hlediska působení na odsouzeného kladně. Ze zkoumaného vzorku pouze **2 respondenti vyjádřili skepsi vůči působení trestu OPP na odsouzeného**, když uvedli, že trest OPP je pro odsouzené výhodný a nenaplní svůj účel u jedinců, na které je nutné působit trestem odnětí svobody. Tito respondenti v trestu OPP rovněž nespatořovali žádný výchovný smysl. Délka soudní praxe těchto respondentů je 21 a 36 let.

Zbýlých **7 respondentů hodnotilo test OPP z hlediska jeho působení na odsouzeného kladně**. Převážně byl trest OPP porovnáván s trestem odnětí svobody. Následující graf ukazuje důvody působení trestu OPP na odsouzeného, které byly těmito sedmi soudci uváděny.

Graf č. 7: Důvody uložení trestu OPP z hlediska jeho působení na odsouzeného

Ze všech odpovědí se nejčastěji vyskytovalo, že trestem OPP není pachatel vyřazen ze svého sociálního prostředí, ze zaměstnání (15 % - 3 respondenti), získá pracovní návyky (15 % - 3 respondenti), trest OPP nepředstavuje stigma odsouzení (10 % - 2 respondenti), je účinnější než trest odnětí svobody (10 % - 2 respondenti), pro pachatele je citelný, jelikož se musí aktivně zapojit do činnosti (10 % - 2 respondenti), což například u podmíněného odsouzení s dohledem nemusel, je zde navíc okamžité zahlazení trestu (10 % - 2 respondenti) po jeho výkonu a při jeho výkonu je větší možnost nápravy odsouzeného (10 % - 2 respondenti). Jeden respondent (5 %) uvedl, že oproti trestu odnětí svobody je trest OPP efektivnější. Jeden respondent (5 %) vyjádřil názor, že odsouzený k trestu OPP musí vést řádný život pod hrozbou přeměny trestu v trest nepodmíněný ihned po jeho uložení. Kdyby ihned nastoupil do výkonu trestu odnětí svobody, nemusel by se začít chovat řádně. Jeden respondent (5 %) sdělil, že při výkonu trestu OPP nemá odsouzený tolik času na páčání trestné činnosti.

Z těchto 7 respondentů všichni uvedli, že **v trestu OPP spatřují rovněž určitý výchovný smysl:**

Respondent č. 1: „*Tím, že člověk není vytržen ze svého sociálního prostředí, mohl by se prací pro společnost napravit. Je to samozřejmě člověk od člověka. Člověk, který nikdy nepracoval, trestem OPP může získat pracovní návyky a je v interakci se společností. Například, když nikdy předtím nic pro obec neudělal, nezapojoval se do ní, tímto trestem se může do obce zařadit, tím, že pro ni něco vykoná.*“

Respondent č. 2: „*Když si člověk neváží cizího majetku, například něco rozbije, výchovný je ten trest v tom, že pozná, že práce bolí. Tím, že taky bude pracovat, se naučí vážit cizí práce.*“

Respondent č. 3: „*Výchovný efekt trestu OPP je ten, že člověk je doma, není vytržen z práce, okolí. Je mu dána šance zůstat na svobodě. Naučí se být sám zodpovědný za svůj život. Když si té šance neváží, trest se mu přemění. Myslím si, že na toho, kdo chce trest OPP vykonat, to výchovný efekt má. U recidivistů například trest neukládám. Ten je natolik narušen, že se ho výchovný trest nedotkne. Další výchovný aspekt spatřuji v tom, že to odsouzený musí vykonávat v místě svého bydliště, obce jsou někdy hodně malé, je to efekt, aby se vyvaroval další trestné činnosti, nechce být viděn.*“

Respondent č. 4: „*Je to individuální záležitost. Záleží na postoji člověka k výkonu trestu OPP. Člověk musí být srozuměn s tím, co trest znamená, aby ho jen*

nebral jako únik z trestu odnětí svobody a nedopouštěl se opakované trestné činnosti. Výchovný vliv má především u prvotrestaných, kterým ukáže, kudy cesta nevede, pomůže uvědomit si závadnost svého jednání, přičemž po zahlazení trestu jim je dána šance, aby s sebou nenesli následky své trestní minulosti. Trest OPP umožňuje lidem se co nejrychleji s následky vyrovnat, pokud mají dost motivace trest odpracovat.“

Respondent č. 5: *„Je to pro něj motivační, musí si uvědomit jiné hodnoty. Trestem OPP se naučí pracovat a právě prací si může vydělat peníze a nebude krást. Uvědomí si získání finančních prostředků prací. Navíc v kolektivu se můžou napravit. Poznají, jak ostatní lidé řeší problémy.“*

Respondent č. 8: *„Nezaměstnaný získá pracovní návyk, někdy se vůbec poprvé dostane do pracovní povinnosti. Když to vykoná, tak jak to mělo být a když je rychlá realizace trestu od jeho uložení, efekt to má.“*

Respondent č. 9: *„Je to konkrétní následek, který musí člověk řešit svým přičiněním. Je to pro něj dopad, musí se podrobovat režimu, je třeba nastavit režim přímo na jejich osobu, aby to mělo efekt. Naučí ho to, aby za své činy nesl odpovědnost a vidí, že to vždy není snadný.“*

Výchovný smysl tedy spatřují soudci v následujících skutečnostech. Dle soudců by se mohl odsouzený prací napravit, mohl by získat pracovní návyk, svou prací se zařadit do společnosti, vážit si cizí práce a uvědomit si závažnost svého jednání. Odsouzený se naučí být sám za sebe, za svůj život a za své trestné činy zodpovědný. Pachatel si může uvědomit jiné hodnoty, naučit se pracovat a prací vydělat peníze a tím pádem nebude kupříkladu krást. Odsouzený se může v kolektivu napravit, zjistit, jak řeší problémy ostatní. Je ovšem potřeba nastavit režim přímo na jejich osobu.

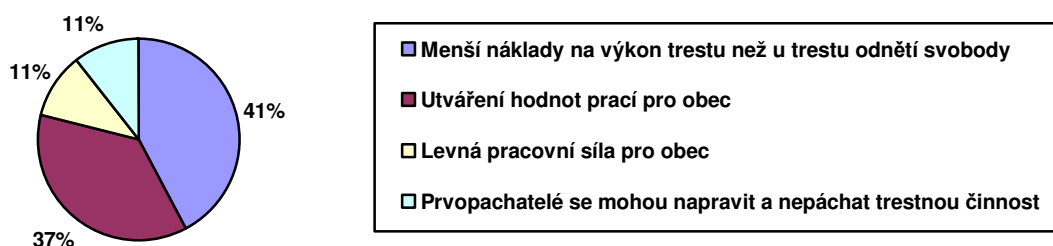
▪ **Význam trestu OPP z hlediska jeho prospěšnosti pro společnost**

Realizace trestu OPP nemalým způsobem zasahuje do dění společnosti. Obce a organizace na realizaci výkonu trestu OPP vynakládají finanční prostředky (zejména nákup náradí, ochranných pomůcek aj.). Oproti tomu mají možnost finanční prostředky ušetřit prací odsouzených k výkonu trestu OPP. Někdy se jedná o malé obce, kde se lidé vzájemně znají, tudíž lze předpokládat, že na ně bude mít trest OPP vliv. Trest OPP by navíc měl představovat (jako jakýkoli jiný trest) prevenci před pácháním trestné činnosti ostatními členy společnosti. Tazatelskými otázkami č. 2 a 3 bylo zjišťováno, **jaký**

prospěch pro společnost představuje dle názorů soudců ukládání trestu OPP a zda se domnívají, že samotný výkon prací může na společnost působit jako preventivní faktor před páčáním trestné činnosti.

Všichni respondenti uvedli určitý prospěch trestu OPP pro společnost.

Graf č. 8: Význam trestu OPP z hlediska jeho prospěšnosti pro společnost

Největší význam trestu OPP z hlediska jeho prospěšnosti pro společnost spatřují respondenti v menších nákladech na jeho výkon než na výkon trestu odnětí svobody (41 % - 8 respondentů). V 37 % (7 respondentů) bylo uváděno, že svou prací tvoří odsouzení hodnoty pro obec, něco pro ni vykonají. Dva respondenti (11 %) uvedli, že odsouzení pro obec představují levnou pracovní sílu. Dva respondenti (11 %) uvedli, že prvopachatelé se mohou trestem napravit a nepáchat novou trestnou činnost.

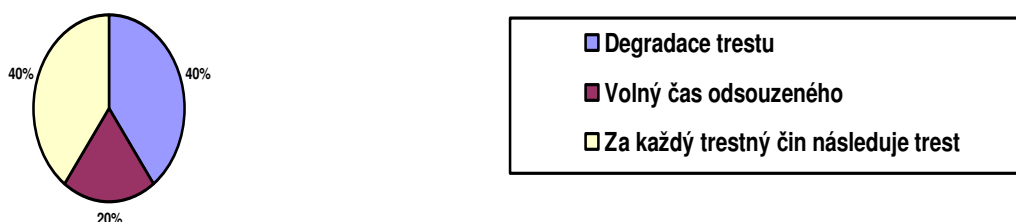
Dva respondenti vyjádřili kromě prospěchu trestu OPP pro společnost rovněž určitá negativa:

Respondent č. 2: „Na druhou stranu se stát zbavil starostí tím, že výkon trestu přenechal obcím, aby se staraly, přitom obce nedostávají od státu na výkon prací žádné dotace.“

Respondent č. 8: „... pro obce to moc prospěch nemá, musí zajistit pomůcky, on jim je třeba ukradne a musí mu dát nové.“

Všichni respondenti se vyjádřili, že samotný výkon prací může na společnost působit jako určitý preventivní faktor před páčáním trestné činnosti.

Graf č. 9: Preventivní faktory trestu OPP na společnost před páčáním trestné činnosti

Čtyři respondenti (40 %) uvedli, že od páčání trestné činnosti může veřejnost odrazovat degradace trestu OPP. Čtyři respondenti (40 %) rovněž odpověděli, že výkon prací společnosti ukáže, že za každý trestný čin následuje trest. Dva respondenti (20 %) uvedli, že jedince odradí od spáchání nové trestné činnosti to, že vědí, kolik výkon trestu OPP stojí volného času.

Čtyřmi soudci bylo ovšem poukazováno na fakt, že preventivním faktorem je samotný výkon prací jen v případě, že by okolí vědělo, že ten daný člověk trest OPP vykonává. Poté by trest OPP působil na společnost jako jakýkoli jiný trest.

▪ **Dílčí závěr**

Soudci vidí v ukládání trestu OPP mnoho pozitivních faktorů z hlediska působení trestu na odsouzeného a určitý výchovný účel trestu. Většina soudců v trestu OPP rovněž spatřuje určitý prospěch pro společnost a vidí trest OPP jako preventivní faktor před páčáním trestné činnosti ostatními členy společnosti.

Dílčí cíl č. 2: Zjistit okolnosti rozhodovacího procesu soudce při ukládání trestu OPP.

Dílčí cíl č. 2 byl zodpovídan otázkami, jaké skutečnosti mají vliv na rozhodnutí soudce o uložení trestu OPP a jaký zaujímají soudci postoj ke službám PMS před uložením trestu OPP.

▪ **Skutečnosti mající vliv na rozhodnutí soudce o uložení trestu OPP**

Jednou ze zákonných podmínek pro uložení trestu OPP je povinnost soudu přihlídnout ke zdravotní způsobilosti pachatele. Aby trest splnil svůj účel, měl by soudce před uložením trestu OPP mimo jiné zkoumat osobu obviněného, jeho vlastnosti, schopnosti, jak se staví k trestnému činu, jeho stanovisko k trestu OPP. Z tohoto důvodu byly soudcům položeny otázky, **kteřé důvody jim nejčastěji brání v uložení trestu OPP a jaké skutečnosti zjišťují před výrokem o jeho uložení.**

Skutečnosti mající vliv na uložení trestu OPP byly zjišťovány tazatelskou otázkou č. 5 a 6.

Soudcům nejčastěji brání v uložení trestu:

- v 100 % (9) - zdravotní nezpůsobilost obviněného
- v 56 % (5) - trestný čin zanedbání povinné výživy
- v 44 % (4) - v minulosti byl tento druh trestu přeměněn v trest nepodmíněný
- v 44 % (4) - v minulosti byl již trest OPP uložen, tudíž nesplnil účel trestu
- v 33 % (3) - záporné stanovisko obviněného
- v 33 % (3) - jedná se o recidivistu
- v 33 % (3) - společenská nebezpečnost trestného činu
- v 22 % (2) - trvalý pracovní poměr
- v 22 % (2) - závažnost trestného činu
- v 22 % (2) - způsob spáchání trestného činu
- v 11 % (1) - trestní sazba
- v 11 % (1) - možnost nápravy pachatele
- v 11 % (1) - trestní minulost
- v 11 % (1) - cizí státní příslušnost

Soudci byli požádáni, aby **blíže specifikovali zdravotní nezpůsobilost. Všichni odpovíděli, že se jedná zejména o fyzický stav.** Psychický stav obviněného soudci dle jejich tvrzení nepoznají, pakliže to nevyplyne z povahy spáchaného trestného činu. Když rozhodují trestním příkazem, tak obviněného nevidí. Všichni soudci ovšem shodně uvedli, že pokud by se dozvěděli o závažném omezení duševního stavu obviněného, trest OPP by neuložili, jelikož by to posléze vedlo k upuštění od výkonu trestu OPP.

Dále byla soudcům položena otázka, jaké skutečnosti zjišťují před výrokem o uložení trestu OPP. Odpovědi jsou rozděleny podle toho, zda soudci rozhodují trestním příkazem bez účasti obviněného či rozsudkem, kdy nařídí hlavní líčení za přítomnosti obviněného.

Tabulka č. 1: Skutečnosti zjišťované soudci před výrokem o uložení trestu OPP

Zjišťované skutečnosti	Trestní příkaz	Rozsudek
Zdravotní stav či omezení odsouzeného	0	9
Rejstřík trestů – trestní minulost	5	5
Stanovisko pachatele	0	4
Zpráva od obce - Osobní poměry obviněného (přestupky aj.)	3	0
Dotaz na obviněného – osobní poměry (zaměstnání, vzdělání, rodinná situace)	0	3
Nic, jen vyšetřovací spis	3	0
Dotaz na obviněného, zda má již uložen trest OPP a jaký je stav odpracovaných hodin	0	3
Finanční možnosti a majetkové poměry obviněného	0	2
Zpráva od PMS – postoj obviněného k již uloženému trestu OPP	2	0
Centrální evidence stíhaných osob – zda není proti obviněnému vedeno jiné trestní řízení	1	1

Z tabulky vyplývá, že pokud soudci rozhodují trestním příkazem, obstarávají si méně informací k osobě obviněného než je tomu u rozhodování v hlavním líčení čili vynesení rozsudku. Pokud soudci ukládají trest OPP trestním příkazem, zdravotní stav nezjišťují, pakliže nejsou informace obsažené ve vyšetřovacím spise. Pakliže trest OPP soudci ukládají v hlavním líčení, všichni zkoumají zdravotní stav či omezení odsouzeného. Rovněž při ukládání trestu OPP trestním příkazem soudci neobstarávají stanovisko pachatele k možnému uložení trestu OPP. Pokud ale trest OPP ukládají rozsudkem, stanovisko obviněného zkoumají 4 soudci. Osobní poměry obviněného soudci při rozhodnutí trestním příkazem zjišťují dotazem na obec (přestupky aj.), v případě uložení trestu OPP rozsudkem zjišťují poměry dotazem na odsouzeného (vzdělání, zaměstnání, rodinná situace). Dva soudci se v hlavním líčení dotazují obviněného na jeho finanční možnosti a majetkové poměry. Je tedy patrné, že pokud je trest OPP ukládán po předchozím vyslechnutí obviněného, je větší pravděpodobnost zjištění skutečností, které by mu mohly bránit ve výkonu trestu, než v případě uložení trestním příkazem.

Dva soudci sdělili, že trest OPP trestním příkazem ukládají pouze výjimečně. Lepší je pro ně nařízení hlavního líčení, kde obviněného vyslechnou. Jedná se o soudce, kteří uvedli, že v ukládání trestu OPP nespátřují význam z hlediska působení na odsouzeného.

▪ **Postoj soudců ke službám PMS před uložením trestu OPP**

Probační pracovníci se aktivně zapojují do provádění úkonů trestního řízení. U trestu OPP je činnost probačních pracovníků v rámci přípravného řízení možno využít při zjišťování a ověřování skutečností rozhodných pro uložení trestu OPP, zejména k zjišťování stanoviska obviněného k možnosti uložení trestu OPP a jeho zdravotního stavu. Tazatelskými otázkami č. 7 a 8 bylo zjišťováno, **jaké informace střediska PMS Sokolov by byly pro uložení trestu OPP soudci potřebné a zda soudci využívají možnosti pověřit PMS Sokolov k zjišťování stanoviska obviněného, případně jaké důvody jim v tom brání.**

Většina soudců (7) uvedla potřebnost určitých informací. Jedna soudkyně uvedla, že žádné informace od PMS Sokolov by pro ní nebyly potřebné. Druhá soudkyně uvedla, že se neptá, jelikož to nepatří do stylu její práce.

Soudci kteří odpověděli kladně, nejčastěji uváděli tyto žádoucí informace:

- v 33 % (3) - stav trestu OPP, který dosud obviněný nevykonal
- v 33 % (3) - zdravotní stav obviněného
- v 22 % (2) - sociální situace obviněného (rodinné zázemí, zaměstnání), osobní schopnosti
- v 22 % (2) - zjištění stanoviska obviněného
- v 22 % (2) - jak obviněný vykonával předchozí trest OPP
- v 11 % (1) - přístup obviněného ke spolupráci s PMS, pakliže vykonává dohled či jiný alternativní trest
- v 11 % (1) - sdělení, že obviněný není k sehnání.
- v 11 % (1) - sdělení – možnost vykonání trestu v místě bydliště obviněného
- v 11 % (1) - vyhodnocení rizik, závislosti obviněného

I přesto, že většina soudců odpovídala na otázku kladně, žádný z nich dosud nevyužil služeb PMS Sokolov k zjištění stanoviska dospělého obviněného k možnému uložení trestu OPP. **Byly uváděny následující důvody:**

Respondent č. 1: *„Beru to tak, že odsouzenému pošlu trestní příkaz jako nabídku. Když si nepodá odpor, беру to tak, že souhlasí s trestem, že ho chce vykonat. Pokud věc rozhodují v hlavním líčení, mám informace o tom, že trest OPP již měl a vykonal ho nebo ho neměl, ale řekne mi, že je ochoten ho vykonat. Tudíž s trestem OPP souhlasí.“*

Respondent č. 2: „Když bych dostal negativní zprávu od PMS, tak se bojím, že bych nemohl trest uložit, bylo by to pro mě svazující.“

Respondent č. 3: „Kvůli sortě lidí, která v okrese je, nemusí ani ve lhůtě 3 týdnů PMS stačit s pachatelem navázat spolupráci a zjistit jeho stanovisko. Navíc trest by měl být co nejdříve po spáchání trestného činu. Když rozhodnu trestním příkazem, tak je to otázka pár dní.“

Respondent č. 4: „Nebráním se ovšem toho využívat, pakliže bych měl jistotu, že do měsíce stanovisko obviněného dostanu a budu moct věc řešit. Je to ideální stav. Ale u nás na okrese je to problém, když ani my často nemůžeme pachatele dostihnout, nepřebírá si od nás obsílky. Bojím se, že by nereagoval ani na PMS, že by to byla zbytečná práce.“

Respondent č. 5: „Nevyužívám, ale možná je to řešení do budoucna. Možná to někde funguje. Já to nevyužívám, protože tady na soudě je takhle zaběhlá praxe, nedělá se to tu, nikdo nám tu povinnost neuložil, děláme si to po svém. Co nám zákon nestanovil, to nemusíme dělat.“

Respondent č. 6: „Přijde mi to zbytečné PMS kontaktovat a zatěžovat ji. Raději si ho pozvu do hlavního líčení. Nechtěla bych, aby někdo přebíral práci za mě, když ji mám dělat já, proč bych to na někoho převáděla, to bych si nedovolila.“

Respondent č. 7: „Nevyužívám, asi by to ale bylo dobré. Ale PMS by si ho stejně musela předvolat, vyslechnout a zjistit zdravotní stav. To raději nejdéle do týdne nařídím hlavní líčení nebo vydám trestní příkaz. Bylo by dobré, kdyby to už zjišťovala policie při výslechu.“

Respondent č. 8: „U dospělých pachatelů zatím této možnosti nevyužívám, ale bylo by to výhodné. Je to vynikající, trest naplní účel, když je co nejrychleji od uložení vykonán. U mladistvých obviněných jsem to již využil.“

Respondent č. 9: „Předjednání by znamenalo zpomalení řízení, oddaluje se tím výkon trestu, je to o krok navíc, je to o 3 – 4 měsíce jinde. Pachatel by měl být potrestán co nejdříve od zadržení.“

Ze zkoumaného vzorku, čtyři respondenti vyjádřili kladný postoj k pověřování střediska PMS Sokolov k zjišťování stanoviska odsouzeného k možnému uložení trestu OPP. Čtyři soudci uvedli, že by bylo výhodnější, kdyby stanovisko pachatele zjišťovala

již policie při výslechu, kde by bylo do protokolu uvedeno, že pokud bude pachatel uznán vinným, souhlasí s uložením trestu OPP, k jeho výkonu mu nebrání žádné zdravotní důvody.

▪ **Dílčí závěr**

Bylo zjištěno, že soudci zjišťují více informací o obviněném, pakliže trest OPP ukládají rozsudkem. V případě ukládání trestu OPP trestním příkazem soudci nezjišťují dostatek informací, někdy jim postačí k uložení trestu OPP pouze vyšetřovací spis. Většinou soudci uváděli, že existují informace od PMS, které by byly pro jejich rozhodování potřebné, středisko PMS Sokolov ovšem žádný soudce nepověřil k zjištění stanoviska obviněného k možnému uložení trestu OPP a jeho zdravotního stavu či jiných okolností, které by mu bránily ve výkonu trestu.

Dílčí cíl č. 3: Rozkrýt faktory ovlivňující rozhodování soudce v rámci vykonávacího řízení v trestu OPP.

Dílčí cíl č. 3 byl zodpovídan otázkami, za jakých okolností soud přistupuje k přeměně trestu OPP v trest odnětí svobody a zda je činnost PMS pro rozhodování soudce ve vykonávacím řízení prospěšná.

▪ **Okolnosti, za kterých přistupují soudci k přeměně trestu OPP v trest odnětí svobody.**

Pokud odsouzený trest OPP nevykoná ve stanovené době či se v této době dopustí nové trestné činnosti, je povinností soudu přistoupit k přeměně trestu OPP v trest nepodmíněný. Návrh na přeměnu trestu OPP může podat PMS či organizace, ve které odsouzený trest vykonává. Jelikož v praxi panuje nejednotnost soudů k přeměnám trestu OPP, byly položeny otázky, za jakých okolností soudci přistupují k přeměně trestu OPP a zda trest přeměňují v zákonné roční lhůtě, tedy před uplynutím 1 roku od nařízení výkonu trestu OPP. Okolnosti týkající se přeměny trestu OPP v trest odnětí svobody byly zjišťovány tazatelskými otázkami č. 9 a 10.

Všichni trestní soudci uvedli, že trest OPP přemění v trest odnětí svobody, pakliže marně uplyne zákonem stanovená lhůta 1 roku pro výkon trestu. Čtyři trestní soudci považují za počátek lhůty (nařízení trestu) den vydání usnesení soudem, ostatní soudci den převzetí usnesení odsouzeným.

Všichni soudci uvedli, že je-li spáchána nová trestná činnost, přistupují k přeměně trestu OPP v trest nepodmíněný i před uplynutím lhůty jednoho roku od nařízení trestu OPP. Dva soudci za spáchání trestného činu považují rovněž dopouštění se přestupků.

V praxi soudců se ovšem vyskytují rozdílná pojetí přeměny trest OPP ve lhůtě 1 roku, pokud byl spáchán nový trestný čin:

Tři soudci přemění trest OPP okamžitě, jakmile se o spáchání nového trestného činu dozví:

Respondent č. 1: *„Nejtypičtějším důvodem je u mě spáchání nového trestného činu, to trest OPP přeměňuji okamžitě.“*

Respondent č. 5: *„Pokud spáchá nový trestný čin od uložení trestu, a je jedno, jestli za něj dostal podmíněný nebo nepodmíněný trest, přeměním okamžitě.“*

Respondent č. 7: *„Když spáchá novou trestnou činnost, když se o tom dozvím, třeba impuls z věznice nebo PMS přes trestní kancelář, jsem povinen trest přeměnit, průběh trestu nezohledňuji, je jedno, jestli trest řádně vykonával.“*

Tři soudci zohledňují, zda odsouzenému byl za novou trestnou činnost uložen alternativní trest či trest odnětí svobody:

Respondent č. 2: *„Přeměňuji, když spáchá nový trestný čin. Když mu je například uložen nepo trest, je to opakovaná trestá činnost, je to nesmysl, abych mu nepřeměnil trest obecně prospěšných prací.“*

Respondent č. 8: *„Když ale něco udělá, za co dostane alternativní trest, tak mu to nechám vykonat. Pokud dostane nepodmíněný trest, trest OPP přeměním.“*

Respondent č. 9: *„Spáchá nový trestný čin. Pokud za něj dostane podmínku, dám mu šanci, aby OPP udělal, mám pak na něj zbraň, jak ho donutit to dokončit rychle. Pokud dostane nepo, zavírám ho.“*

Tři soudci zohledňují, jak odsouzený trest OPP vykonává či jak plní soudem stanovené povinnosti:

Respondent č. 3: *„Trest přeměním, pokud zjistím, že odsouzený spáchal novou trestnou činnost. Pokud ale ten člověk trest OPP vykonává, dám mu ještě např. 3 měsíce. Když je prospěšnější, že natře lavičky, je zbytečné mu dát krátkodobý*

nepodmíněný trest, který finančně zatěžuje daňové poplatníky a stát. Pokud člověk ale trest nevykonává, nemá zájem o jeho vykonání, tak trest přeměním.“

Respondent č. 4: *„Pokud ale spáchá nedbalostní trestný čin a má soudem uloženou povinnost dle § 45 a odst. 3, kterou plní, např. hradí škodu, najde si práci, tak to nepřeměňuji a dám mu šanci. U úmyslných trestných činů šanci nedávám.“*

Respondent č. 6: *„Pokud v době od uložení trestu spáchá novou trestnou činnost, dávám šanci k odpracování. Zjišťuji, zda trest vykonal, když skončí ve vazbě a pak jde na rok nebo dva do basy, tak přeměním. Když je mu dána podmínka, šanci mu dám a nepřeměňuji.“*

Někteří soudci trest OPP přeměňují ve lhůtě jednoho roku i z jiných důvodů, než je spáchání nového trestného činu odsouzeným:

Respondent č. 1: *„Také trest OPP přeměňuji, pakliže se dozvím od PMS, že odsouzený již např. dva měsíce trest bez udání důvodu nevykonává či s ním dosud nezapočal.“*

Respondent č. 2: *„Přeměnil bych, kdyby přišel k výkonu trestu obecně prospěšných prací opilý, měl by kumulaci přestupků, nevedl by tedy řádný život. Řádný život taky musí vést v tom smyslu, že musí řádně vykonávat trest OPP, dodržovat harmonogram. Je to ale případ od případu.“*

Respondent č. 4: *„Důvodem pro přeměnu je taky, že nespolupracuje dostatečným způsobem nebo je jeho spolupráce pouze účelová. Pokud ho organizace pro nespolupráci už nenechá trest vykonávat, nevidím důvod poskytování další šance a trest přeměním. Jinak by nemohl být naplněn účel trestu. Nikdo ho přeci nebude nutit, aby vykonával trest, měla by to být jeho snaha.“*

Respondent č. 5: *„Zvlášť, když dotyčný spáchá novou trestnou činnost, nevede řádný život. Řádný život беру jako, že chodí do zaměstnání, je evidován na úřadu práce a spolupracuje s ním. Přestupky se počítají za nevedení řádného života.“*

Respondent č. 9: *„Pokud poruší zásadní povinnosti, které jsem mu stanovil, např. nedodržuje zákaz návštěv restauračních zařízení, ale to mi krajský soud vždy shodí, moc to nedělám.“*

▪ **Prospěšnost PMS Sokolov při rozhodování soudce ve vykonávacím řízení**

Probační a mediační služba může být soudcům v rámci vykonávacího řízení prospěšná především při zajišťování výkonu trestu OPP, ověřování skutečností rozhodných pro jeho výkon, tzn. pro rozhodnutí o nařízení trestu OPP, odkladu, přerušení, upuštění či jeho přeměnu v trest odnětí svobody. Z tohoto důvodu bylo otázkami č. 11 a 12 zjišťováno, jak hodnotí soudci Okresního soudu potřebnost probačního pracovníka na veřejném zasedání, ve kterém o určité věci rozhodují a zda jsou zprávy zasílané PMS Sokolov pro jejich rozhodování dostačující.

Komplexně je činnost střediska PMS Sokolov pro soudce ve vykonávacím řízení prospěšná. **Většina soudců oceňuje přítomnost probačního pracovníka na veřejném zasedání:**

Respondent č. 1: *„Přítomnost probačního pracovníka velmi oceňuji. Přínos spatřuji především v jeho okamžité reakci na tvrzení odsouzeného. Dotazovaní si často dokáží vymyslet cokoliv. Probační služba je v obrazu více než já, ví více o sociální situaci odsouzeného, o jeho problémech, je pro mě zdrojem informací o odsouzeném.“*

Respondent č. 2: *„Bývá to přínosné. Někdy jsou ale věci jasné, například když někoho eskortují z věznice, on předtím něco spáchal, tak je účast PMS zbytečná, k rozhodnutí ji nepotřebuji. Ale když člověk ve výkonu trestu není a přijde na jednání a vymlouvá se, něco říká, tak pracovník PMS ihned reaguje a řekne, jak to je. To je přínosné.“*

Respondent č. 4: *„Přínosné je to, když chce PMS sdělit něco nového, vyjádřit své stanovisko ohledně tvrzení odsouzeného či z hlediska poskytovatelů, které ve zprávě není. Necháám to ale především na PMS, zda považuje svou účast za nutnou.“*

Respondent č. 6: *„Když jsou nesrovnalosti, on se hájí způsobem, který je potřebný ověřit, pak je PMS potřebná. Já už ale většinou lidi znám, vím, co od nich můžu čekat, když si vymýšlí, že v obci nebyla práce nebo dotyčnou pracovníci na PMS nezastihl a nemohl s ní řešit problém. Když bych PMS potřebovala, pozvu ji, když jsou některé skutečnosti, které se musí řešit.“*

Respondent č. 7: *„Zcela určitě bych uvítal, aby u každého veřejného zasedání byla PMS účastna. Má to výchovný vliv na odsouzeného. Vidí, že je PMS důležitý orgán, a že by měl příště, až mu bude uložen alternativní trest, více s PMS spolupracovat.“*

Respondent č. 8: „*Je to výjimečně nutné, hlavně u kvelurantů, když si vymýšlejí, lžou, že na obci nebyla práce, pak je účast nutná, jinak listinné zprávy stačí. Vždy si také vyžádám probační spis. Když bych PMS potřeboval, předvolám ji.*“

Respondent č. 9: „*Přínosné to je bez debaty. Vidím, co se děje, co se neděje, je to bezprostřední zpětná vazba. Vidím v tom velký přínos.*“

Jiní soudci účast probačního pracovníka na veřejných zasedáních shledávají jako zbytečnou:

Respondent č. 3: „*Pro mě osobně není důležité, zda je probační služba přítomna veřejného zasedání. Má to pro mě stejný smysl, jestli tam je nebo není. Postačí mi její písemné podklady. Z jejích zpráv vyplývá, kolik odsouzený z trestu vykonal, nevykonal, kdy pracoval naposledy, případně nevykonal pro zdravotní důvody, ale lékařské potvrzení nedoložil. Když by mi něco ve zprávě chybělo, zavolal bych jim nebo bych odročil veřejné zasedání a do té doby by se věci ujasnily.*“

Respondent č. 5: „*Je to hodně založeno na písemných podkladech, účast nepotřebuji, potřebuji hlavně slyšet odsouzeného.*“

Zprávy zasílané PMS Sokolov pro rozhodnutí soudce v rámci vykonávacího řízení zasílané PMS Sokolov hodnotilo 6 soudců jako plně dostačující bez doplnění jakýchkoli změn. **Tři soudci navrhuji doplnění zasílaných zpráv o určité skutečnosti.** Soudci navrhuji doplnit zprávy o stav výkonu jiného alternativního trestu, který má dotyčný uložen (např. zda v rámci dohledu probačního pracovníka aktivně hledá zaměstnání) a podrobnější informace o odsouzeném – sociální situace, rodinné zázemí, zaměstnání.

▪ **Dílčí závěr**

Názory jednotlivých soudců na přeměnu trestu OPP v trest odnětí svobody se různí v případě, že odsouzený spáchá nový trestný čin. Všichni soudci ovšem trest OPP přeměňují z důvodu uplynutí zákonné jednorocní lhůty pro výkon trestu. Zprávy zasílané PMS Sokolov hodnotí soudci vesměs jako dostatečné a kladný přístup zaujímají rovněž v přítomnosti PMS na veřejném zasedání, ve kterém rozhodují.

6.4 Interpretace výsledků průzkumu a návrh opatření

Na páchání trestné činnosti v okrese Sokolov má velký vliv struktura obyvatelstva a průmyslový charakter této oblasti. Nemalý vliv na zatíženost střediska PMS Sokolov má vysoká objasněnost trestných činů Policií ČR v Sokolově, kdy specifikem je majetková trestná činnost, ovšem vyskytují se i další druhy trestných činů (například maření výkonu soudního rozhodnutí). Za tyto trestné činy lze uložit trest obecně prospěšných prací, který představuje největší agendu střediska PMS Sokolov. Každým rokem je středisko PMS Sokolov pověřováno realizací výkonu trestu OPP průměrně v 300 případech, přičemž výkon trestu OPP zajišťují dva probační pracovníci.

Realizaci výkonu trestu OPP v soudním okrese Sokolov zajišťuje Okresní soud v Sokolově, Probační a mediační služba Sokolov, 25 obcí okresu Sokolov a 8 neziskových organizací. Je patrné, že do realizace výkonu trestu je zapojeno velké množství subjektů (včetně odsouzeného, poškozeného a společnosti). Je proto velmi důležité, aby všechny subjekty byly ve vzájemné fungující spolupráci, na které se poté odráží efektivita a naplnění účelu trestu OPP. Je rovněž důležité, aby všechny subjekty dodržovaly přísná pravidla při výkonu trestu OPP, aby následně nedocházelo k nevykonávání trestu odsouzeným a s tím souvisejícím přeměnám trestu OPP v trest odnětí svobody čili k zatížení vězeňského systému.

Mohlo by se zdát, že na četnost ukládání trestu OPP může mít vliv postoj soudce k významu trestu OPP z hlediska jeho působení na odsouzeného a z hlediska prospěšnosti pro společnost. Ovšem není tomu tak. Jeden soudce se vyjádřil, že trest OPP je dle jeho názoru přísnější než podmíněné odsouzení s dohledem, proto jej také častěji ukládá, ovšem na druhou stranu uvedl, že obcím trest OPP moc prospěšný není, jelikož musí vynaložit finanční prostředky na jeho výkon. Existují také názory soudců na to, že trest OPP neplní svůj účel, proto jej raději často neukládají. Jeden soudce se vyjádřil, že trest OPP prospěšný pro společnost je, ale často jej neukládá vzhledem k trestní minulosti pachatele. Výzkum ovšem potvrdil předpoklad průzkumu, že většina soudců v ukládání trestu OPP spatřuje určitý význam z hlediska působení na odsouzeného. Dále byl většinou soudců uváděn pozitivní výchovný vliv trestu OPP na pachatele a prospěch pro společnost, zejména pro obce.

Jak průzkum ukazuje, vykonatelnost trestu OPP v okrese Sokolov je průměrná. K vykonání trestu OPP v plném rozsahu došlo u spisů evidovaných střediskem PMS

Sokolov v roce 2006 v 53 % všech případů. Průzkum rovněž zjistil, že vykonatelnost trestu se liší od druhu soudního rozhodnutí. Pakliže je trest OPP ukládán rozsudkem, je jeho vykonatelnost vyšší o 8 % než v případě uložení trestním příkazem, přičemž trestní příkazy jsou častější formou rozhodnutí. Na vykonatelnost trestu OPP tedy může mít vliv, jaké rozhodnutí je při uložení trestu použito a jaké podklady k osobě obviněného soudci obstarávají. Rozhovorem byl potvrzen předpoklad, že pakliže trest OPP soudci ukládají trestním příkazem, nezjišťují dostatek informací k osobě obviněného, jeho zdravotnímu stavu a stanovisku k uložení trestu OPP. Soudci někdy při ukládání trestu OPP trestním příkazem spokojí jen s údaji vyplývajícími z vyšetřovacího spisu. Zatímco, když soudci ukládají trest OPP rozsudkem a nařizují hlavní líčení, zjišťují k osobě obviněného více informací a mohou též zjistit, zda je dotyčnému vhodné ukládat trest OPP. Z hlediska praxe by bylo vhodnější, kdyby se trest OPP ukládal rozsudkem po vyslechnutí obviněného v hlavním líčení.

Z průzkumu vyplynulo, že se soudci při zjišťování zdravotního stavu nesoustředí na duševní stav obviněného, když uvedli, že duševní stav pachatele nepoznají. V praxi tedy hrozí riziko, že trest OPP může být uložen nevhodně, např. jedinci s poruchou osobnosti, který by kvůli své poruše schopen trest OPP vykonat. Další rizikovou skupinou by mohli být lidé požívající alkohol či zneužívající návykové látky. Pouze jeden soudce uvedl, že by pro něj bylo přínosné zjištění rizik odsouzeného, zejména závislosti. Nebylo by to pro něj ovšem potřebné z důvodu, aby trest OPP neuložil, ale z důvodu, aby zjistil, jakými omezeními a povinnostmi má na odsouzeného během výkonu trestu OPP působit.

Možností, jak zjistit zdravotní stav obviněného, je pověřit PMS Sokolov k zjišťování stanoviska obviněného k možnému uložení trestu OPP a jeho zdravotního stavu. Pakliže by poté soudce rozhodoval trestním příkazem bez vyslechnutí obviněného, jeví se tato možnost jako dobré řešení nevhodně ukládaných trestů OPP. Probační a mediační služba může vyhodnotit rizika, zejména sociální prostředí obviněného, jeho zaměstnání, závislosti, zdravotní stav (duševní i fyzický). Přestože soudci uvádějí informace od PMS, které by pro ně byly před uložení trestu OPP prospěšné, žádný z nich dosud středisko PMS Sokolov nepověřil k zajištění těchto informací. Z rozhovoru však vyplynulo, že čtyři z devíti soudců uvažují o pověřování střediska v rámci získání informací k osobě obviněného v přípravném řízení. Čtyři soudci se vyjádřili, že by se spokojili jen se zjištěním stanoviska obviněného a zjištěním

jeho zdravotního stavu při výslechu u Policie ČR. Tato možnost autorce nepřipadá vhodná, jelikož je důležité poznat i charakteristiky pachatele, které svou činností může zjistit právě PMS. Navíc PMS může soudu poskytnout informace týkající se dalšího uložení trestu OPP jiným soudem a stavu výkonu trestu OPP. Tímto se dá předejít ukládání trestu OPP nad zákonem stanovenou výměru součtu všech uložených trestů OPP 400 hodin a následnému zrušení trestu Nejvyšším soudem, jak se to stalo v roce 2006 dvakrát. Pachateli poté za jeho trestnou činnost není uložen žádný trest. Zjištění zdravotního stavu obviněného je důležité rovněž proto, aby v budoucnu soud nerozhodoval o upuštění trestu OPP ze zdravotních důvodů. Poté by pachatel rovněž nebyl za spáchaný trestný čin potrestán.

Navíc pokud by středisko PMS Sokolov spolupracovalo s pachatelem již v rané fázi řízení (v řízení přípravném), byl by více motivován k náhradě škody a vykonání uloženého trestu OPP, jelikož by se sám musel přičinit o urovnání konfliktního stavu mezi ním a poškozeným a souhlasit s možností uložení trestu OPP.

Z hlediska praxe se autorce nejeví vhodným ukládat trest OPP pro trestný čin zanedbání povinné výživy. Stejný názor uvádělo pět soudců. Pakliže by dotýčný měl uloženo vykonat např. 400 hodin trestu OPP, ohrozilo by to jeho docházku do zaměstnání a placení výživného, které dluží a má řádně hradit. Pokud by výživné dále nehradil, páchal by další trestnou činnost a byl opět trestně stíhán.

Naopak zcela nevhodný se zdá způsob rozhodování některých soudců o přeměně trestu OPP v trest nepodmíněný. Značná část soudců s přeměnou trestu vyčkává až na uplynutí jednoho roku od vydání usnesení o nařízení trestu OPP, přestože odsouzený již v průběhu výkonu trestu zavinil přičinu k přeměně trestu OPP. Většinou soudci nezohledňují skutečnost, že odsouzený trest nevykonával ve stanovené době, po jejímž uplynutí by mohla následovat přeměna. Stanovená doba se sjednává s konkrétní organizací při projednání podmínek a může trvat například jen 2 měsíce při uložení trestu 50 hodin. V praxi poté nastává problém, že odsouzený, který o trest nejeví zájem, zabírá v organizaci místo jinému odsouzenému, jenž by trest vykonávat chtěl. Špatná pracovní morálka odsouzených také zapříčiňuje neochotu některých organizací dále umožňovat výkon trestu OPP. Jelikož těmto organizacím není ze zákona nařízeno odsouzené pro výkon trestu OPP přijímat, může se stát, že počet volných míst pro výkon trestu OPP by v jednotlivých organizacích v okrese Sokolov nepokrýval počet ukládaných trestů. Pachatel by poté čekal na uvolnění místa v organizaci, což by mohlo

znamenat, že by s výkonem trestu započal až například půl roku od odsouzení a mezitím by mohl ztratit motivaci trest vykonat. Nesplnila by se tím podmínka, že by výkon trestu měl následovat co nejdříve po odsouzení.

Za pozitivní lze považovat, že skoro všichni soudci hodnotí účast probačního pracovníka při veřejném zasedání, ve kterém rozhodují o určité věci, jako přínosnou a žádoucí. Jelikož PMS je prostředníkem mezi organizací, kde odsouzený trest OPP vykonává, odsouzeným, poškozeným a soudem a ve spisovém materiálu shromažďuje potřebné informace o odsouzeném (jak se staví k náhradě škody či jiným stanoveným povinnostem či omezením, k uloženému trestu OPP, aj.), může soudu podat aktuální informace týkající se osoby odsouzeného.

7 Závěr

Účelem práce bylo poskytnout přehled činností vykonávaných PMS zaměřených zejména na trest OPP. Cílem práce poté bylo charakterizovat specifika ukládání výkonu trestu obecně prospěšných prací v soudním okrese Sokolov. Cíl práce se podařil naplnit teoretickým pojednáním o činnostech PMS, charakteristikou trestu OPP a provedeným průzkumem. Průzkum byl zaměřen na specifikaci některých charakteristik rozhodovacího procesu soudce v rámci ukládání a výkonu trestu OPP a na zjištění, jak soudci Okresního soudu v Sokolově hodnotí význam trestu OPP. Poznáním těchto skutečností byl stanoven jejich vliv na efektivitu trestu OPP v okrese Sokolov.

Bakalářská práce může být prospěšná pracovníkům PMS Sokolov, jelikož pomocí průzkumu byly zjištěny určité rozhodovací charakteristiky soudce a PMS by mohla na základě těchto zjištění navázat se soudci přínosnější spolupráci.

Pomocí rozhovorů se soudci bylo možno stanovit řadu výhod trestu OPP, ale bylo poukazováno rovněž na nedostatky jejich praxe. Kladně lze hodnotit postoje soudců k významu trestu OPP jak z hlediska působení na odsouzeného, tak z hlediska prospěšnosti pro společnost. Jelikož se jedná o alternativní trest, který je ukládán ve velkém množství, je důležité, aby soudci v ukládání trestu OPP spatřovali určitý význam. V opačném případě by to znamenalo, že trest OPP soudci ukládají bez toho, aniž by jejich záměrem bylo naplnit účel trestu. Pozitivně lze rovněž nahlížet na postoj soudců ke spolupráci se střediskem PMS Sokolov. Jelikož soud a PMS patří k hlavním subjektům realizujícím trest OPP, je důležité, aby mezi nimi fungovala dobrá spolupráce.

Za nedostatky v rozhodovacím procesu soudce lze hodnotit větší četnost ukládání trestu OPP trestním příkazem než rozsudkem. Bylo dokázáno, že pakliže je trest uložen rozsudkem, dochází k větší vykonatelnosti než v případě uložení trestním příkazem bez předchozího vyžádání si zprávy probačního pracovníka o zdravotním stavu a poměrech obviněného. Autorkou je doporučováno, aby soudci před uložením trestu OPP vždy kontaktovali středisko PMS a dotázali se na osobu obviněného či pověřili středisko PMS k zjištění stanoviska obviněného. Probační a mediační služba může být soudci nápomocna ke stanovení určitých charakteristik obviněného potřebných pro uložení trestu OPP, které jim chybí (zda má odsouzený vytvořen pracovní návyk, zda je pro výkon tohoto trestu motivován a zda je výkonu práce

zdravotně schopen, případně mu nebrání jiné překážky – dojíždění do místa výkonu trestu OPP). Jelikož tato zjištění jsou často rozhodující pro úspěšný výkon trestu OPP, mohl by se redukovat nevhodný výběr odsouzených k uložení trestu. Z tohoto pohledu se autorce jeví vhodným nový trestní zákoník, podle kterého si soud musí před uložení trestu OPP vyžádat zprávu od probačního pracovníka. Dle autorky by ovšem tuto zprávu měli vyžadovat soudci i v případě uložení trestu OPP rozsudkem, jelikož probační pracovník může soudu sdělit podstatné okolnosti týkající se například již uloženého alternativního trestu (jak se k výkonu trestu odsouzený staví).

Negativem je rovněž pozdní reakce soudů na porušování povinností odsouzeným, zejména v případě, kdy trest OPP řádně nevykonává. Někteří soudci nevhodně čekají na uplynutí lhůty jednoho roku, přestože odsouzený nejeví o výkon trestu OPP zájem a zabírá v organizaci místo jinému odsouzenému. Z hlediska efektivního výkonu trestu OPP autorka doporučuje důslednost soudců při realizaci trestu OPP, především působení na odsouzeného během výkonu trestu OPP v případě porušení jeho povinností, například vyhlášením veřejného zasedání a vyslechnutím odsouzeného. Odsouzený často na výzvy a pozvánky pracovníků střediska PMS nereaguje, proto je důležité na něj během trestu OPP působit rovněž z pozice orgánu, který mu trest OPP uložil. V případě, že by trest OPP odsouzený ani po projednání věci před soudem stále nevykonával, mělo by dojít k přeměně jeho trestu OPP a uvolnit tak místo odsouzenému, který by trest OPP vykonával řádně. Přínosný v tomto pohledu bude dle autorky nový trestní zákoník, který umožňuje soudci během trestu OPP stanovit odsouzenému rovněž dohled či dosud neuložené přiměřené povinnosti nebo omezení. Nová právní úprava trestu OPP umožňuje rovněž soudci přeměnit trest OPP ve stanovené době, a to v případě, kdy dochází k nevykonávání trestu odsouzeným.

Je zřejmé, že trest OPP si v českém právním řadu za dobu své desetileté existence vybudoval pevné místo. Přesto se v praxi stále vyskytují problémy v realizaci trestu OPP. Pro efektivní fungování trestu OPP v praxi, je nutné, aby některá ustanovení trestního zákona a trestního řádu prošla určitými změnami reagujícími na aktuální problémy spojené s výkonem tohoto trestu. Schválená rekodifikace trestního zákoníku tyto změny v nemalé míře přináší.

Pro další průzkum by bylo vhodné určit působení nové právní úpravy na efektivitu (vykonatelnost) trestu OPP.

8 Seznam použitých zdrojů

Monografické publikace

1. ČERNÍKOVÁ, V., et al. *Sociální ochrana: Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. 244 s. ISBN 978-7380-138-0.
2. ČERNÍKOVÁ, V., SEDLÁČEK, V. *Základy penologie pro policisty*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 2002. 137 s. ISBN 80-7251-104-1.
3. HAVLÍKOVÁ, H. *Psychologie práva*. 1. vyd. Ostrava: Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, 2001. 106 s. ISBN 80-248-0017-9.
4. HENDL, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum, 1999. 278 s. ISBN 80-246-0030-7.
5. HORÁČEK, J., POKORNÁ, L. *Vedení obce v praxi: metodická příručka pro starostu menší obce*. Praha: Raabe, 2007. ISBN 18028187.
6. JELÍNEK, J. et al. *Trestní právo hmotné: obecná část: zvláštní část*. 2. vyd. Praha: Linde, 2006. 823 s. ISBN 80-7201-630-X
7. JELÍNEK, J., SOVÁK, Z. *Trestní zákon a trestní řád*. 14. vyd. Praha: Linde, 2000. 838 s. ISBN 80-7201-211-8.
8. KRATOCHVÍL, V. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1996. 348 s. ISBN 80-210-1301.
9. KUČTA, J., et al. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005. 544 s. ISBN 80-7179-813-4.
10. MATOUŠEK, O., et al. *Sociální práce v praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 351 s. ISBN 80-7367-002-X.
11. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. 344 s. ISBN 80-7178-771-X.
12. NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D., HÁJEK, S. *Psychologie v právu: Úvod do forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1997. 140 s. ISBN 80-7179-177-6
13. PŘESLIČKOVÁ, H., GAJDOŠ, R., KRUTINA, M. *Obecně prospěšné práce a další instituty restorativní justice*. 1. vyd. Praha: Český helsinský výbor, 2003. 72 s. ISBN 80-86436-14-4.
14. ROZUM, J., et al. *Vybrané problémy sankční politiky: Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativy: Institut zabezpečovací detence*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2005. 198 s. ISBN 80-7338-042-0.

15. ROZUM, J., et. al. *Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000. 149 s. ISBN 80-86008-77-0.
16. SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie: 1. díl: Úvod do trestu a trestání*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 57 s. ISBN 978-80-7372-203-6.
17. SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie: III. díl: Negativní jevy ve vězení*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 69 s. ISBN 978-80-7372-205-0.
18. SOCHŮREK, J. *Úvod do penologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 80 s. ISBN 978-80-7372-287-6.
19. SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2002. 468 s. ISBN 80-7179-350-7.
20. SOTOLÁŘ, A., et al. *Právní rámec alternativního řešení trestních věcí: díl první*. Praha: Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti České republiky, 2001. 607 s.
21. ŠTERN, P., et. al. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2001. ISBN 80-902998-0-6.
22. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pracovníky policie a vězeňské služby: 2. díl*. 1. vyd. Liberec: TUL, 2003. 103 s. ISBN 80-7083-703-9
23. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. 3. vyd. Praha: Portál, 2002. 444 s. ISBN 80-7178-678-0.
24. VĚTROVEC, V., et. al. *Zákon o mediaci a probaci*. Praha: Eurolex Bohemia s.r.o., 2002. 114 s. ISBN 80-86432-32-7.
25. ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*. Přel. L. Hasmanová, L. Ouředníčková. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. 48 s. ISBN 80-902998-1-4.
26. ZVEKIC, U., HARRIS, V. *Probace – poznatky ze zahraničí: prosazování probace na mezinárodní úrovni*. Přel. J. Válková. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002. 34 s. ISBN 80-7338-005-6.

Sborníky

27. KARABEC, Z. *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. 143 s. ISBN 80-7338-021-8.
28. Kol. autorů. *Bulletin pro sociální prevenci a sociální pedagogiku*. Praha: Éthum, 1998, č. 18.

Periodika

29. BARBOŘÍK, M. Trest obecně prospěšných prací – aktuální problémy a jejich řešení. *Trestní právo*. 2006, roč. XI, č. 5. S. 4-12. ISSN 1211-2860.
30. ČERNÍKOVÁ, V. K problematice alternativních sankcí. *České vězeňství*. 1995, roč. III, č. 1. S. 26-28. ISSN 1213-9297.
31. HÁKOVÁ, L., KOTULAN, P., ROZUM, J. Několik poznámek k trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*. 2005, roč. X, č. 4. S. 9-14. ISSN 1211-2860.
32. SOTOLÁŘ, A. Nad judikaturou k obecně prospěšným pracím. *Soudní rozhledy*. 2001, roč. VII, č. 1. S. 438 – 447. ISSN 1211-4405.
33. TŮMOVÁ, J. Problematika trestního vykonávacího řízení z pohledu praxe. *Trestní právo*. 2007, roč. XII, č. S. 7-15. ISSN 1211-2860.
34. ŽATECKÁ, E., FRYŠTÁK, M. Trest obecně prospěšných prací z pohledu nového trestního zákoníku a případných změn dalších souvisejících předpisů. *Trestní právo*. 2007, roč. XII, č. 9. S. 5-8. ISSN 1211-2860.

Zákony

35. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
36. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
37. Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě
38. Zákon č. 40/2009, Sb. trestní zákoník
39. Zákon č. 41/2009, Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád)

Internetové zdroje

40. *Prezident České republiky schválil nový trestní zákoník* [online]. 2009 [cit. 2009-03-02]. Dostupný z WWW: <<http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=2375&page=2&d=298192>>.
41. *Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody – PAROLE* [online]. 2004 [cit. 2008-12-29]. Dostupný z WWW: <http://www.pmscr.cz/scripts/index.php?id_nad=35>.
42. *Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku* [online]. [2009] [cit. 2009-03-02]. Dostupný z WWW: <<http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>>.
43. *ANALÝZA: Sokolov v demografické a socioekonomické perspektivě* [online]. 2006 [cit. 2009-03-23]. Dostupný z http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=316.

44. *Komentář ke statistickým ukazatelům*. [online]. [2009] [cit. 2009-03-23]. Dostupný z http://portal.mpsv.cz/sz/local/so_info/stat/mira/komentar_1_2009.doc
45. *Charakteristika Sokolovska*. [online]. [2008] [cit. 2009-03-23]. Dostupný z <http://www.volny.cz/hsrs/Charakteristika%20okresu.htm>
46. *Koncepce prevence kriminality Karlovarského kraje na léta 2009 – 2011* [online]. 2008 [cit. 2009-03-23]. Dostupný z http://www.kr-karlovarsky.cz/NR/rdonlyres/20F25BE1-991B-42F8-822D-776979D1EBBB/0/soc_koncepcePK20092011.doc

Ostatní zdroje

47. Metodické doporučení pro práci s poškozeným v rámci kontroly průběhu výkonu trestu OPP, spr. 1471/2005. Interní materiál Probační a mediační služby
48. Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění možností ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací (OPP). Praha: Probační a mediační služba, 2003. Interní materiál Probační a mediační služby
49. Roční zpráva o činnosti a hospodaření Probační a mediační služby České Republiky za rok 2006 zpracovaná v souladu se § 21 zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech. Praha: Ředitelství PMS, 2007. Interní materiál Probační a mediační služby.
50. Zápis ze setkání pracovní skupiny OPP ze dne 8. – 9. 10. 2007, spr. 281/2007. Interní materiál Probační a mediační služby.
51. Zpráva o praxi jednotlivých soudních okresů při uplatňování alternativního trestu obecně prospěšných prací ze dne 10. 9. 2007. Interní materiál Probační a mediační služby.

9 Seznam příloh

Příloha č. 1: Srovnání počtu nově evidovaných případů PMS ČR v přípravném řízení, řízení před soudem a vykonávacím řízení v letech 2001 – 2007

Příloha č. 2: Znázornění způsobu ukončení trestů OPP předjednaných PMS v Liberci

Příloha č. 2: Tazatelské otázky ve strukturovaném rozhovoru

Příloha č. 1

Tabulka č. 1: Srovnání počtu nově evidovaných případů PMS ČR v přípravném řízení, řízení před soudem a vykonávacím řízení v letech 2001 – 2007

Rok	Počet nově evidovaných případů v přípravném řízení a řízení před soudem	Počet nově evidovaných případů ve vykonávacím řízení	Celkový počet nově evidovaných případů
2001	2 401	16 813	19 214
2002	6 323	22 970	29 293
2003	6 823	21 542	28 365
2004	5 042	19 393	24 435
2005	5 847	20 491	26 338
2006	5 169	19 716	24 885
2007	5 802	21 846	27 648

Zdroj: Generální ředitelství PMS ČR

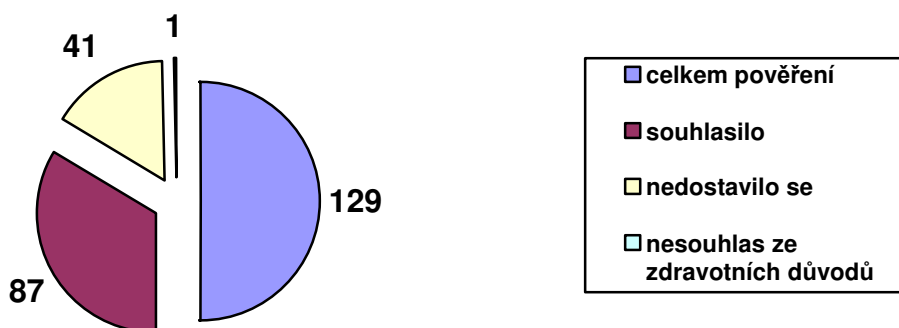
Z tabulky vyplývá, že největší počet nově evidovaných případů připadá na rok 2002. Oproti tomu nejméně nově evidovaných případů bylo v roce 2001, kdy PMS v České republice zahájila svou činnost.

Příloha č. 2

Středisko PMS ČR v Liberci bylo první v ČR, které v roce 2002, na základě novely trestního zákona, začalo získávat stanovisko klienta k uložení trestu OPP.

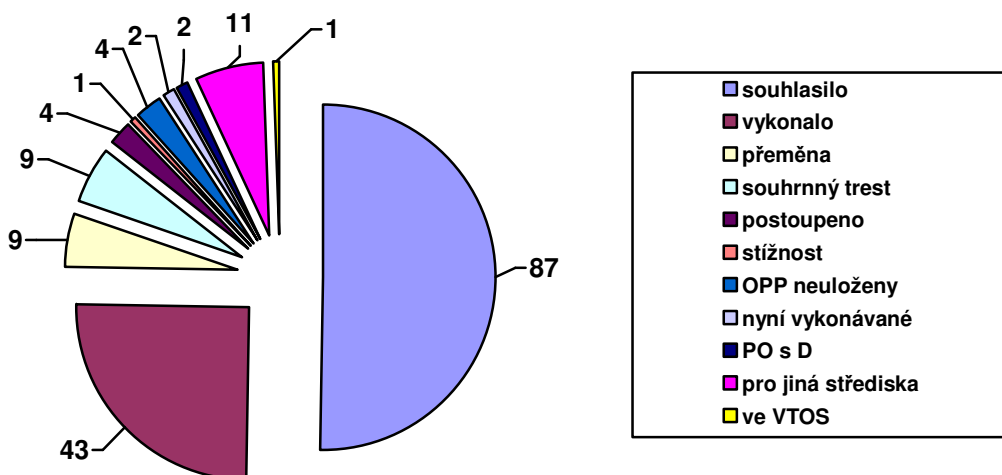
V níže uvedeném přehledu je za statistický vzorek v oblasti předjednávání uložení trestu OPP v soudním okrese Liberec vzato období 1. 1. 2003 – 31. 12. 2003, neboť k 31. 1. 2007 bylo o všech 129 trestních věcech, ve kterých bylo středisko PMS v Liberci pověřeno získáním stanoviska, rozhodnuto.

Graf č. 1: Počet předjednaných trestů OPP v období od 1. 1. – 31. 12. 2003

Zdroj: Probační a mediační služba Liberec

Graf č. 2: Kladné stanovisko klientů k uložení trestu OPP

Zdroj: Probační a mediační služba Liberec

Příloha č. 3

Tazatelská otázka č. 1: *Jaký význam přisuzujete působení trestu obecně prospěšných prací z hlediska působení na odsouzeného?*

Tazatelská otázka č. 2: *Jaký je dle Vašeho mínění výchovný efekt trestu OPP na odsouzeného?*

Tazatelská otázka č. 3: *Jaký prospěch pro společnost dle Vašeho názoru představuje ukládání trestu OPP?*

Tazatelská otázka č. 4: *Domníváte se, že samotný výkon prací působí na společnost jako preventivní faktor před pácháním trestné činnosti, případně v čem tyto preventivní faktory spatřujete?*

Tazatelská otázka č. 5: *Které důvody Vám nejčastěji brání k ukládání trestu OPP?*

Tazatelská otázka č. 6: *Pakliže uvažujete o uložení trestu OPP, jaké skutečnosti zjišťujete před výrokem o jeho uložení?*

Tazatelská otázka č. 7: *Jestliže uvažujete o uložení trestu OPP, jaké informace od PMS jsou pro Vás potřebné?*

Tazatelská otázka č. 8: *Využíváte před rozhodnutím o uložení trestu OPP služeb PMS k zjišťování stanoviska obviněného k možnému uložení trestu OPP, případně jaké důvody Vám brání?*

Tazatelská otázka č. 9: *Jaké důvody Vás vedou k rozhodnutí přeměnit trest OPP v trest odnětí svobody?*

Tazatelská otázka č. 10: *Přeměňujete trest OPP před uplynutím 1 roku od nařízení výkonu trestu OPP, a jaké důvody Vás k tomu vedou?*

Tazatelská otázka č. 11: *Jsou zprávy zasílané PMS pro Vaše rozhodování ve vykonávacím řízení dostačující, případně jaké změny byste navrhoval/a?*

Tazatelská otázka č. 12: *Je pro Vás z hlediska rozhodování určité věci důležité, aby byl pracovník PMS přítomen veřejnému zasedání, ve kterém rozhodujete, případně v čem tento přínos PMS spatřujete?*